

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927.

Första kammaren.

Nr 15.

Onsdagen den 16 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om ändring i regeringsformen m. m. för ordensväsendets avskaffande.

*Om ordens-
väsendets
avskaffande*

I en inom första kammaren väckt motion, nr 190, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville

1) för sin del besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag om ett tillägg till regeringsformen på lämplig plats av följande innehåll: »Ordnar få icke av Konungen utdelas», i följd varav ock förbudet för regent enligt 39 § regeringsformen att utdela riddarvärdighet skulle bortfalla;

2) — därest detta icke bifölles — för sin del förklara, att den av chefer för statens ämbetsverk, departementschefer och statsrådsberedningen nu företagna beredning av ordensutnämningar, borde såsom stridande mot grundlagen upphöra, samt hos Kungl. Maj:t begära ett förståndigande till vederbörande i sådant syfte.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida icke de kungl. svenska riddarordnarna borde avskaffas, samt för riksdagen framlägga det förslag till bestämelse i regeringsformen, som av dylikt övervägande kunde föränledas.

Reservation hade avgivits av herrar *von Geijer*, *David Bergström*, *Reuter-skiöld*, *Fehr*, *Nils Anton Nilsson*, *Magnusson* i Tumhult, *Pehrsson*, *Forssell*, vilka ansett utskottets yttrande och hemställan böra erhålla följande lydelse:

»Då det synes böra vara regeringens sak att, om och när den finner tidpunkten inne, vidtaga de mått och steg regeringen i förevarande fråga prövar, påkallade, och då spörsmålet i varje fall icke torde kräva ändring i grundlag, hemställer utskottet, att herr *Lindhagens* motion I: 190 ej må till någon riksdagens åtgärd föränleda.»

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Såsom av konstitutionsutskottets utlåtande framgår, hava jag och 7 andra ledamöter av utskottet reserverat oss mot utskottets förslag, och jag skall nu be att få säga några ord till försvaret för denna vår hållning.

Konstitutionsutskottet pekar på det bekanta faktum, att vår grundlag icke innehåller något stadgande om ordensväsendet, i vidare mån än att lagen genom det i 39 § regeringsformen stadgade förbudet för regent att utdela riddarvärdighet hänvisar till, att institutet såsom sådant finnes. I övrigt har grundlagen lagt detta helt och hållet i Kungl. Maj:ts hand, och denna omständighet har för oss formellt, men även reellt, varit en tillräcklig anledning att förmena, att, därest en ändring på ifrågavarande område skulle anses vara nödvändig och lämplig, Kungl. Maj:t skulle vara den, som vore bäst skickad att bedöma om, när och huru en förändring skulle vidtagas.

*Om ordens-
väsendets
avskaffande.*
(Forts.)

Det förefaller mig att saken, såsom inverkan på många förhållanden icke är fullt så enkel och osammansatt som utskottsmajoriteten synes förutsätta. Det är många omständigheter, som inverka på förhållandena, och vi reservanter ha ansett, att Kungl. Maj:t är bäst skickad att kunna bedöma dessa förhållanden.

Bland dessa vill jag då, herr talman, främst framhålla de utrikespolitiska förhållandena. Vi förmena, att man bör hålla huvudet tämligen kallt och icke låta mer eller mindre ensidiga känslorörelser vara de bestämmande. Det synes mig ock, som om man för denna vår mening skulle kunna hämta ett stöd av personer, vilkas demokratiska läggning är höjd över allt tvivel och vid vilka icke på något sätt häftar misstanken att de, då de gått emot ordensväsendets avskaffande, skulle gjort detta av något begär att försvara saken för egen räkning, men sedan de kommit i ansvarsfullare ställning, exempelvis såsom regeringsmedlemmar, just insett frågans invecklade beskaffenhet.

Konstitutionsutskottet har i sitt utlåtande hänvisat till den debatt, som ägde rum i andra kammaren den 20 maj 1913, då en liknande fråga genom interpellation hade kommit under kammarens bedömande. Det var då som statsminister Staaff förklarade på en fråga, huruvida regeringen skulle vara villig att ingå på ett försök att avskaffa ordensväsendet, att han för sin del icke var benägen att göra det.

Utskottet har delvis citerat herr Staaffs yttrande, men jag skall, herr talman, tillåta mig att göra detta citat något fylligare än vad utskottet gjort. Utskottet har strängt taget endast hänvisat till herr Staaffs i sak avböjande svar.

Herr Staaff påpekade, och utskottet har hänvisat till detta, att huvudposten på ordensväsendets creditsida ligger på det utrikespolitiska området. För att göra ett belägg för detta påstående hänvisade han i sitt yttrande till de ordensutnämningar för främlingar, som hade ägt rum under närmast föregående tiden. De voro många.

Sedan herr Staaff hade gjort denna hänvisning och sedan han, såsom jag redan nämnt, hade tryckt på, att huvudposten på ordensväsendets creditsida är utrikesförhållandena, yttrade han följande: »De anförda exemplen torde visa, i vilken betydande utsträckning och för vilken mångskiftande mängd av åt vårt land eller dess invånare bevisade tjänster ordnar utdelas till främmande länders medborgare. Man inser lätt, huru svårt det kunde vara för oss att icke hava sådana tecken till erkänsla att utdela. Säkert är, att de av våra landsmän, som vid utförande av offentliga uppdrag eller på studieresor o. s. v. blivit välvilligt bemötta och rönt särskilda tjänster av utlänningar, pläga visa synnerligt intresse för att deras utländska hjälpare skola erhålla en orden. Och jag kan tillägga, att sådant intresse understundom tager sig enträgna uttryck även hos personer, vilka själva icke mottaga ordnar.»

Herr Staaff tillägger sedan: »Det behöver knappast påpekas, att man naturligtvis icke kan bibehålla ordensväsendet allenast för utlänningar. En sådan anordning skulle uppfattas såsom innebärande en ringaktning för utlandet och högst betydligt sänka ordnarnas värde såsom tacksamhetsbevis för gjorda tjänster.»

Herr Staaff pekade i sitt yttrande särskilt på en kategori utlänningar, vilka för vårt land ha synnerligt stor betydelse, nämligen de oavlönade konsulerna, vilkas antal är mycket stort. Han ansåg, att besättandet av dessa anställningar skulle komma att högst avsevärt försvåras, om icke utsikt förefunnes att i form av en ordensförläning lämna vederlag för deras arbete.

Herr talman, i grund och botten skulle det nu anförda kunna vara tillräckligt att motivera ett avslag å konstitutionsutskottets hemställan. Det förefaller mig vara tydligt, att den sats, med vilken jag inledde mitt anförande, är riktig, nämligen att, därest någon förändring anses böra äga rum och nå-

gon hänsyn bör tagas till utrikesförhållandena, så är Kungl. Maj:t bäst skickad att vidtaga en sådan ändring. Och detta så mycket mera, menar jag, som det icke föreligger något tvång för Kungl. Maj:t att utdela ordnar och lika litet något tvång för enskilda personer att mottaga ordnar. Skulle utvecklingen gå därhän, att man skulle anse, att det icke vore lämpligt att längre bibehålla ordensinstitutet, så kan det gå med detta institut precis på samma sätt som det gått med ett annat institut, vars vikt och värde varit ofantligt mycket större. Jag vill peka på bestämmelsen i § 37 regeringsformen, om utdelande av adelskap, en bestämmelse som ännu står kvar men som faktiskt under utvecklingens lopp blivit en relikt. Detsamma skulle förhållandet kunna bli med Konungens rätt att utdela ordnar, därest utvecklingen så betingade.

Ehuru jag, såsom jag redan nämnt, anser, att det nu av mig anförda skulle vara en tillräcklig grund för avslag å konstitutionsutskottets hemställan, vill jag dock, medan jag har ordet, ehuru i största korthet ingå på några av de synpunkter, som framhållas i utskottets betänkande.

Det första skäl, som utskottet åberopar, är, att frågan varit uppe i riksdagen flera gånger förut och att densamma fallit, så att säga, framåt.

Då år 1920 ett förslag i samma riktning, som det nu av motionären framställda förelåg till kammarens behandling, avslogs det visserligen med en ringa majoritet. Men jag har den uppfattningen, att dessa upprepade förslag hörde till, så att säga, Sturm- und Drangperioden i vår utveckling. Ser man på den historik, som föreligger i utskottets betänkande, så finner man, att frågor av ifrågavarande art kommit fram i visst sammanhang med och strax efter att vissa demokratiska genombrott ägt rum i vårt land. Det är i denna omständighet som jag finner en benägenhet — den är naturlig och historien visar, att den alltid upprepas — hos en dylik stormande och segrande armé att sopa bort mer än den sedermera kanske skulle ha ansett vara fullt lämpligt, och detta, förmodar jag, för att riva bort bryggorna mellan det förflutna och det närvarande.

Jag vågar nästan anse, att även den nu föreliggande motionen — det är nu 7 år sedan ett förslag i dylik riktning förelåg — kan betecknas som en återklang av denna stämning. Men under alla förhållanden kan jag icke i den omständigheten se något stöd för utskottets mening eller hinder för oss att rent objektivt och i lugn och ro betrakta saken.

Vidare framhåller utskottet, att ordensutmärkelserna numera i många fall endast torde utgöra yttre tecken på en viss social eller ekonomisk ställning, icke uttryck för uppskattning av ett särskilt värdefullt arbete i samhällets tjänst.

Mot detta uttryck skulle jag vilja göra en anmärkning. Jag anser, att detsamma är icke så litet vilseledande. Om man i stället för orden »social eller ekonomisk ställning» insätter orden »yttre verksamhet», så blir det riktigare eller, att ett land ger ett erkännande åt sina medborgare för den verksamhet, som de utfört i det allmännas tjänst. Men detta är en annan innebörd, förmenar jag bestämt, än vad som här kan ligga i vad utskottet sagt, som egentligen endast skulle kunna innebära, att det är den sociala ställningen, det sociala skiktet, som vederbörande hör till som skulle vara bestämmande. Det är på verksamheten såsom sådan det kommer an, men det har icke, förmenar jag, någonting alls att göra med social ställning eller samhällsklass. Det är närmast verksamheten inom det kommunala och politiska livet och givetvis även den verksamhet, som utövas av statens egna tjänstemän, som det här är fråga om. Jag kan tillägga, att, därest icke det bekanta faktum ägde rum, att en stor del av landets inbyggare efter frivillig överenskommelse vägra att mottaga några ordnar, skulle satsen knappast med fördel kunnat användas.

Sedan kommer något, som jag tror vara det viktigaste i detta sammanhang.

*Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)*

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

Det synes obestriddigt, säger utskottet, »att ej sällan ordensutmärkelser förvärfvas enbart genom ekonomiska uppoffringar». Ja, det torde väl vara svårt att förneka, att även denna sats är något ensidigt hållen. Det torde tyvärr ligga en viss sanning uti, att just på detta område missbruk ägt rum och att tillräcklig noggrann granskning av vederbörande kandidater till utmärkelsen icke alltid ägt rum. Men den omständigheten att missbruk ägt rum torde icke i och för sig berättiga till, att man tager bort ordnarna. Man bör ju icke kasta ut barnet med badvattnet. Jag skulle påtala, att sedan en person hade skänkt en stor summa penningar till ett sjukhus, till ett museum, eller hur som helst donerat för välgörande ändamål, vederbörande, som på ett eller annat sätt haft nytta av donationen, skulle vilja visa sin erkänsla för den stora uppoffringen. Om man satte upp en tavla med donatorns namn, om man satte upp hans porträtt på en hedersplats eller om man låte hugga hans byst. Jag tror, att var och en skulle finna detta helt naturligt, och jag vill icke påstå, att det alltid är olämpligt att belöna sådant med en orden.

Sedan skulle det kanske, herr talman, vara den moraliska sidan av saken. Den har ju skjutits i förgrunden, och man har talat mycket om flärd och fåfänga.

Först och främst vill jag då uttala mitt bestämda tvivel om, huruvida medborgarnas moralitet är beroende av eller framkallas av en stats lagar. Emellertid härmed får förhålla sig hur det vill, men ha vi verkligen anledning att på detta område söka vara så mycket bättre än andra länder. Jag kan ju peka på den omständigheten, att i europeiska länder, där man under kriget och under de följder, som uppkommo av kriget, tagit bort ordensväsendet, har man nu börjat att i ganska stor utsträckning åter införa detsamma. I ett land, vars demokratiska inslag är allom bekant, nämligen Frankrike, har ju presidenten hederslegionen med dess 5 grader och dessutom icke mindre än ett fyrtiotal andra ordenstecken att utdela. Så nog ha vi exempel tillräckligt från utlandet. Huruvida vi på detta område böra vara så mycket mera moraliska kan vara tvivel underkastat.

Ehuru det måhända icke är precis lämpligt att från denna plats tala mer eller mindre om psykologi, är det väl ändå fråga om, huruvida icke herrar iverare för ordensväsendets avskaffande sett litet snett på saken. Det finnes ingenting, som är rent och klart, allting i det mänskliga livet är förbundet med andra omständigheter, och så är det även med våra dygder. En moralisk känsla kan lätt, om icke precis i sin motsats, dock bli bekajad med moment, som icke i och för sig kunna erkännas. Så är det med sparsamheten, den kan bli girighet, stoltheten över våra dygder kan bli högfärd, ödmjukheten kan bli kryperi, och godheten kan bli svaghet. Man kan fortsätta serien mycket långt, men jag vill hålla mig till det, som det närmast här är tal om, nämligen ambitionen, som då skulle bli fåfänga. Det är detta sista, som här närmast skulle äga tillämpning.

Först och främst vill jag då påstå, att det är för mycket sagt, att, därest en person erbjudes en ordensdekoration och tager emot den, han därigenom skulle förfalla till fåfänga. Jag tror icke, att en person, som icke har anlag för egenskapen att vara fåfäng, skulle förfalla därtill, därför att han fått en orden. Det skulle säkerligen icke på minsta vis ändra hans hållning lika litet som den av naturen fåfängt lagde skulle bliva bättre, därest ordnarna toges bort.

Och vidare kanske man här tager fel beträffande en sak till. Det är ett grundväsentligt drag hos människorna att de på ett eller annat sätt vilja se någon effekt av deras verksamhet. Arbetaren är sin lön värd, han vill ha något erkännande för sin ansträngning. Det är så med barnet i skolan och så vidare hela vägen upp. Att det allmänna icke skulle vara i tillfälle att visa

en person erkänsla, som gjort det allmänna tjänster förefaller vara obilligt. Så långt historien visar, ha ett lands styresmän alltid på ett eller annat sätt givit erkänsla åt handlingar av berömvärd art, och så kommer det alltid att förbliva. Avskaffar man ordnarna, så kommer säkerligen något annat i stället. Här finnas bakvägar, som man kan gå lika bra och de komma att öppnas.

Till sist vill jag peka på en inkonsekvens i denna ordensfråga. Man vill avskaffa ordnarna, men man vill ha kvar medaljerna. Men det är ju samma historia med medaljerna som med ordnarna: de kunna väl framkalla fåfänga precis lika bra. Att det skulle förefinnas någon skillnad mellan dessa båda ting kan jag icke förstå. »Giv åt Stål en penning även, eller tag ock min.» Om ordnar och medaljer skapa fåfänga, så tag bort alltihop!

Huru jag än ser på denna sak, så förefaller det mig, som om man på detta område icke hade bevarat huvudet tillräckligt kallt, utan att man har sett på saken så att säga mer med känslan och att man därvidlag gjort sig skyldig till något, som man framdeles kanske skulle komma att ångra.

Herr greve och talman! Då jag anser, att det är bättre att vi bibehålla ordensväsendet, skall jag be att få yrka avslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Dahl, Adolf: Herr talman! Då detta ärende tidigare varit föremål för behandling, har det från deras sida, som önska ett fortbestånd av det nuvarande ordensväsendet, alltid framhållits, att detta är en mycket liten fråga. Men efter det att detta ärende i år kommit under diskussion, förefaller det, att man gjort det till en mycket stor fråga, åtminstone om man får döma av den omfattning, i vilken frågan diskuterats man och man emellan och den allmänna uppmärksamhet, som ägnats densamma i pressens spalter.

För min egen del vill jag emellertid säga, att det från min synpunkt fortfarande är en ganska liten fråga, då jag haft till plikt att deltaga i den förberedande behandlingen av ärendet inom utskottet, är det naturligt att jag avgivit mitt votum i enlighet med den övertygelse, som jag sedan många år haft i frågan. Icke minst de interpellationer, som offentligen ställts till mig, ha givit mig en ren personlig anledning att här något motivera min ståndpunkt. Jag både kan och skall göra det kort, därför att den egentligen hänför sig till endast ett skäl.

Jag är ingen personlig motståndare till, att statsmakterna genom yttre utmärkelsetecken giva erkännande åt medborgerlig förtjänst. Men det sätt, varpå det nuvarande ordensväsendet utvecklats sig och det sätt, på vilket det handhaves, innebär, enligt min övertygelse, och härvidlag skiljer jag mig från den av utskottets ärade ordförande i hans anförande uttalade åsikten, att man är i färd med att undergräva den avsedda betydelsen av ordensväsendet. Och denna min uppfattning återgives av utskottet, då det betonar, att »det synes vara obestriddigt, att ej sällan ordensutmärkelser förvärfvas enbart genom ekonomiska uppoffringar». Vid sådant förhållande förefaller det mig vara svårt att upprätthålla det värde, som ordnarna varit avsedda att ha, och det synes mig, att man bör taga i övervägande, huruvida det icke överensstämmer med statens värdighet och nytta att avskaffa ordensväsendet.

Utskottets ordförande vitsordade nyss, att det förhöll sig så, att ordensutmärkelser ofta förvärfvas enbart genom ekonomiska uppoffringar, men han fann detta icke i och för sig förkastligt. Betydande donationer kommo. sade han, på det sättet till stånd, av vilka man eljest skulle fått vara i avsaknad. Men han förbigick det väsentligaste i denna sak, och det är, att ordensutmärkelser även utdelas, när sådana förhållanden äro för handen, vilka bestämt borde omöjliggöra en ordensutmärkelse. Det är, då de personliga kvalifikationerna stå i sådant missförhållande till den givna utmärkelser, att varje

*Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)*

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

medborgare måste fråga sig: huru har den mannen kunnat få en orden? Då det härpå svaras: jo, det har han först och främst fått därför, att han lämnat den och den summan för visst ändamål, så måste varje medborgare reflektera över detta och säga sig, att i och med det att ordensutmärkelserna äro till salu enbart för pengar, utan att personliga kvalifikationer äro för handen, så ha utmärkelserna såsom sådana dragits ned på ett sätt, som göra dem värdelösa även för andra. Och då böra de enligt min tanke icke vidare förekomma.

Jag ber att få hänvisa till, vad som redan vid de svenska riddarordnarna serafimer-, svärds- och nordstjärneordnarnas instiftande betonades, då det sades: »Men om denna inrättning skall äga en god verkan, så är huvudsakligen nödigt, att desse orden av Kungl. Maj:t med råds råde varda bortgivne efter de strängaste regler och en nogräknad tillämpning uppå personerna, ty i annor händelse bleve denna författning mera skadlig än gagnlig, mera föraktad än hederlig och uppbygglig.»

Då man så nogsamt håller sig till statuter och tradition vid sitt resonemang i denna fråga, så bör man icke förbise denna grundläggande bestämmelse för institutet i fråga.

Nu har det anmärkts, att, även om man kan göra erinringar mot ordensväsendets fortvaro, så skulle dock ett avskaffande av ordnarna medföra vissa betydande olägenheter. Det väsentliga är, enligt min uppfattning, de internationella förhållandena. Jag för min del vill icke förneka, att det måste antagas, att vissa vanskligheter i det internationella umgänget skulle komma att inträffa genom att man saknade detta lätt tillgängliga och billiga bytesmedel. Men då man tager del av de grunder, som ofta nog tillämpas vid förläning till utlännning av svenska ordnar, sådana som dessa grunder återgivas i dåvarande statsminister Staafts interpellationssvar år 1913 — jag förmodar, att dessa grunder fortfarande äro desamma — så känner man sig ej imponerad av detta ordensförlänande i stort sett. Det kan icke nekas, att det i ett och annat fall kan vara fullt befogat och borde ifrågakomma, men det finnes så många andra fall, där man utan olägenhet torde kunna undvara dem. Andra länder kunna undvara dem, och detta gäller inte bara Amerika med dess stora resurser, som ställa detta land i en särställning, utan även små länder som Schweiz och Portugal ha kunnat reda sig utan dem. Beträffande England, som befinner sig i de ordensförlänande ländernas rad, får man ej förbise, att detta land endast med den allra utomordentligaste sparsamhet tilldelar utlänningar ordnar. Jag tror, att man kan räkna på ena handen de svenskar, som hade engelska ordenstecken, innan de personliga fursteförbindelserna för ett tjugotal år sedan inleddes. Detta visar, att det endast är för direkt gjorda utomordentliga tjänster som de engelska ordnarna utdelas. Praktiskt taget har Englands ordensförläning åt utlänningar varit nära nog obefintlig.

Men man har också framhållit, att även i fråga om Sveriges inre förhållanden, när det gällt tillgodoseendet av filantropiska och kulturella ändamål, skulle det medföra en väsentlig olägenhet, om ordensväsendet avskaffades. På denna punkt måste jag för min del anmäla avvikande mening. Att det under nuvarande läge verkligen är så, att man genom tilldelande av ordnar kan få pengar för det ena eller andra ändamålet, det är nog riktigt. Människor, som för övrigt inte ha någon vidare håg att lätta på pungen, och som inte se sig i tillfälle att få en ordensutmärkelse under nuvarande förhållanden annat än genom penninguppoffringar, de kanske gå den vägen. Men i samma ögonblick som ordensväsendet inte längre funnes och förhållandena således inte vore sådana, som de här tidigare karakteriserats, då komme offervilligheten ej att existera, utan det gör den endast så länge ordnarna finnas! Var-

för skall man vara så pessimistisk och tänka, att medborgarna inte skola ha medborgarsinne utan ordnar, att de inte skola skänka pengar för dessa samhällsnyttiga ändamål, utan att i vedergällning få ordnar? Man har ingen anledning till sådan pessimism. Det finnes ofantligt många medborgare, som nu giva stora summor till filantropiska och kulturella ändamål, men som varken begära eller vilja taga emot ordensutmärkelser. Vilka summor komma icke samhället till godo genom testamenten och donationer utan något som helst vedermäle åt givarna! Varför skulle inte medborgarsinnet finnas kvar, om ordensväsendet strykes? Den pessimism, som i detta avseende kommer till uttryck, har knappt så pregnant framställts, som i ett uttalande, som den dåvarande statsministern gjorde i en diskussion om denna sak för ett femton-tal år sedan. Det har citerats en gång förut i en debatt sådan som denna, men det kan ha sitt värde att citera detta uttalande en gång till för de ledamöter av riksdagen, som nu gå att fatta beslut i denna fråga. Herr Staaff hade, enligt ett citat, som vid debatten 1920 anfördes av en vederhäftig man, ingen mindre än den nuvarande statsministern, yttrat sig på följande sätt i fråga om ordensförlänningar: »Har man som jag på nära håll erfarit, vilken oerhörd roll den personliga fåfängan spelar i en mängd kretsar, icke minst ibland ämbets- och riksdagsmän, då avhänder man sig icke utan vidare möjligheten att kunna vända denna egenskap andra och bättre syften till godo.» Där säger således denne i regeringsmaktens handhavande erfarne man, att ordensväsendet erfordras, enligt hans mening, även för att från riksdagsmännen få fram det för samhället nyttiga. Jag får uppriktigt säga, att vilken ställning man än intager till spørsmålet, principiellt sett, så nog skulle jag för min del som riksdagsman efter en sådan utmaning verkligen anse mig nödsakad att rösta för ordnarnas avskaffande.

Det har sagts av utskottets ordförande, att man ingalunda avskaffar fåfängan genom att avskaffa ordensväsendet. Det är nästan att slå in öppna dörrar att framställa ett sådant påstående, ty inte har väl någon människa tänkt sig, att man skulle avskaffa den mänskliga fåfängan genom en dylik åtgärd! Den kommer nog att florerar, hittills som tillföre. Den verkliga eller förmenta lärdomsfåfängan kommer nog att blomstra lika kraftigt som förut. Egenrättfärdigheten kommer likaledes att florerar och utan tveivel även den politiska fåfängan, som inte minst under demokratiskt hägn har mycket god trivsel. Men vad man åstadkommer är åtminstone, att man inte längre vidmakthåller fåfängan så som *statsinstitution*. Jag skall för min del inte längre uppehålla mig vid den principiella sidan av saken. Jag skall endast beträffande den formella läggningen av frågan, som ordföranden också var inne på, framställa den anmärkningen, att jag väl kan förstå, att man som reservanterna finner det tveksamt, huruvida riksdagen överhuvud bör taga befattning med saken. Men att det rent konstitutionellt inte skulle tillkomma riksdagen att göra det, har jag för min del ej kunnat finna vara en berättigad mening. Jag finner det svårligen kunna förnekas, att även om ordensväsendet inte är inbegripet i »rikets hushållning» — tvärtom anses det ju av många falla inom misshushållningen — så kan man väl knappast förneka, att det blivit en »allmän inrättning» och att riksdagen alltså bör ha petitionsrätt angående denna allmänna inrättning. Det är visserligen så, att det är Kungl. Maj:ts personliga prerogativ att utdela ordnar, men man får se till, hur detta prerogativ i realiteten utövas. Det är ju allmänneligen bekant, att ordnarna utdelas på förslag av vederbörande verkehefer och landshövdingar — som jag tror, med utomordentligt stor möda, och jag förmodar att de med nöje skulle se en lättnad i ämbetet, som för övrigt är så betungat, om de sluppe detta besvär — och särskilt har till sist statsrådsberedningen ett mycket betungande arbete med denna del av regeringsbördan, vilken det visserligen icke tillkommer kon-

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

stitutionsutskottet att granska men som helt visst eljest brukar vara föremål för mycket stark kritik. Således synes det mig vara svårt att komma ifrån, att ordensväsendet blivit en allmän inrättning, och jag tror, att det under den mycket omtalade demokratisomens genombrottstid inte sattes i fråga annat än att det var en allmän inrättning, ty när dåvarande statsminister Staaff år 1913 besvarade den nuvarande motionärens interpellation i andra kammaren, så satte han ej i fråga annat än att riksdagen vore fullt berättigad att framställa önskemål i saken. Han uttalade vidare — och det ber jag att särskilt få framhålla gentemot dem som förmena, att detta i varje fall inte var något som rörde grundlagens område: »Med vad jag nu anfört har jag velat visa, att, när interpellanten förmenat, att ordensinstitutionen i Sverige uppkommit vid sidan av grundlagarna, detta knappast är riktigt, då den ju genom uttryckligt uttalande i 1809 års regeringsform förutsattes såsom befintlig.» Dåvarande statsministern har sålunda just i det negativa öförmålände av ordensväsendet, som återfinnes i 39 § regeringsformen, velat intolka, att ordensväsendet, konstitutionellt sett, kan betraktas såsom en statsinstitution.

Jag är fullt medveten om att jag i denna fråga omfattar en mening som avviker från nästan samtliga deras, med vilka jag eljest alltid i politiska ting i allmänhet brukar tänka lika, och jag har därför den förvissningen, att denna kammare kommer att intaga samma ståndpunkt som den tidigare intagit i frågan. Det kan jag mycket väl från deras synpunkt förstå, men jag hoppas däremot, att ej någon av dem, som rösta för ordensväsendets fortvaro, måtte därvidlag ledas av en sådan åskådning, som kommit till sammanfattat uttryck i en artikel, som nyligen återgavs i en ledande högertidning och som var författad av en man, vilken i utlandet haft att tillvarataga Sveriges intressen på ett visst område. Han slutar sin artikel sålunda: »Om man sorgligt nog avskaffar försvaret, bör man åtminstone icke avhända sig de medel, varmed man kan skaffa sig vänner i utlandet.»

Skulle det vara så sorgligt, att vi varken kunde skaffa oss respekt eller vänner i utlandet på annat sätt än genom ordensväsendet, så synes det mig ganska tröstlöst att diskutera, inte bara denna fråga, utan överhuvud alla frågor. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ljunglund: Herr greve och talman, mina herrar! Det är ganska svårt att ta till orda i en sådan här sak, för vilken man aldrig själv varit särskilt djupt intresserad. Det är särskilt svårt att ta till orda efter en föregående talare, som haft många och trevliga bonmots att säga. Men om jag likväl gör det, så är det därför att jag tycker, att när man nu tagit upp den här frågan, den må vara stor eller liten, så bör man behandla den på något vis systematiskt. Man bör analysera dess innebörd en smula. Det kan ju tvistas, om det är en stor eller liten fråga. Att döma av pressen är det en verkligt stor fråga, och därvidlag är det sannerligen inte minst vänsterpressen, som gör den till en stor fråga. Jag vill inte på något sätt klandra detta. Tvärtom tyckes det mig på ett glädjande sätt visa, att vi verkligen äro inne i demokratiens tidevarv fullt ut. Det är inte bara de stora, som äro intresserade i denna fråga, utan vi intressera oss väl litet var för ordensutnämningarna, om Andersson får Vasaorden, om Pettersson nu blivit en så stor och mäktig mecenat, att han, rätt vad det är, kan pryda sig med Nordstjärnan och dylikt. Det är ett bevis på allmänt socialt personligt intresse.

Här i statspapperen om denna högviktiga sak är det ju klart, att man kommer med vida allvarligare synpunkter. Jag tror, att man kan dela upp argumenten mot ordensväsendet i väsentligen tre huvudgrupper. Den första huvudgruppen skulle jag då vilja kalla den puritanska. Jag har den allra största respekt för den puritanska argumenteringen. Den som säger, att »du skall

göra det goda här i världen utan tanke på lön», han säger en stor sanning och ett djupt moraliskt bud. Jag tror, att den första motionären för ordensväsendets avskaffande, som åberopats här — han hette Jöns Pehrsson — just var en sådan puritansk man. Bland de grunder, som han anfört för ordensväsendets avskaffande kan man åberopa, att åtminstone ett par utländska stater av puritanska skäl ha avskaffat ordnarna. Det är de två stora puritanska staterna — jag menar till bekännelsen — Amerika och Schweiz. De andra staterna, som man åberopat, Mexiko, Brasilien och Portugal, ha mindre gjort det ur etisk synpunkt. Nå, det kan hända, att också vår tids puritaner inte äro utan fläck, men huvudanledningen till att det aldrig fallit statsgrundarna i Schweiz och Amerika in att införa ordensväsendet är säkerligen den djupa puritanism, som låg i folksjälen sedan sekler tillbaka och som ännu i dag lever kvar där genom traditionen. Denna puritanska linje har emellertid här i riksdagen inte särskilt mycket för sig. Vi svenskar äro nu, Gudi klagat, inte några puritaner. Tvärtom kanske vi se en liten smula för lätt på denna världen, och det kan ju vara ett tillåtligt och t. o. m. försonande drag, då man lever under ett tungt klimat och har att dragas med diverse andra svårigheter.

Den andra gruppen av skäl, som anförts, skulle jag kunna sammanfatta under rubriken den politiska gruppen. Motionären anför den flerstades; han finner det inte vara tillbörligt, att ordensväsendet begagnas såsom ett stöd för den nuvarande politiska ordningen. Så har det otvivelaktigt begagnats, särskilt i Portugal, Brasilien och Mexiko, och man förstår, att för folk, som äro så pigga på att göra revolution, som invånarna i dessa länder, är det fasligt förargligt, att det vid statsrodret sitter en herre, som har detta maktmedel i sin hand — att dela ut ordnar till höger och vänster — och förstår att skaffa sig vänner på det viset. Jag tror inte, att denna politiska grund för ordensväsendets avskaffande väger så synnerligen tungt i Sveriges riksdag.

Kommer jag till den tredje gruppen, till vilken verkligen tycks höra ej blott dagens motionär utan ock dagens konstitutionsutskott, i den mån det har följt honom, så är det den sociala argumentering, som jag förut har talat om. Läser man igenom motiveringen här för ordensväsendets avskaffande, så stöter man hela tiden på sociala synpunkter. »Ordensutmärkelserna torde numera i många fall utgöra endast yttre tecken på en viss social eller ekonomisk ställning, icke uttryck för uppskattning av ett särskilt värdefullt arbete i samhällets tjänst.» Här skiljer sig förvisso den gamla puritanska uppfattningen från den moderna sociala. Våra nya eldiga ivrare för avskaffandet av vedertecknen för flärd och fåfänga sätta dock dessa vedertecken så högt, att de tycka, att de borde falla endast på de allra värdigastes bröst. Det hör nu till dessa motsägelser, som äro karakteristiska för den mänskliga naturen. Så heter det i fortsättningen: »Det synes vara obestridligt, att ej sällan ordensutmärkelser förvärfvas enbart genom ekonomiska uppostringar.» Och sedan kommer själva klämman: »Att vid dylika förhållanden ordensutmärkelserna ej kunnat bibehålla sitt avsedda värde av offentligt erkännande av personlig förtjänst torde vara ovedersägligt. Men därest detta värde ej kan upprätthållas, lär anledning finnas till övervägande, huruvida statens värdighet och nytta äro betjänta av ordensväsendets fortvaro.»

Här är det tre stora argument, som anföras. Det första, att ordnarna inte utdelas på ett tillfredsställande sätt, lider av en inre motsägelse, som jag redan har berört. Det andra är, att ordensväsendet är föräldrat, och det tredje är, att det fallit i värde. Jag skall taga dem i omvänd ordning av den anledningen, att den omvända ordningen här är logisk.

Man säger, att ordensväsendet har fallit i värde. Ja, i så fall tycker jag vi kunna glädja oss åt att det snart kommer att försvinna av sig självt. Men såvitt jag som gammal pressman kunnat göra några iakttagelser, så är det all-

*Om ordens-
väsendets
avskaffande.*
(Forts.)

deles märkvärdigt, vad en stor del av folket, både i högre och lägre grader, sätter för ofantligt stort värde på ordensväsendet. Utskottsmajoriteten torde väl ej vara blind härför, men menar kanske, att det inte i allmänhet har fallit i värde. Det har fallit i värde hos somliga puritaner och hos somliga mottagare, men i så fall äro dessa två grupper inte tillräckligt starka för att motivera ordensväsendets avskaffande. Hos den stora massan har det inte fallit i värde. Man är i Sverige mycket rojalistisk. Mången går sin törnbeströdda väg genom livet med förhoppningens ljus glittrande i fjärran: »Kanske får jag en vacker drag en ordensstjärna för mitt välförhållande, och det stärker högst betydligt min ställning i vårt samhälle!» Jag kan inte neka till att jag hyser en viss respekt för dessa personer, trots deras fåfänga, som egentligen gör, att man borde förakta dem, men deras tänkesätt är så mänskligt. Så finnes det en hel del andra, som tänka: »Jag skall skaffa mig en orden. När jag blir rik och mäktig och kan göra något som lyser i ögonen, då får jag en orden, och det gläder mig oerhört mycket.» Ja, jag medgiver, att den som resonerar så nog inte är en etiskt fullkomlig människa och min företrädare på talarstolen har påpekat, att många av dem som bära ordnar äro ganska mindervärdiga personer. Men om man å ena sidan skulle upphöra att dela ut ordnar och å andra sidan tänka sig någon annan metod att lättvindigt få fram en sak av allmänt gagn, så vore vad som egentligen kunde konkurrera med ordnarna — lotterier. När man inte kan få pengar på annat sätt för en sak av allmän nytta, så har man att välja mellan att giva en massa pampar litet ordnar eller att anordna ett lotteri, i vilket man inbjuder hela befolkningen att deltaga. Nå, på lotteri vinner ju bara ett fåtal, men det är en väldig skara, till vars vinningslystnad man vädjar. Om det nu är så, att man i förra fallet verkligen uppmuntrar den fåfänga, som finnes hos uppkomlingar, så är det ju visserligen ur moralisk synpunkt allt annat än uppbyggligt, men jag undrar ändå, om jag vore i det predikamentet, att jag skulle avgöra, vilketdera handlingssättet, som ur sedlig synpunkt vore mest klandervärdt, så vete katten, om jag inte skulle luta åt den meningen, att det kan då göra relativt mindre skada för den stora massan av folket om jag uppmuntrar en eller annan person till ett kanske annars inte ifrågakommande mecenatskap, än om jag uppeggar folkets spellust och vinningslystnad. Man utför verkligen i det sistnämnda fallet en långt mera vittgående, mera demokratiskt skadlig handling än man gör i det första fallet. Ty denna fördärvade mecenat — jag förutsätter, att han är fördärvad, ty jag har talat om honom som sådan, fast han kanhända inte är det alls; det läses på många av våra offentliga byggnader namn på män, som jag för min del gärna tar av mig hatten för — nå, jag förutsätter alltså, att mecenaten är fördärvad, men inte skulle han väl bli så värst mycket mera fördärvad, genom att han får litet grannlat på frackuppslaget, det tror jag man kan svara för. Men om man med en verkligt etisk uppfattning kan svara för att man allt mer och mer vänjer folk att spela på lotteri, kan kanske vara tvelaktigt. Då säger man: av två onda ting skall man välja intetdera. Ja, det är lätt att säga tulipanaros, men huru skall man kunna samla pengar, när man hastigt vill genomföra någonting, som är oomtvisteligt nyttigt? Då kan úet hända, att man kan få välja mellan två onda ting.

Jag har kanske väl länge uppehållit mig med denna första del, men jag skall i fortsättningen bli desto kortare. Det andra argumentet för avskaffande av ordnarna är, att de skulle vara föråldrade. Men vad jag redan anfört visar, att de icke äro föråldrade, ty då hade de icke en så stor efterfrågan. Vad man däremot med utskottets ärade ordförande skulle kunna säga är, att adelskapet visat sig vara i långt högre grad föråldrat. Samhället är nämligen så inrättat, att det så småningom anpassar sig efter sitt eget framåtskridande, höll jag på att säga. Adelskapet har varit av ett oerhört stort värde för den svenska statens,

det svenska samhällets och det svenska folkets utveckling. Det har bragt oss både ära och glans ute i världen och gjort vår nation stor och hedrad men den dag kom, då adelskapet icke längre var det instrument, som samhället behövde för att växa fram och bli stort. Tvärtom behövde samhället en starkare skeende utjämning och denna utjämning har verkligen av denna grund skett så pass hastigt, att man icke behövt ens röra vid grundlagen, i vilken prerogativet för konungen att adla finnes. Detta prerogativ utsläckte sig självt. Det är en direkt följd av en social utveckling, som utmönstrar vad som är föråldrat enligt de evigt minnesvärda orden: Vad förmultnat är skall ramla. Det ramlar av sig självt. Detta tal om föråldring synes mig alltså icke böra tillerkännas ett så särdeles högt värde.

Men så kommer man till det tredje, inbördes litet osammanhängande argumentet, att utdelningen av ordnarna icke skulle vara tillfredsställande, samt att de sålunda icke skulle falla på de bröst, där de borde falla, eller på alltför många bröst. Den som har den åsikten borde i stället hava tänkt ut något slags Brattssystem för ordnarnas ransonering eller givit någon anvisning bättre än den, som verkligen finnes och som herr Lindhagen klagar över i sin punkt 2 där motionären säger, att beredningen bör upphöra. Ej blott statschefen, som vi alla så varmt respektera, står i spetsen för denna saks ordnande, utan alldenstund det uppenbart skulle överstiga en enskild mans förmåga, vore han än så framstående, så har han hjälp av cheferna för statens ämbetsverk, departementschefer och statsrådsberedningen vid ordensväsendets tillämpning. Lutar man nu åt det hållet, att det behöver ske ett värdigare urval, skall man också säga, vem som skall göra detta värdigare urval. Men såvitt jag kan se, har utskottsmajoriteten icke givit någon som helst anvisning på, var man skall få denna hjärtan och njurar rannsakande och prövande, förberedande anstalt.

Så kommer jag efter allt detta till sist till talet om den eventuella påföljden i det internationella umgänget av ordensväsendets fortvaro eller avskaffande, ett tillägg till de andra — såsom mig synes — ej så särdeles respektabla argumenten, och då medger man, att här finnes en liten öm punkt. Utskottet säger nämligen: »Denna olägenhet må ej underskattas, men utskottet har funnit dylika hänsyn ej böra verka avgörande.» Ja, jag hyser den allra största vördnad för mina erfarna kamrater, som sitta i konstitutionsutskottet, men jag undrar, om de kunna så alldeles säkert svara för vad de säga, att denna olägenhet är så liten, att den icke betyder något. Med hänsyn till Amerika och Schweiz kan man nog säga att den i dessa länder icke behöver verka avgörande. Den skulle icke behöva verka avgörande för vårt land heller, om landet vore puritanskt och om vi vore i deras belägenhet och sedan sekler tillbaka befunnit oss i den ställning som dessa två länder. Då behövde det icke verka avgörande, men då vi leva med och deltaga i det moderna livet, har detta om icke en avgörande så dock en mycket stor betydelse.

Jag har som journalist fått mottaga en mängd brev från utlandet i denna sak. De flesta spela på nästan samma melodi, att det skulle bli alltför dyrt för Sverige, alltför dystert och tråkigt för oss, om vi på anvisning av herr Lindhagen, vilken även i utlandet är känd för att vara en hjärtans välmenande man, skulle skynda oss att göra oss av med detta så lätthanterliga, s. k. ideella medel, som Sverige nu har till sitt förfogande. Här skriver en framstående svensk officer, som tjänstgör utomlands, att han överallt sett notisen om detta Sveriges tillämnade moraliska hjältedåd beledsagad av ironiska kommentarer. — Nå, är man riktigt säker på att en sak är god och stor, bryr man sig icke om, om världen flinar en smula åt en. Det har man råd att tåla. Men om det, såsom den föregående talaren sade och de flesta av hans meningsfränder sagt, är en sak av mindre betydelse, undrar jag, om det egentligen är anledning att utsätta oss för detta flin fullkomligt i enödan. Skall jag taga fram någon allvarigare

*Om ordens-
väsendets
avskaffande.*
(Forts.)

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

sida ur dessa brev, som ingått till mig, och som särskilt starkt framhållits, får jag nämna att man där säger, att de svenska ordnarna verkligen äro så pass förståndigt utdelade, att de i utlandet åtnjuta ett synnerligen stort anseende. Man har verkligen icke från vårt lands sida — såsom från så många andra håll har skett — slösat med ordnarna, utan hållit dem tillbaka och delat ut dem på ett sådant sätt, som gjort landet nytta.

Den nyss omtalade officeren berättar en liten lustig anekdot: »Jag är kommanderad i tjänst hos en främmande armé. Genast då jag kom hit, väckte det både hos mina kamrater och även hos andra utlänningar förvåning att jag åtnjöt en alldeles särskild favör hos en framstående militär. Det var en generalstabschef med europeiskt namn. Han tog emot mig gång på gång, satt och språkade med mig och talade om organisationsfrågor, och jag anser mig av honom hava fått tjänster och nyttiga meddelanden, varmed jag kan göra mitt land oändligt stort gagn. Jag började undra, hur det kom sig, att han var så vänlig, och så erfor jag, att han för sju år sedan fått en högre grad — förmodligen den högsta — av den svenska svärdsorden. Detta ansåg han vara en hedersam dekoration, och han var så belåten och stolt över densamma, att han a priori ville visa en svensk ett alldeles särskilt tillmötesgående.»

Allt detta kan ju låta en smula barnsligt, men det är realiteter. Jag har icke talat om saker i det blå, det är inte stora ting, men världsliga ting och ganska allvarsamma så tillvida, som de hava med sig vissa ekonomiska konsekvenser, som jag tror att litet var av oss med någon erfarenhet vet av förut. Jag undrar verkligen, om det är klokt att avskaffa en må vara fåfänglig institution, innan den är mogen för sitt fall, ty det kan komma recidiv, som icke höja landets anseende i ett sådant fall. Man har sett, att sådana recidiv äro förestående i andra länder.

En föregående talare sade den kvickheten, att fåfängan kunna vi icke utrota, men vi kunna åtminstone låta bli att göra den till en statsinstitution. Jag håller mycket på hans kvickhet, men jag undrar, om denna icke hör till de mera lättköpta, ty man kan lika väl säga, att man avskyr frosseriet men därför icke behöver avskaffa maten.

Jag vill minnas, att den gamle skalden Kellgren — han var ju icke gammal till åren, men han levde för relativt lång tid tillbaka — skrev en dikt om det dåraktiga i ett driva allt till sin ytterlighet. Jag kommer dess värre för ögonblicket inte ihåg dikten i dess helhet, men jag minns att det på ett ställe står:

» — — — alla dygders mor,
Gudsfruktan själv, för vida sträckt
har den betänkliga effekt,
att vissa huvuden förrycka.»

Jag tror, att man skall akta sig för att bli förryckt för högre eller lägre tings skull, allra minst för ordensväsendet, så man gör sig skyldig till vare sig över- eller underskattning av detsamma. Går man medelvägen mellan ytterligheterna, är jag tämligen säker på att man handlar på det klokaste och bästa och även i grund och botten mest etiska sättet.

Jag har, herr talman, den äran att yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Holmgren**: Herr greve och talman! Jag undrar, om det finns något land, där ordnar bäras så mycket som i Sverige. Hos oss förhåller det sig ju så, att man t. o. m. vid små middagar med 6 à 7 personer i en familj kan få se

gästerna komma med storkors och kraschaner, om de hava sådana, eller i annat fall med mindre trissor, som de kallas. Det förefaller åtminstone mig vara en ganska löjlig sed, och jag tror den uppfattningen också är ganska utbredd. Jag tror emellertid, att denna uppfattning skulle vara ännu mera utbredd, i fall man jämförde våra förhållanden med förhållandena utomlands, där ju ordnar inte alls bäras på samma sätt som hos oss.

Jag hade i höstas tillfälle att närvara vid en stor offentlig bankett i Amerika. Där bar ingen människa någon orden med undantag av ett par européer, vilka gjorde ett ganska löjligt intryck på det stället. — Jag var i höstas i Paris vid hundraårsjubileet i Sorbonne, där presidenten och diplomatiska kåren voro tillstädes och alla voro frackklädda. Ingen fransman bar någon orden. De hava ju sina röda band och knappar. Ordnar buros endast av ett par skandinaviska julgranar, om jag så får säga, och en eller annan polack, men i övrigt buros inga ordnar. — Jag var vidare i höstas i Paris på en offentlig middag, där en av ministrarna presiderade. Ingen av de närvarande hade ordnar annat än några närvarande skandinaver och några andra utlänningar. Det är sålunda stor skillnad i det fallet utomlands mot vad det är hos oss.

Man säger, att det skall vara så betydelsefullt att behålla ordnarna, därför att vi hava så stor nytta av dem, då det gäller att dekorera utlänningar, som ha gjort Sverige tjänster. Herr Ljunglund framhöll nyss, att utdelningen av svenska ordnar till utlänningar sker på ett så måttfullt och tillfredsställande sätt, att det har vunnit uppmärksamhet i utlandet. Jag betvivlar icke att så i allmänhet sker, men nog förhåller det sig mången gång på annat sätt. Jag har själv erfarenhet av detta i någon mån, därför att jag någon gång varit med om att skaffa svenska ordnar till utlänningar. En gång gällde det en främmande läkare. Där tog jag icke initiativet till att begära en orden för honom, utan detta togs av en tjänsteman i utrikesdepartementet, som för övrigt för länge sedan är död. Den man, som det då var fråga om, hade icke gjort Sverige några tjänster. Anledningen till att en begäran om ordensför läning åt honom framställdes, vilken begäran jag fick skriva på med en redan förut av tjänstemannen i utrikesdepartementet skriven motivering, var den, att denne läkare stod i vänskapsförhållande till en av direktörerna för ett av våra största hotell i Stockholm, vilken intresserade vederbörande för att försöka skaffa honom en orden. — Andra gången som jag försökte anskaffa en svensk orden till en utländsk person, som gjort vårt land stora tjänster under en lång följd av år, ledde detta icke till något resultat. Jag tror således, att det inte alltid förhåller sig så, som herr Ljunglund sade, att det just är betydande tjänster, som på detta sätt belönas.

Vidare skulle jag vilja framhålla, att jag undrar, i fall stora och betydelsefulla arbeten, utförda i Sveriges tjänst, verkligen kunna honoreras med en orden i utlandet, och om det icke snarare gäller små artigheter, handräckningar och småsaker, som icke kräva så mycket arbete, att någon vidare ekonomisk ersättning därför kan ifrågasättas, men för sådana saker, som kunna vara betydelsefulla nog, kan man väl finna andra medel för att ge vederbörande kompensation. Det kan ju t. ex. vara ett skriftligen avfattat vittnesbörd, under tecknat av utrikesministern, om tacksamhet från svensk sida eller dylikt.

Herr Ljunglund framhöll, att det finnes en annan viktig användning för ordnarna och den är att skaffa mecenater. Det finns bara två sätt att få pengar, sade herr Ljunglund, antingen att anskaffa mecenater genom ordensför läningar eller att ställa till med lotterier. Men jag undrar, om ordnarna för våra stora mecenater, som givit oss de mest betydelsefulla donationerna, spelat någon större roll. Jag skulle betvivla, att så är förhållandet, och jag skulle vilja påstå, att även om ordnarna avskaffats, skulle det icke bli någon större svårighet att skaffa mecenater till verkligt betydelsefulla allmänna ändamål.

*Om ordens-
väsendets
avskaffande.*
(Forts.)

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

Ty det vore väl underligt, om icke hela samhällets tacksamhet och beundran skulle vara en tillräcklig ersättning, som kan uppväga en orden.

Vidare sade herr Ljunglund, att vad förmulnat är skall ramla. Han menade, att utvecklingen går sin egen gång, och det är alldeles riktigt. Det som så småningom förmulnar ramlar också till sist. Det är ju alldeles riktigt. Jag vill också just använda detta ord i denna situation. Vi stå tack vare utvecklingen inför denna situation. Utvecklingen har medfört, att en motion framkommit om ordensväsendets avskaffande, och vi få nu, då resultatet kommer, se om ordensväsendet är förmulnat och ramlar. Detta kan sålunda icke användas såsom argument för att rösta emot utskottets förslag.

Jag skulle alltså vilja säga, att eftersom ordensväsendet enligt min mening är förmulnat, därför att det är löjligt och obehövt, ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Leander: Herr greve och talman! Det stora förtroende, som reservanterna i utskottet visat för Kungl. Maj:t och dess initiativ, är ju enbart glädjande. Men man måste något förvåna sig över att reservanterna icke visa samma tillit till eller, låt mig säga, samma ödmjukhet för regeringen, då det gäller andra frågor, andra spörsmål. Ty då avvakta reservanterna icke Kungl. Maj:ts initiativ utan taga själva sådana och motionera om mångahanda ting. Bland reservanterna hava åtskilliga även vid denna riksdag väckt ett flertal motioner. Det förtjänar emellertid att uppmärksammas, att även utskottsmajoriteten är mycket modest i sitt yrkande. Den ifrågasätter ingenting annat än ett övervägande, och om vid detta övervägande saken skulle befinnas olöslig, får den falla; då må det därvid bero och förbli vid status quo. Säkert är, att gamla Sverige icke ramlar för det.

Men när man nu kommit att åberopa rena affärssynpunkter för ordensväsendets bibehållande och man hör talas om allt vad som kan erhållas genom utdelning av stjärnor och kraschaner, synes mig detta vara ett tillräckligt bevis för att ordensväsendet kommit på sned. Ty meningen var väl icke, att ordnarna skulle bli en ren handelsvara och väl icke heller, att ämbetsmännen skulle i tur och ordning erhålla ordnar efter vissa tjänsteår eller att riksdagsmännen skulle få ordnar, sedan de en viss tid suttit i riksdagen. Herr Ljunglund har förebrått utskottet, att det icke framlagt något förslag till ransonering, ett Brattsystem såsom han uttryckte sig, i fråga om ordnarnas utdelning. Det är väl dock i all rimlighets namn icke de, som vilja avskaffa ordnarna, som skola framlägga förslag i dylik riktning, utan detta tillkommer väl herr Ljunglund och andra, som vilja bibehålla ordnarna.

Herr Dahl har ju redan erinrat om innehållet i det memorial, som vid 1748 års riksdag, då ordnarna instiftades, överlämnades till det sekreta utskottet, och där det heter, att ordnar skulle bortgivas »efter de strängaste regler och en nogräknad tillämpning uppå personerna, ty i annor händelse blefve denna författning mera skadlig än gagnlig, mera föraktad än hederlig och uppbygglig». Tänker man emellertid på, huru det för närvarande tillgår, undrar jag, om man icke måste medgiva, att de riktlinjer, som angåvos i dessa direktiv, icke längre följas, utan att man nu handlar ganska summariskt och många gånger på en slump. Om nu affärssynpunkter nödvändigt skola anläggas på frågan, bör man väl åtminstone använda sunda affärsprinciper. Mången, som av fåfänglig ärelystnad vill ha en prydnad på sin frack, frestas kanske att göra oppoffringar, som han slätt inte har råd till, och även om han nu föfogar över pengar, som han skaffat sig på ett eller annat sätt, är det icke säkert, att hans personliga egenskaper äro sådana, att han förtjänar en sådan utmärkelse.

Herr Ljunglund har medgivit, att han, ordensmottagaren, kanske kunde

vara fördärvad, och det tror jag, att han också varit i ganska många fall. — För övrigt brytes genom ordensväsendet den likställighet mellan man och kvinna, som blivit genomförd. Vi hava nu i riksdagen kvinnor, som äro lika framstående representanter som någonsin männen, men de få inga ordnar, huru länge de än sitta här och vilken insats de än göra.

Jag skall bekänna, att hänsynen till det internationella umgänget i någon mån gjort mig betänksam i fråga om ordensväsendets avskaffande. Men om utlänningarna veta, att inga svenska ordnar vidare utdelas, tror jag, att de respektera detta förhållande och sedermera icke vänta sig att erhålla några sådana ynnestbevis från vårt land. Det har ju redan framhållits både av herr Dahl och herr Holmgren, att det väl finns andra sätt för oss att visa vår tacksamhet för gjorda tjänster emot vårt land.

Utskottets ärade ordförande framhöll, att det kan vara svårt att finna personer, som vilja åtaga sig oavlönade konsulsbefattningar, om de icke hava utsikt att erhålla en orden, men den vackra titeln kan väl redan den i och för sig vara värd en mäsä.

Det har nu mycket riktigt sagts, att den mänskliga fåfängan icke avskaffas genom ordensväsendets bortsopande. Man har emellertid lika riktigt tillagt, att det kan vara nödigt att tvinga den att manifesteras på ett något mindre löjeväckande sätt och att den bör få arbeta i ett något värdefullare material än ordensväsendet erbjuder. Herr Ljunglund har sagt, att fåfängan kan taga sig uttryck på andra sätt. Ja, för all del, men om man icke kan täppa till alla hålen, bör man icke uraktlåta att täppa till på sådana ställen, där det går för sig. Jag tror, att det nu kommit så långt, att denna inrättning, såsom det heter i det åberopade memorialet, blivit mera skadlig än gagnelig och mera föraktad än hederlig och uppbygglig. Jag tror därför, att det är bäst att följa det gamla rådet: Är ditt öga dig till förförelse, så riv det ut, och är din hand dig till förgärlse, så hugg den av och kasta den ifrån dig!

Jag har äran, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thulin: Herr talman! Jag uppkallades att säga några ord med anledning av herr Ljunglunds anförande.

När jag hörde honom, kom jag att tänka på vad jag sedan länge hört, att han är ansedd för att vara filosofen bland tidningsmännen, och jag finner den uppfattningen bekräftad av den verkligt filosofiska uppläggning, som han gjorde av den föreliggande frågan. Vi fingo ju inblickar både i den teoretiskt- och den praktiskt-filosofiska metoden och av uppdelningen av argumenten i avdelningar och underavdelningar påminde om den gode Christopher Jacob Boström. Vi fingo också i fråga om själva klämman, då han talade om det mest etiska sättet att behandla motionen, onekligen en erfarenhet om hur man från praktiskt-filosofiska synpunkter kan resonera i denna fråga.

Jag skall icke gå in på en vederläggning av de olika argumenten, de tre huvud- och de tre underargumenten, som herr Ljunglund anförde. Jag skall blott och bart beröra en sak, nämligen den omständigheten att han bestred, vad utskottet påstått, nämligen att ordensväsendet skulle hava fallit i värde. Han gjorde häremot gällande, att ordensväsendet hos den stora massan icke fallit i värde. Jag skulle tro, att när utskottet talar om att ordensväsendet fallit i värde, utskottet därvidlag åsyftat, att ordensväsendet förlorat i inre värde. Att så verkligen är förhållandet, får man onekligen en bild av, då man anställer en jämförelse mellan de krav, som ställdes på de olika ordnarnas innehavare, då ordensväsendet instiftades, och den mängd ordensinnehavare som för närvarande finnes. Det har visat sig vara förenat med mycket stora svårigheter att verkställa en beräkning av de i statskalendern upptagna ordensinnehavarna. Man fick mäta dem med tumstock. Så och så många fick man räkna

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

i medeltal på en meter, och vasariddarna representerade i statskalendern inte mindre än 44 meter! Det är ju klart, att detta ordensväsende, som skulle vara avsett att utmärka den högsta förtjänsten men som har förfallit till en sådan grad, att ordnarna innehavas av en mängd människor, om vilka man vet att de icke utmärkt sig framför andra genom annat än penninginnehavet, detta ordensväsende måste hava fallit i inre värde, då utdelningen ägt rum på ett sådant sätt.

Då jag har ordet, skall jag be att få ytterligare beröra ett par saker. I den reservation, som är avgiven till utskottets utlåtande, hava reservanterna gjort gällande bl. a., att spörsmålet icke skulle kräva ändring i grundlagen. Jag tillåter mig uttala min undran över denna argumentering. I § 39 regeringsformen står det uttryckligen, att en regent icke får förläna adligt stånd och värdighet eller till grevligt och friherreligt stånd upphöja eller *riddarevärdighet utdela*. Såvitt jag förstår bör, när ordensväsendet avskaffas, en ändring på denna punkt i regeringsformen vidtagas, men för den händelse ordensväsendet avskaffas i Sverige, tror jag, att det också vore klokt, att i grundlagen göra ett tillägg, enligt vilket utdelning av ordnar i landet förbjödes. I Tysklands författning finnes, om jag icke är felaktigt underrättad, en sådan bestämmelse, och det skulle enligt min mening vara nyttigt, om en sådan jämväl bleve inskriven i den svenska grundlagen, för den händelse nu ordensväsendet anses böra avskaffas.

Reservanterna hava också anført, att det synes dem vara regeringens sak att, om och när den finner tidpunkten inne, vidtaga de mått och steg regeringen i förevarande fråga prövar påkallade. Det vittnar ju onekligen om ett mycket stort förtroende till regeringen, som jag är mycket glad, att de herrar, vilka undertecknat reservationen, hysa. Jag måste dock säga, att jag blev en smula överraskad över detta förtroendefulla överlämnande av saken i regeringens hand, då det bland reservanterna utan tvivel finnes flera personer, som bestämt motsätta sig ordensväsendets avskaffande. Jag är benägen att tro, att denna argumentering snarare visar, att man väntar sig, att från regeringens sida ingenting skall göras, och att ifrågavarande argument måste läsas på det sättet, att reservanterna hoppas, att regeringen icke skall ingripa. För min del tror jag, att det tvärtom är nyttigt, att regeringen här får en påstötning. Denna sida av saken har redan delvis berörts av den föregående ärade talaren, herr Leander, och jag vill ytterligare understryka betydelsen av att regeringen i detta ämne får en påstötning. Därigenom skulle otvivelaktigt regeringens ställning stärkas. Att döma av det interpellationssvar, som lämnades av statsministern Staaff i en debatt i andra kammaren 1913, har en regering i en fråga som denna att taga en hel del hänsyn. Herr Staaff yttrade då beträffande avskaffande av uniformer: »Mina kolleger dela mitt intresse för en reform, men i vad mån och huru snart detta regeringens intresse kan leda till något resultat, beror på omständigheter och hänsyn, på vilka jag icke nu kan närmare inlåta mig.» Jag tror, att man gör klokt i att räkna med att en regering i ordensfrågor alltid får taga en hel del hänsyn till vissa omständigheter, som jag icke här skall närmare ingå på. Otvivelaktigt skulle man sätta stål i en regerings vilja därigenom, att riksdagen uttalar sin uppfattning i ämnet. En påstötning tror jag också skulle vara mycket nyttig för att giva regeringen besked om, hur landet ligger. En regering vill ju ogärna, föreställer jag mig, framlägga ett förslag, där regeringen icke har något alldeles särskilt intresse att bevaka, när den icke är säker om att få riksdagens kamrar med sig. Om man genom en votering i riksdagen skulle få fram, att det finnes den bestämda önskan hos riksdagens bägge kamrar, att en sådan åtgärd som ordensväsendets avskaffande kommer till stånd, kan jag icke föreställa mig annat än att regeringen får en i alla avseenden gynnsammare och angenämare position. Därför

anser jag det vara olämpligt, att frågan, utan vidare åtgärd från riksdagens sida, förtroendefullt lämnas till regeringen. Jag finner det tvärtom önskvärt, att riksdagen tager ställning till saken, vilken utgång en votering i riksdagen än kan få.

*Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)*

För min del är jag icke på något sätt oviss om den nuvarande regeringscheffens ställning till frågan. År 1920, då ärendet sista gången var före, hade den nuvarande statsministern ett par mycket uppmärksammade inlägg i riksdagens första kammare och uttalade sig då mycket kraftigt för att kammaren borde fatta ett beslut, syftande till ordensväsendets avskaffande. Jag kan i allt dela de uppfattningar, som den nuvarande statsministern då uttalade, och skall be att få föredraga ett par punkter, som synas mig visa den bestämda mening i saken han då hyste. Han anförde sålunda bland annat: »Är då frågan verkligen så obetydlig? För min del måste jag svara: Alldeles icke! Jag erinrar mig i detta sammanhang en diskussion, som jag en gång hörde över det för övrigt tämligen ofta behandlade ämnet: skolan och hemmet. I denna diskussion yttrade en framstående pedagog, att 'metoden att straffa och belöna utgjorde en tillförlitlig avspegling av hennens olika beskaffenhet och värde'. Han uttalade den meningen, att den, 'som tror sig grundlägga vilja till pliktuppfyllelse genom att locka därtill med sockerbitar, den tager grundligt fel'. Och 'om man i ett hem förmenar, att man skall utmärka de välsinnade barnen genom fjäder i hatten, föredraga därmed den familjen tydligen också', yttrade han, 'påfågelsjärnan som utbildningsresultat'. Jag tror, att vad som kan sägas om hemmet, i viss omfattning även kan överföras på det större hemmet, på samhället, på folket.» Den nuvarande statsministern avslutade sitt anförande i ämnet med att säga: »Det må emellertid vara tillåtet att hoppas, att kammaren såsom sådan skall stanna vid ett annat resultat än det, vartill första tillfälliga utskottet kommit, att kammaren sålunda skall finna det skäligt att opinera för att denna, jag vågar säga, sjukliga tillväxt å samhällslivet nu bortopereras.»

Herr talman, jag skall be att få förena mig i vad den nuvarande statsministern vid det tillfället anförde och hoppas, att första kammaren nu skall följa konstitutionsutskottet i utskottets tillstyrkande av ordensväsendets avskaffande.

Herr Fehr: Det har diskuterats, om detta är en stor eller liten fråga. Rubriken i utskottets betänkande erinrar, att det föranletts av en väckt motion angående sådan ändring i regeringsformen m. m., som kan erfordras för avskaffande av ordensväsendet. Kan man inte antaga, att våra grundlagsstiftare skulle vända sig i graven, om de kunde erfara, att vi här diskutera om ändring i regeringsformen för denna sak? Skall man tillerkänna denna fråga en sådan räckvidd, att den bör ha sin plats i grundlagen, får man väl formulera stadgandet så, att fåfången numera här i landet är avskaffad. Jag kan icke finna en sådan bestämmelse tilltalande, och det är det första skälet, varför jag avslutit mig till reservationen, som i sin sista punkt hänvisar härtill.

Det finnes emellertid även en annan omständighet, som för mig varit bestämmande. Vi ha haft flera regeringar, om vilka man kunnat antaga, att deras flesta eller åtminstone deras ledande medlemmar varit besjälade av samma tanke som herr Lindhagen därom, att ordensväsendet borde avskaffas, men det har likväl icke från dessa regeringar kommit något förslag om ordensväsendets avskaffande. Det måste då finnas några skäl, som för utomstående icke äro så uppenbara och som gjort, att det vid närmare granskning visat sig värdefullt att hava ordnarna kvar. Jag gissar, att dessa skäl framför allt äro tillfinnandes på det område, som dåvarande statsministern Staaff i det återopade interpellationssvaret pekade på, nämligen ordnarnas be-

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

tydelse för våra internationella förbindelser. Det ställer sig här också något annorlunda för ett litet land som Sverige än för ett land som England. Jag tror nog, att vi för att få tjänster gjorda i utlandet hava fördel av att kunna belöna dem med ordnar.

Här ha emellertid ytterligare anförts två skäl för att avskaffa ordensväsendet. Det ena, som jag tror först nämndes av herr Holmgren, är, att det sätt varpå ordnarna *bäras*, undergräver deras anseende. Det andra har först framförts av herr Adolf Dahl och går ut på att det sätt, varpå ordnarna *utdelas*, är ägnat att undergräva deras betydelse.

Jag skall icke yttra mig om det sätt, varpå ordnarna bäras. Jag har icke förmånen att umgås i de kretsar, där man med herr Holmgren finner kraschauer i sällskap på sex personer, och jag kan inte heller annat än beklaga den som så illa tagit reda på förhållandena i Amerika, att han tog med sig ordnar på en fest, där sådana icke förekommo.

Men vad beträffar utdelandet av ordnar, grundas det som bekant på förslag av personer, vilka ha kontakt med dem, som kunna komma i fråga. Ordensväsendets betydelse beror naturligtvis i första rummet på att dessa förslag avgivas med all omsorg. I den punkten får jag erkänna, att herr Holmgrens anförande gav en interiör, som visade, att allt inte är väl beställt, som det är. Herr Holmgren redogjorde för ett fall, då en utlänning fick en orden på hans förslag. Om jag fattade honom rätt, hade han undertecknat en ansökan, som var skriven av en tjänsteman i utrikesdepartementet och som gällde en person, vilken icke gjort Sverige någon tjänst, men som var god vän med en hotellägare i Stockholm. Det är en mycket älskvärd vana att skriva under papper utan att läsa igenom dem eller utan att instämma i vad de innehålla, och jag skall vid tillfälle begagna mig av denna älskvärda egenskap hos herr Holmgren. Men jag tror, att det vore lämpligt, om de som göra upp ordensförslag i framtiden på något sätt under hand få en anmaning om att icke på det sättet avgiva sina förslag. Om förslagen göras med större omsikt och noggrannhet och prövas av regeringen, som jag tror, att det i stort sett hittills skett, med opartisk noggrannhet, kan jag icke se, att vi av dylika skäl ha anledning att göra någon ändring.

Jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Winberg: Herr talman! Det var betecknande att höra, att inte ens herr Ljunglund kunde taga denna fråga på fullt allvar; vid sådant förhållande må det ursäktas mig, om inte heller jag anlägger några alltför allvarliga synpunkter på den. Jag vill först säga, att om jag genomgått samma utvecklingsskeden som en hel del andra här i kammaren, hade jag kanske anledning att vara tveksam om hur jag borde ställa mig i denna fråga. Jag skulle då säga mig, att det i alla fall är litet tragiskt med oss på vänsterkanten. När vi nu ha fått en verkligt frisinnad och liberal regering, som inte är så hårt partibiten, efter vad det påstås, som regeringarna i allmänhet äro, utan ställer sig litet »över partierna», skulle det naturligtvis inte vara alldeles omöjligt att, om inte precis jag, så i alla fall någon på ungefär samma håll en vacker dag också skulle kunna få se en stjärna dala ned på sin kavaj! I en sådan situation är det naturligtvis litet oklokt att avskaffa denna möjlighet. Emellertid ursäktar jag gärna min vän Lindhagen för att han fört fram denna fråga, även om den skulle få det »tragiska» resultatet, att hela ordensväsendet avskaffas. Jag har tidigare tillkännagivit min ståndpunkt i denna fråga, och jag behöver icke närmare utveckla den nu. Jag skulle dock med ett par ord vilja uppehålla mig vid herr Ljunglunds uttalande och särskilt vid den av herr Ljunglund omnämnda officeren borta i utlandet. Det är ett led i den allmänna motivering som anförts för or-

densväsendets fortsatta bibehållande, att detta skulle utgöra en så nödvändig faktor i det internationella umgänget. När herr Ljunglund meddelar, att han fått en mängd brev och skrivelser från bekanta och vänner, vilka allesammans gå i ungefär samma riktning eller att det skulle vara en stor dumhet av oss i Sverige att avskaffa ordensväsendet, får jag säga, att dessa skrivelser inte bevisa någonting annat än att herr Ljunglund har sin bekantskapskrets bland personer, som skatta åt fåfänglighet och förgänglighet i alldeles särskild grad. Att det i denna fråga råkar vara en sådan samstämmighet inom herr Ljunglunds bekantskapskrets, tror jag det vara oklokt att tillmäta någon avgörande betydelse.

Om ordensväsendets avskaffande.
(Forts.)

Det var icke detta jag här närmast ville gå in på, utan det var det där talet om nödvändigheten att ha kvar dessa barnsligheter för det internationella umgängets skull. Förstår man då inte, vilken fruktansvärd anklagelse detta är mot nuvarande förhållanden i allmänhet och förhållandena i det internationella umgänget i synnerhet? Är det verkligen så illa ställt, att Sverige inte kan bli något så när respekterat eller får umgås med hyggligt folk utan att vi ovillkorligen måste hava denna institution kvar, ja, då är det verkligen sämre ställt än någon människa kunnat tänka sig. Det är verkligen egendomligt, att den av herr Ljunglund omnämnde officeren kunde göra gällande, att den omständigheten, att han blivit hyggligt mottagen av en utländsk högre officer berodde på att denne tidigare fått en orden från Sverige. Det är en ganska ful insinuation om man därmed menar, att den svenske officeren icke skulle hava behandlats på ett tillräckligt honnett sätt av den främmande högre officeren, därest denne icke tidigare fått en orden från Sverige. Jag tror nu emellertid icke, att man får tillmäta detta tal så synnerligen stor betydelse, ty det skulle, om det verkligen vore sanning, blotta en så oerhörd avgrund av ruttonhet i det internationella umgänget, att inte ens jag i detta ögonblick kan göra gällande, att det är så illa ställt.

Jag vill också säga ett par ord beträffande frågan i allmänhet. Man har här tvistat om den frågan, huruvida ordensväsendet har sjunkit i värde eller icke, och man har anfört skäl både för och emot. För min del ser jag saken ungefär på följande sätt. Beträffande ordensutmärkelser för ämbets- och tjänstemän har det nu blivit så, att en dylik utmärkelse efter ett visst antal tjänsteår i verkligheten icke bevisar något annat än att ifrågavarande tjänsteman icke begått någon grövre tjänsteförseelse eller någon annan förbrytelse. Inom tjänstemannakretsar anser man nämligen, att man, om man icke gjort sig skyldig till något sådant, har ett ovillkorligt krav på att vid en viss uppnådd levnadsålder eller efter ett visst antal tjänsteår få den eller den utmärkelsen. Men under sådana omständigheter har institutionen icke den ringaste betydelse. Nu känner kanske den stora massan icke till detta utan tror, att den ämbetsman, som fått »vasen» efter så och så många tjänsteår, har visat sig särskilt nitisk och duglig. I verkligheten är detta icke förhållandet, utan vederbörande har endast aktat sig för att begå någon förbrytelse, som skulle hava diskvalificerat honom för erhållande av denna utmärkelse. Man kan då verkligen fråga sig, vad detta egentligen tjänar till. Det är ett slags registrering av antalet levnads- och tjänsteår och vidare som sagt ett tecken på att ifrågavarande tjänsteman icke blivit straffad för någon grövre tjänste- eller annan förseelse.

Går jag så över till en annan omständighet, som man också tillmätt stor betydelse, nämligen att personer, som icke innehava ämbets- eller tjänsteställning, genom att uppoffra ett visst kapital kunna få en orden, så måste jag säga, att även om det icke är så väl ställt med våra svenska statsfinanser, är det dock ett ohyggligt fattigdomsbevis, att man skall behöva anföra detta som ett avgörande skäl för bibehållande av en institution, som verkar i den rikt-

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

ningen och som, enligt vad man offentligt erkänner, missbrukas på detta sätt, att en person, som på mer eller mindre hederligt sätt skrapat till sig en förmögenhet, kan köpa sig utmärkelsetecken, vilka, om de i verkligheten hade någon betydelse, borde visa, att han har särskilt höga moraliska kvalifikationer, vilka han emellertid i verkligheten kanske icke har. Man kan ju sedan diskutera, om överhuvud taget en person, som kan skrapa till sig stora rikedomar, kan hava några moraliska kvalifikationer eller ej, men den saken skall jag icke nu ingå på.

Till sist skulle jag vilja säga ett par ord med anledning av reservationen, vars ordalydelse förvånar mig i två olika avseenden. Det är litet märkvärdigt att se högermän med ett sådant förtroende kunna överlämna åt den nuvarande regeringen att handhava denna fråga, men det kan nu måhända vara begripligt. Svårare att förstå är, att liberala och folkfrisinnade reservanter verkligen, om man nu förutsätter, att deras egen regering skall kvarsitta någon längre tid, vilja bereda den så stora svårigheter, som det helt naturligt måste uppstå för regeringen, om riksdagen förklarar sig icke hava någon mening i en så omdebatterad fråga, utan med förtroende överlämnar den åt Kungl. Maj:t. Om man antager, att Kungl. Maj:t skulle göra något i ena eller andra rikningen med anledning av detta uppdrag, så skulle ju regeringen ådraga sig ännu större vanskligheter, än den redan har. Jag finner sålunda sakligt sett, att de liberala och folkfrisinnade reservanterna äro med om att undergräva den nuvarande regeringens ställning och bidraga till att dessa svårigheter så snart som möjligt bliva så stora, att den ej kan kvarstanna. Jag tycker, att detta är ett något egendomligt handlingssätt av medlemmar av regeringspartierna, men det är en sak, som herrarna inom dessa partier själva få göra upp, och jag har ingen anledning att gå in på den. Jag vill endast peka på de konsekvenser, som kunna uppstå av reservanternas uttalande, vilket ju låter mycket vackert, att de obetingat och förtroendefullt överlämna åt regeringen att sköta denna sak.

Jag har visst icke den uppfattningen, herr talman, att man med ordensväsendets avskaffande skulle kunna avskaffa den mänskliga fåfängan, ty den förekommer i alla fall i ofantliga proportioner på olika områden, men jag anser dock icke den omständigheten, att den mänskliga fåfängan fortfarande på andra områden skulle göra sig gällande, vara ett hinder för att man avskaffar den i denna form, där den nu dock i viss mån utgör *en statsinstitution*.

Av dessa och en hel del andra skäl, som jag inte skall taga upp tiden med att nu anföra, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Endast några få ord emot den ärade talare, som för en stund sedan hade ordet. Det var herr Holmgren, som för sin åsikt åberopade det citat, som herr Ljunglund i annat syfte anført, nämligen att »vad förmulnat är skall ramla». Det förefaller mig, som om herr Holmgren vill störta och döda något, som enligt mångas mening ännu icke är förmulnat, i stället för att vänta, tills den stund är inne, när det kommer att av sig självt försvinna, och han vill göra detta genom användande av prohibitiva lagbestämmelser, genom förbud och tvångsmakt: därför att jag icke vill erkänna det berättigade i institutionen och icke själv vill bära en dekoration, får ej heller någon annan göra det! Varje dylik tvångsbestämmelse synes mig innebära något stötande och som lätt för till överdrift.

Till slut några ord med anledning av herr Winbergs yttrande nyss. Han pekade på den omständigheten, att ämbets- och tjänstemän i tur och ordning bliva dekorerade. Ja, det är mycket riktigt, herr Winberg, men det sker icke utan undantag. Det händer då och då, att någon blir förbigången, och framför allt när det gäller befordringar inom ordensväsendet, förekommer detta ofta.

Emellertid kan man enligt min mening icke draga den slutsats, som herr Winberg drog, utan jag vill hellre draga den slutsatsen, att vår ämbets- och tjänstemannakår är av så god och hög kvalitet, att några inskränkningar i regel icke behövas. Det är väl också en tydlig analogi mellan ordnarna och Pro Patria-medaljen samt andra utmärkelser, vilka ingen, förmodar jag, har någon anledning att önska avskaffade.

*Om ordens-
väsendets
avskaffande.*
(Forts.)

Herr Ljunglund: Herr ordförande, nej — herr talman! Jag kom att börja mitt lilla korta anförande — jag lovar att vara mycket kort — med den demokratiska titulaturen »herr ordförande» på den grund, att jag verkligen tänkte rikta mig till herr Winberg.

Herr Winberg gav mig många lärdomar, för vilka jag är honom tacksam. Men det personliga är det högsta i historien, och jag har övertygat mig själv om, att inom det statliga ideal, vilket lyser för herr Winbergs blick, nämligen Ryssland, existerar det två ordnar. Så står det åtminstone i Almanach de Gotha, vilken jag håller för en synnerligen tillförlitlig auktoritet. Vad värre är, det går inom riksdagen dunkla rykten om, att herr Winberg själv skulle vara benådad med någon sådan. Jag kanske vågar i all vänlighet be herr Winberg, att han dementerar detta rykte. Om herr Winberg verkligen icke har någon dylik orden, tycker jag, att det är illa handlat av vederbörande, eftersom deras ordnar helt säkert äro av den arten, att de icke äro en registrering utan, såsom herr Winberg uttryckte sig, ett verkligt erkännande för nistiska och dugliga tjänster.

Herr Pers: Herr talman! Det skall icke falla mig in att i någon vidare mån förlänga debatten, men då jag nu suttit och åhört den, skall jag be att få säga några ord.

Det inträffade i en stad, som jag känner till, att det kom en ung byggmästare till staden, och jag fäste mig vid, att han var vasariddare vid tidiga år. Han utövade sin verksamhet där ett par tre år och slutade med en betalningsinställelse, varvid han ruinerade en krets av leverantörer. Det är nu icke så ovanligt, men jag hade öga på mannen just därför, att han var vasariddare. Jag skrev därför några ord, när han flyttade från staden och sade, att det var visserligen sorgligt, att hans bana hade ändats på det sättet, men att han nog måste ha vissa förtjänster, fastän vi icke hade kunnat upptäcka dem, eftersom han redan vid 30 års ålder kunnat bli vasariddare. Mannen i fråga uppsökte mig — det var på sommaren och jag var rätt långt borta — och höll ett strafftal för mig samt hotade mig med tryckfrihetsåtal för ett sådant ärerörigt yttrande. Jag sade, att jag motsåg mitt öde med sinneslugn. Jag fick emellertid den bestämda känslan, att denne man genom riddartecknet ansåg sig vara i en högre dignitet än andra medborgare, och jag misstänker t. o. m. — därav stödd av vad som uttalats här i dag — att även andra medborgare måste ha ansett honom vara någon liten klass högre än andra byggmästare.

Sådana yttringar äro icke alls så sällsynta, ty följer man med en smula och intresserar sig litet därför, finner man dem litet då och då. Att därför bibehålla en institution med sådana yttringar är icke tilltalande, och jag hemställer till de herrar, som så varmt ha talat för saken här, om de ändock icke finna, att det lyser igenom allt för mycket, att det hela är synnerligen bristfälligt. Förtjänsterna ligga icke på det högre moraliska eller etiska området utan de ligga mycket platt och mycket ytligt. De bidraga även till att rikta människors uppmärksamhet på sidor i den mänskliga karaktären, som icke äro så värdefulla. Baksidan är emellertid den, att människorna missakta de mer värdefulla sidorna hos den mänskliga verksamheten. Mannen och kvinnan, som arbetar i sitt

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

kall, tager vara på sitt pund och gör det bästa av livet i enkla förhållanden, dessa, som utgöra majoriteten av folket och äro goda människor, få sällan eller aldrig del av dessa utmärkelser. Men de unga, som växa upp, komma att rikta blicken på denna ytlighet, denna grannlåt, som egentligen icke är värd någonting. En sådan utveckling av samhället och att ha kvar någonting sådant är mig motbjudande.

Det är sant, att svårigheter uppkomma, och man har sagt mig, att t. o. m. den nuvarande regeringen skulle finna det besvärligt att ta itu med en sådan sak som denna. Ja, men är det icke så med varje reform och med varje framsteg. Det är visserligen mycket, som möter. Men vad är det, som möter? Jo, fördomar, gamla vanor, ekonomiska intressen till förmån för samhället, men det får man väl lov att övervinna.

Jag fäste mig vid ett uttalande i herr Ljunglunds första anförande. Han talade om, att om man skulle välja mellan en ordensbelöning och få några tiotusentals kronor eller att få anordna lotteri, skulle han för sin del välja lotteriet. Ja, men herr Ljunglund, skall det nödvändigt vara »antingen—eller». Jag och kanske även andra håller på, att det är varken det ena eller det andra. Naturligtvis kan det bli svårigheter att få pengar, men de svårigheterna äro av en art, att man lättare övervinna dem genom att avvara än att befrämja denna tillställning, som i realiteten icke har något gott med sig.

Herr talman! Jag har tillfredsställelsen att i denna fråga kunna instämma med utskottet.

Herr Holmgren: Herr greve och talman! Herr Fehr gav mig en liten vänlig pik om, att jag skulle ha medverkat vid en olämplig ordenstilldelning, och det är mycket möjligt, att mitt uppträdande då kan göras till föremål för kländer. Emellertid anser jag den frågan ha så litet att göra med den här debatten, att jag icke vill uppta kammarens tid med att rättfärdiga mig i det fallet.

Herr von Geijer talade om, att han förvånade sig över, att när jag för min del ansåg, att det som förmultnat är skall falla, jag då kunde vara med om att nu med våld göra slut på ordensväsendet. Jag fattar icke begreppet förmultnat så som herr von Geijer. Jag menar, att om den allmänna meningen är för ordensväsendets avskaffande, visar detta, att ordensväsendet är förmultnat. Vi här, svenska folkets representanter, avspegla svenska folkets meningar, och jag anser därför, att den kommande voteringen skall visa, ifall ordensväsendet är i tillräcklig grad förmultnat för att falla.

Herr Lindhagen: Jag väntade egentligen på herr Trygger, som har gjort flitiga anteckningar, men då han icke begärt ordet, får jag väl nu säga några ord.

Jag har vidlyftigt utvecklat denna sak i motionen. Den säges hava lästs ganska mycket, och jag har ju också levat, så att säga, mitt i ordensväsendet samt känner väl vad det verkar, hur det uppfattas, hur det eftertrås och vad man säger om detsamma. Därför har jag måhända kunnat berätta en del saker, som icke kommit fram i föregående motioner.

Nu kan jag icke förstå — ja, nog kan jag förstå det, det gör jag visst, herr talman, men jag gillar icke, att utskottet i denna mycket enkla sak icke föreslagit riksdagen att fatta ett omedelbart beslut efter en lätt åstadkommen formulering i regeringsformens § 39, dit denna fråga rätteligen hör. Men naturligtvis här som alltid finns det vissa mellanlager, som man icke vet, var man har, och därför begär man en skrivelse till Kungl. Maj:t om en undersökning, »huruvida» etc.

Reservanterna däremot vilja icke, att riksdagen skall ta något initiativ.

De säga icke, att det är »Kungl. Maj:ts» sak, som det alltid annars brukar vara, utan här framhålla de undantagsvis och till skillnad från utskottet, att det är »regeringens» sak. Jag undrar, om det ligger något begravet under detta, herr Fehr, som ju är speciell förkämpe för liberalismens idévärld. Kanske tycka reservanterna, att det är för mycket begärt, att Konungen skulle ta denna sak under övervägande. Då vill jag emellertid upplysa herr Fehr om, att regeringen får endast giva Konungen råd, och därför är det hopplöst av reservanterna att av denna sak söka göra en liten revolution i ett vattenglas.

Det värsta med en hänvändelse till Konungen är ju — jag trodde, att utskottets ledamöter haft tillfälle att inhämta det av de till motionen fogade ordensstatuterna — att det står där i 2 §: »Ej må Konungen hava makt att upphäva eller avskaffa dessa ordnar.» Hur kan man begära, att Konungen skall kunna göra detta, när han icke har makt att göra det? Det är orimligt, och därför hade det varit bäst, att riksdagen tagit saken i sin hand.

Det väckta kravet vinner också starkt stöd i reservationen. Reservanterna säga icke, att övervägande skäl tala för ordensväsendets bibehållande, utan de krypa bakom en författningsform, vilket betyder, att de skämmas för att säga vad de mena. Redan det visar, att ordensväsendet är rätt illa anskrivet. Reservanterna våga icke bekänna, att de vilja ha det kvar, utan skynda sig att lägga ansvaret på en person, som förklarar, att han icke har makt att avskaffa det. På detta sätt kommer man visserligen lättast ifrån denna allvarliga fråga. Jag tror icke, att herr Fehr haft några sömlösa nätter, därför att han av författningen varit hindrad att nedskrivna sitt bekymmer över ordensväsendet. Reservationen är nämligen helt enkelt ett erkännande av, att man befinner sig på gungande grund.

Jag förstår egentligen icke, hur man kan försvara ordensväsendet och söka angiva realskäl för detsamma. Det är så riktigt, som Nordisk familjebok skrev första gången om ordnarna, att de äro inrättade av monarkerna i världen med säker uppfattning av den mänskliga fåfängan. Dessa voro i sin goda rätt att göra det, ty de måste ju för att hålla folket i ordning tjusa dem på något sätt, och det måste på den tiden ske genom en bedärande kostymering. Det var en ganska god politik, förmodar jag, men numera leva vi i en s. k. demokrati, och då behövs det icke längre sådana där maskeradanordningar, som passade för de gamla tiderna. Ordensväsendets arkaism belyses också därav, att det är bara herrar, som få ordnar. Kvinnornas inryckande i samhället har helt gått ordensväsendet förbi.

Då jag blev utnämnd till borgmästare och första gången var satt i magistraten, kom efter sessionen en av magistratens mest aktade medlemmar, en man med stort anseende och stora förtroendeuppdrag, en verklig hedersman, till mig och sade: »Käre Lindhagen! Du skulle göra dig mycket populär i detta verk, om du kunde laga, att rådmännen finge nordstjärnan tidigare än efter 10 års tjänstgöring.» Han hade naturligtvis icke de andras fullmakt att yttra sig så, och jag är övertygad om, att de skulle ha desavuerat honom, men i alla fall belyser en sådan episod mycket.

Vad är det nu för skäl att bara skylla på utlandet? Låt oss först lyssna till »den granens susning, vid vars rot vårt bo är fäst». Ty där klämmer det i första hand, och det är väl för oss i första hand, som ordensväsendet är inrättat, och icke för utlänningarna. Den där »julgranen», såsom det ock uttryckes i detta fall, susar verkligen på ett ytterst frappant sätt över de svenska hemmen och över det svenska samhället. Vi hörde här nyss, hur fåfänga skandinaverna, särskilt svenskarna, lära vara och hur de gå och vifta med sina olika brickor, och ju större plakat det är, ju barnsligare, stoltare se dessa stackars barnkammarvenskar ut. När det år 1903 firades ett 200-årsjubileum i Petrograd och alla borgmästare i Europa voro dit inbjudna, hölls en stor

Om ordensväsendets avskaffande.
(Forts.)

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

galamiddag, dukad i Tauriska palatset för 1,500 personer, och allt som fanns av glans och uniform inom Petrograd infann sig där. Det var också en hel del ryssar närvarande, som icke hade uniform utan svarta frackar. Många av dessa ryssar voro kraschanerade, men det frapperade mig, att de hade sina kraschaner gömda under frackuppslaget. Det tittade bara fram en liten glimt av dem för att antyda, att något fanns där. De skämdes således i någon mån för att stråla med dem, men svenskarna däremot skola bära sina ordnar så öppet och lysande som möjligt. Jag tycker, att det är en nationell sak att försöka få ner svenskarna på ett mera folkligt och mänskligt plan och få bort den förvildning i tänkesättet, som visar sig däri, att ämbetsmannakåren och dussinfolket, som skola behärska oss, på detta sätt behänges till skada för en sund uppfattning i allmänhet om vad som vederbörligen bör äga rum. Desutom går ordensväsendet merendels i tur och ordning utan någon hänsyn till kvalifikationer.

Beträffande de utländska förhållandena invändes nu, att Amerika har så god råd, att det kan undvara ordensväsendet, men det är tyst i diskussionen om det gamla Schweiz. Hur har denna lilla stat verkligen kunnat leva, när ordensväsendet enligt herr Ljunglund är nästan oundgängligt, för att en liten stat skall kunna äga bestånd? Tänk att Schweiz verkligen består trots herr Fehrs alla olycksprofetior, Montesquieus olycksprofetior får jag väl anse det vara, eftersom herr Fehr särskilt är representant för de liberala idéerna — allt vad han säger vid valmöten står ju ordagrant i Dagens Nyheter. Ordarna äro för övrigt, som sagt, icke till för utlänningar. De senare få väl finna sig i svensk lag, och vilja svenskarna vara ett folk, som icke tycker om allt för mycken löjlighet, får utlandet allt finna sig i det, föreställer jag mig.

Vi böra förresten erinra oss, att det överväldigande antalet tjänster, som man gör varandra i de mellanfolkliga förhållandena, aldrig belönas med ordnar eller dylikt och i alla fall i rundligt mått komma till stånd. Inom arbetarrörelsens international står man varandra bi med uppräckt händer. Medelklassens tallösa sammanslutningar, lärarorganisationer och alla möjliga förbund komma samman från de olika länderna och gå varandra på det hjärtligaste sätt till mötes. Komma dylika representanter hit, bli de mottagna utmärkt. På samma sätt vid sammanträffande av officiella representanter. Icke få dessa människor ordnar och ändå är tillmötesgåendet över allt beröm. Det är bara några struntförmäna personer uppe på höjderna därute, som anses icke kunna åtnöjas med ett vanligt aktningvärt tack för vad de gjort, utan måste på detta sätt belönas med någon ting, som egentligen är en förolämpning mot deras personlighet. Det är en struntuppfinnning av yttersta högern i länderna och även här i Sverige, som nu skall upprätthållas och begagnas för att markera en klasskillnad. Jag har citerat i min motion hur stämningen egentligen är på en större middagsbjudning i Sverige. Jag upplever sådant så ofta och vet precis hur det gestaltat sig.

Vidare ha vi även i dag mött det evinnerliga talet om de svenska oavlönade konsulerna, som man icke kan få utan ordnar, säger man. Man klarerar ju dock saken i åtskilliga andra länder utan ordnar. Det förhåller sig väl med de svenska konsulerna så, att de sätta mest värde på att i sitt land icke blott vid fester och bjudningar utan framför allt i det dagliga livet få heta konsul, att få ha på sin dörr skylten »svenska konsulatet» samt kunna förmedla några affärer mot provision mellan undersåtar tillhörande de båda länderna. Detta är säkerligen den väsentligaste valutan för de svenska konsulerna. Vi kunna vara övertygade om, att de icke avböja en erbjuden konsultitel därför, att de icke samtidigt få en orden. Det är bara humbug med lamentationerna i den här saken.

Ja, herr talman, saken är självklar. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Trygger**: Herr greve och talman, mina herrar! Jag satt verkligen, som herr Lindhagen sade, och gjorde några anteckningar, men jag fann, att det just icke var något skäl att uppträda, ty vad som kommit fram under debatten var enligt min mening icke alls stärkande för utskottets förslag utöver vad som redan står i dess motivering och i herr Lindhagens motion. Då jag emellertid nu blivit framkallad av herr Lindhagen, skall jag be att få uttala min uppfattning om, huru jag ser denna sak.

För det första vill jag då säga, att jag icke ser denna fråga på samma sätt som herr Dahl, vilken själv förklarar, att han principiellt icke har något emot ordensväsendet, men å andra sidan på grund av att ordnarna skulle utdelas i många fall olämpligt yrkar på deras avskaffande. Jag kan icke finna annat, än att herr Dahl från sin egen utgångspunkt först bort försöka med en mildare väg för att få fram ett bättre förfarande vid ordnarnas utdelande. Endast därest något sådant skulle visa sig icke kunna äga rum, borde han yrka på ordensväsendets avskaffande.

Det har här talats om sådana fall, där missbruk onekligen skett. Detta behöver naturligtvis icke vara detsamma som missbruk från dens sida, som i sista hand utdelat ordnarna — och det har ju heller ingen ifrågasatt — utan det har förelegat vissa brister i de upplysningar, som stått till förfogande för den, som slutligen bestämde i fråga om förläningarna. Här har sålunda, säger jag, med styrka gjorts gällande, att ovärdiga eller mindre värdiga fått ordnar. Men å andra sidan har man alls icke talat om de fall, som äro ojämförligt övervägande, där ordnarna kommit personer till del, som verkligen varit förtjänta att få en dylik utmärkelse, för att icke tala om de många framstående personer, vilka ha erbjudits ordnar, men av principiella skäl vägrat taga emot dem.

För en människa är naturligen det viktigaste, åtminstone fattar jag det så, vilken uppfattning hon har om sig själv. Om hon anser, att hon handlat rätt, erfar hon en tillfredsställelse, som i betydelse går över erkännanden från andra personer, och framför allt över erkännanden av den, trots allt, mindre betydande vikt, som det här är fråga om. Detta är ju alldeles otvivelaktigt. Men å andra sidan har också varje människa en viss känsla för en vänlighet och för en uppskattning av vad hon gör och det gläder henne om även andra finna, att hon dock efter bästa förmåga skött sig värv, det må vara större eller mindre, det må vara för landet mer eller mindre betydelsefullt.

Jag kan icke heller finna, att det är någonting orimligt i, att den som representerar staten och statsmakten har ett tillfälle att ge dylika erkännanden.

Då säges det: Man uppmuntrar fåfängan! Ja, men jag finner icke, att det är fåfänga, att en person gläder sig över att få ett erkännande, för att han skött sig som han bort. Vad är förresten fåfänga? Visserligen kan ju, om man tänker på ordensväsendet, begäret efter ordnar vara uttryck för en stor fåfänga. Men det finns också mycken annan fåfänga. Det kan vara fåfänga att väcka en massa motioner både i den ena och den andra frågan och på det sättet söka väcka uppmärksamhet. Men jag har icke sett, att någon därför varit villig att avskaffa motionsrätten i riksdagen!

Innan jag slutar vill jag försäkra, att jag för min personliga del på det skarpaste ogillar att en person, om jag nu skall använda ett grovt ord, köper sig en orden. Men å andra sidan kan jag icke finna någonting oberättigat i, att en man, vilken, som det står i utskottets utlåtande, gör »ekonomiska uppoffringar» och av egna medel ger till allmännyttiga ändamål, också får ett erkännande för vad han sålunda gjort. Nu sade herr Winberg, enligt vad jag här har antecknat, att han ifrågasätter, om de som skapat stora rikedomar någonsin ha någon moral. Och när man ifrågasätter det, bör man naturligtvis vara emot att ge dem några ordnar. Men jag skulle vilja fråga herr Winberg: Huru är det med dem, som hugga andras skapade förmögenheter? Ha de någon

Om ordensväsendets avskaffande.
(Forts.)

Om ordens-
väsendets
avskaffande.

(Forts.)

moral? Vi ha exempel på, hur även ett dylikt förfarande kunnat bli en statsinstitution på vissa håll.

Slutligen komma vi till sakens internationella sida, och på den får man icke se så grunt och krasst, som måhända kan föranledas av något enstaka fall. I stort sett äro de ordnar, som utdelas till främmande stats undersåtar, ett uttryck för en artighet, en uppmärksamhet, ett erkännande, som man visserligen kan ge på olika sätt. Men ordensförläning är ett sätt, och ett sätt som kan vara ganska bra att ha till hands. Därför synes det mig, att Sverige, innan det vidtar något steg för ordnarnas avskaffande, därest så eljest skulle anses lämpligt, borde se till, hur andra nationer handla. Vi skola icke fara åstad och rusa fram med herr Lindhagen i spetsen och ropa ut, att vi gått till kamp mot fåfänga och förgänglighet, och att vi äro finare och ädlare än alla de folk, som ha ordensväsendet kvar. Vi böra se tiden an och avvakta, huru andra nationer, framför allt de stora nationerna, gå till väga. Sålunda kan jag icke komma ifrån, att det är konungen och regeringen, som lämpligast böra avgöra, när det rätta ögonblicket kan vara kommet för att vidtaga en åtgärd, sådan som den här ifrågasatta.

Herr talman! Med den ståndpunkt, som jag intar, yrkar jag bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Dahl, Adolf: Herr talman! I åtskilligt av vad herr Trygger uttalat kan jag för min del instämma, detta redan av den omständigheten att jag, såsom herr Trygger påpekade och som jag i mitt förra anförande anmärkte, principiellt icke har något att invända emot, att staten genom yttre utmärkelsetecken belönar medborgarliga förtjänster. Men herr Trygger anmärkte emot mig, att jag ifrån denna ståndpunkt logiskt icke borde ha yrkat på ordensväsendets avskaffande, utan på reformering av grunderna för ordnarnas förlänande. Ja, om jag hade haft någon utsikt att nå ett praktiskt mål genom att uttala ett sådant önskemål, så kunde jag ha reflekterat på att stanna på denna punkt. Men det anser jag icke vara för handen. Jag kommer härvid in på en synpunkt, som jag i mitt förra anförande kom att förbigå, men som jag osökt har förts in på genom herr Fehrs anförande för en stund sedan. Herr Fehr anmärkte, att ordningen för ordnarnas förlänande näppeligen kunde ge rum för erinringar, eftersom ordensförslagen underkastades en sakkunnig prövning ända upp i statsrådsberedningen.

Ja, mina herrar, men om man påstår — med all rätt efter min mening — att ett bibehållande av de svenska ordnarna för utlänningarna, medan man avskaffar dem för svenskarna, skulle göra ordensförläningen för utlänningarna mindervärdig, så undrar jag, om man icke av det resonemanget har anledning att dra samma slutsats i fråga om ordnarnas värde för svenskarna. Man må besinna, att vi för långa tider framåt i vårt politiska liv, kanske för den övervägande tiden, ha att räkna med ett handhavande av regeringsmakten av sådana män vid konungens rådsbord, av vilka understundom alla, under andra tider flertalet, själva underkänna ordnarnas värde och förakta dem så till den grad, att de själva icke bära dem. Dessa män skola dock ransonera ordnarna till medborgarna i övrigt. Jag kan ha det allra största förtroende för dessa män i övrigt, men äro de av den meningen, att ordensförlänningar icke längre böra förekomma, och taga de icke själva emot dem, ha de redan i och med detta, förefaller det mig, förlorat en av förutsättningarna för att på ett lämpligt och fullt värdigt sätt fördela dessa förlänningar.

Herr Ljunglund citerade en stor skald. Det har redan anmärkts, att han gav citatet en missriktad användning. Han förkortade det också på ett sätt, som måhända var för hans syfte ändamålsenligt. Jag skall tillåta mig att fullständiga det:

»Ej skall evigt bli det gamla,
ej skall vanans nötta läxa
evigt repas opp igen.
Vad förmutnat är, skall ramla,
och det friska, nya växa
opp utur förstörelsen.»

Och med det nya och det friska menar jag, att såsom medborgarens främsta belöning måtte erkännas det, som också herr Trygger angav såsom det väsentliga, nämligen medborgarens känsla av, att han handlar rätt och gör sitt bästa för samhällets välfärd.

Herr Lindhagen: Jag vill endast säga ett par ord med anledning av herr Tryggers anförande och hans anspelning på alltings fåfänglighet. Herr Trygger är ju innehavare av vårt lands högsta orden, serafimerorden. Den tilldelas endast personer, »vilka genom sina tjänster till konung och fädernesland gjort sig högst förtjänta och således blivit värdiga att bekläda rikets högsta ämbeten». Det är förmodligen då också en ganska stor fåfänglighet att klättra upp till en sådan hög ställning, och man förstår, vilka åsikter man bör ha exempelvis i en fråga som denna för att stiga till en sådan framstående plats.

Talaren betonade nämligen, att det var fåfänglighet också att väcka många motioner i riksdagen. Jag tror dock, att jag knappast skulle lyckats få serafimerorden på den vägen. Det är för övrigt en ganska besvärlig fåfänglighet, men visserligen och framför allt är det fåfängt att söka få herr Trygger och hans politiska miljö att sluta sig till någon enda av dessa framställningar.

Herr Tryggers anförande bottnade i att man borde unna en person, som gärna vill ha en orden, att få den. Denna primitiva och enkla syn på saken är vederlagd, tror jag, av sakens natur och diskussionen. Jag behöver därför icke inlåta mig på den. Men tänk på alla dem, som icke någonsin få några ordnar, men så gärna vilja ha dem och som tycka, att det är orättvist, att de icke få någon likaväl som deras grannar. Det är slumpen, det är relationer, det är pengar, det är inflytelserika herrar, som mana gott för goda vänner, vilket är ordensväsendets grundvalar.

Gentemot herr Ljunglund vill jag till sist säga något, vilket bortglömdes i mitt förra anförande. Han var, föreföll det, anhängare av en ransonering av ordensförläningarna. Det finns också ett annat sätt, herr Ljunglund, att gå till väga. I spetsen för alla grunder, som enligt ordensstatuterna böra leda till ordensutmärkelse, står den, att de högsta ordnarna vinnas genom födsel, och så omnämnas vilka dessa utvalda äro. Jag får medge, att det är en ganska stor förtjänst att låta sig födas till denna jämmerdal. Ur den synpunkten är det dock en ännu större förtjänst hos den stora massan av svenska folket, som verkligen låter sig födas till en massa jämmer. För denna sin förtjänst borde väl även dessa få en orden. Vili herr Ljunglund vara med om, att alla svenska medborgare födas till serafimerorden skall jag reflektera på saken.

Herr Winberg: Herr talman! Herr Trygger frågade, vad man skall göra med dem, som hugga andras förmögenheter. Jo, man skall åtminstone inte dekorera dem. Jag ifrågasatte verkligen om de, som kunna »skapa» sig så stora förmögenheter, att de kunna ge bort ofantliga kapital, överhuvud taget kunna representera den högsta moralen. Enligt min mening är det nämligen omöjligt för en person att på grund av eget arbete skapa sig några stora rikedomar, utan för att göra det måste han lägga sig till med resultatet av andras arbete. Att det sedan inträffat någon gång, att de som sålunda blivit bestulna

Om ordens-
väsendets
avskaffande.
(Forts.)

på resultatet av sitt arbete, ta igen detta, det anser jag vara fullt naturligt. Det är bara skada, att det inte inträffar ännu oftare.

Sedan skall jag passa på att något mera officiellt dementera herr Ljunglunds uppgift, att jag skulle inneha någon orden. Det är visserligen svårt att hinna med att dementera alla felaktiga uppgifter, som komma från herr Ljunglund och hans tidning, men i det här speciella fallet är jag i tillfälle att göra det.

Slutligen talade herr Ljunglund om en stad, som hette Petrograd. Vi ha ingen sådan stad längre. Den heter numera Leningrad.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *von Geijer* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 68.

Herr statsrådet *Lyberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 204, med förslag till förordning om ändrade grunder för utgörande av vissa utlagor m. m.;

nr 205, med förslag till förordning angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda kommuner;

nr 206, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 52 § i stadgan den 22 juni 1911 om skjutsväsendet;

nr 207, med förslag till lag om ändring i lagen den 16 oktober 1908 (nr 110, sid. 1) angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning m. m.; samt

nr 208, angående omorganisation av generalpoststyrelsen m. m.; samt

nr 209, angående ändringar i den vid lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän.

Om ändrade bestämmelser ang. val av riksdagsmän.

I två likalydande motioner, nr 195 i första kammaren av herrar *Pers* och *Fehr*, och nr 290 i andra kammaren av herr *Röing*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville anordna en utredning rörande sättet för sådan ändring i riksdagsordningens bestämmelser om val av ledamöter i riksdagens kamrar, att valet stode mellan personer och icke mellan partier, samt för riksdagen framlägga det förslag, som utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Engberg*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 195 och II: 290 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag angående införande av ett sådant valsätt vid val av representanter till riksdagens andra kammare, som bättre än det nuvarande tillgodosåge den demokratiska parlamentarismens fordringar, varvid tanken på majoritetsval i enmansvalkretsar utan bostadsband särskilt borde beaktas;

2) av herr *Reuterskiöld* beträffande motiveringen;

3) av herrar *Fehr* och *Akerberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville anordna en utredning rörande sättet för sådan ändring i riksdagsordningens bestämmelser om val av ledamöter i riksdagens kamrar, att valet stode mellan personer och icke mellan partier, samt för riksdagen framlägga det förslag, som utredningen kunde föranleda.

Herr Fehr: Herr greve och talman! Är det icke som ett litet memento, att det här i kammaren, liksom i kammaren här bredvid, icke finns en enda riksdagsman, som är vald personligen, därför att han är just den han är. Här finns endast en rad personer, valda därför att de satt på sig en partietikett. Och när man speciellt tänker på de ganska långa listorna över personer, som väljas till riksdagsmän eller andra offentliga uppdrag, kan man komma att erinras om vad som inträffade för någon tid sedan nere i Kristianstads län, där till förtroendemän till innehavande av de högsta förtroendeuppdrag, som den kommunen kunde ge några av sina inbyggare, valdes tre personer, som icke existerade. Det är med denna valmetod naturligt, att det också i riksdagen lätt blir så, att vad som kommer till uttryck ingalunda är den ena eller andra personens mening, utan det ena eller det andra partiets, och man ser också ofta, att partierna anse sig ha rätt att avgöra över den enskildes samvete och att det anses lämpligt, att han rättar sitt samvete efter partiets majoritet. Och i kompromissen mellan partierna blir ofta resultatet, att riksdagens beslut till sist blir uttryck för en icke existerande mening. Det finns ofta icke någon enda person, som står bakom det beslut, som riksdagen fattar.

Det är mot detta system motionen riktar sig, och den hemställer endast om sådana åtgärder, att vid val av ledamöter till riksdagens kamrar personer måtte utses och icke partier. Huru detta skall ordnas är icke berört i det yrkande, som framstälts i motionen, lika litet som i reservationen. I mo-

Om ändrade
bestämmelser
ang. val av
riksdagsmän.
(Forts.)

tionen hävdas den meningen, att man endast genom majoritetsval i enmansvalkretsar, med omval vid saknad av absolut majoritet, kan komma fram till ett verkligt personval. Reservationen däremot har erinrat om, att man även inom det proportionella vals-systemets ram kan vidtaga vissa åtgärder, som skulle vara ägnade att leda till detta mål eller åtminstone föra ett steg i rätt riktning.

Det förefaller, som om även utskottets majoritet ville erkänna, att några åtgärder i denna riktning kunna vara befogade, då det nämligen sägs ut, att »de förändringar i gällande bestämmelser, som kunna anses erforderliga, böra enligt utskottet mening genomföras inom det nuvarande systemets ram.» Men om nu verkligen några ändringar äro erforderliga, så är det väl icke anledning att slå sig till ro med det nuvarande systemet utan dessa ändringar. Då bör väl tvärtom konsekvensen av denna av utskottet antydda tankegång vara, att man gärna vill sätta igång en utredning för att genomföra de förändringar inom det proportionella vals-systemets ram, som kunna vara ägnade att skapa en bättre brygga för personligheten.

Jag vill erinra om, att det finns ett fullständigt utarbetat förslag, som avser att inom den proportionella valmetodens ram ge större utrymme åt personligheten. Proportionsvalssakkunniga av 1919—1921, av vilka jag var medlem, framlade på sin tid ett fullt utarbetat förslag till personröstning med subsidiär liströstning, så att man ovanför partibeteckningen kunde uppsätta en person, vilken, därest han samlade ett tillräckligt antal röster, skulle oberoende av partigränserna bli invald. Det har alltid förvånat mig och smärtat mig, att icke detta förslag kommit till någon framgång, och det förefaller mig, som om utskottets majoritet hade anledning att något reflektera på det-samma.

Jag vill också erinra om, att proportionsvalssakkunniga ytterligare ha sagt, att det måhända ur vissa synpunkter kan givas en bättre proportionell valmetod än den nuvarande. Det finns nämligen möjligheter till en personproportionalistisk valmetod, som de sakkunniga ur ideella synpunkter ansågo ha ett avgjort företräde framför partimetoden, men där en utredning på grund av den begränsade tid, som var ställd till deras förfogande, icke medhunnits. Det synes mig också ha varit mycket rimligt, om utskottets majoritet dragit den konsekvensen att föreslå igångsättandet av denna alltför länge uppskjutna utredning om personproportionalismen.

Då invändes, föreställer jag mig, att reservationen ju även möjliggör en utredning om majoritetsval. Jag måste då svara, att om vi, som äro anhängare av majoritetsvalen, likväl först och främst sätta ögonmärke på frågan om personlighetens inflytande och ur denna synpunkt kunna gå med på en utredning om förbättring av den proportionella valmetoden i detta syfte, är det ganska ogint av majoriteten att alldeles förvägra en utredning bara därför att man icke vågar undersöka frågan, huruvida icke tilläventyrs det är lämpligast att för att få fram personligheten övergå till majoritetsval.

Då alltså, herr greve och talman, reservationen avser en förutsättningsfri utredning om de vägar, på vilka man kan vinna en bättre plattform för personligheten inom vårt politiska liv, och lämnar öppet åt utredningen att styrka, huruvida detta bäst nås genom en ändring av det nuvarande vals-systemet men på dess grundval, eller genom övergång till ett nytt system, och då i varje fall från deras sida, som äro anhängare av proportionella val, det synes vara rimligt att man åtminstone, i förhoppning att få en förbättring av detta system, låter en utredning komma till stånd, synes det icke vara för mycket begärt, utan tvärtom en ganska blygsam förhoppning, att kammaren ville bifalla den av herr Åkerberg och mig vid utlåtandet fogade reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Hansson, Gustav: Herr greve och talman, mina herrar! Vi få ju numera här i riksdagen varje år taga ställning till frågan om majoritetsvalens återinförande, och skälen för och emot en förändring av valsätten ha således vid flera tillfällen blivit framförda, varför en debatt i denna fråga blir föga givande. Jag kan dock inte underlåta att framföra en del synpunkter, som för mig varit bestämmande, då det gällt att taga ställning till det yrkande, som återfinnes i herrar Pers' och Fehrs motion.

Motionärerna hemställa om »en utredning rörande sättet för sådan ändring i riksdagsordningens bestämmelser om val av ledamöter i riksdagens kamrar, att valen står mellan personer och icke mellan partier». Utav denna hemställan framgår det ej fullt tydligt, vad som åsyftas, huruvida motionärerna ha tänkt sig en förändring av det nuvarande valsättet eller majoritetsvalens återinförande, men granskar man motiveringen, framgår det av densamma, att det är det senare, som åsyftas, nämligen majoritetsvalens återinförande, ty det heter i motiveringen: »Enmansvalkretsar — utan bostadsband — synes vara det första villkoret. Men det andra torde böra vara krav på absolut majoritet för den, som skall väljas, ett villkor, som synes kunna uppfyllas därigenom att — där det första valet icke givit någon kandidat absolut majoritet — anordna omval intill dess majoriteten av väljarna lyckas vinna enighet om en och samma person». Det kan således icke råda någon tvekan om — då man läst motiveringen — vad som åsyftas.

Det kan ju råda olika meningar om, huruvida det ena eller det andra valsättet är att föredraga, men jag tvekar icke att säga, att det nuvarande synes mig mera tilltalande än majoritetsvalen, ty det kan icke förnekas, att rättvisan i fråga om mandatfördelningen partierna emellan är något, som man måste taga hänsyn till, och införandet av majoritetsval skulle i viss mån hindra de olika meningsriktningarna ute bland väljarna att göra sig gällande här i riksdagen. Man söker visserligen på sina håll bagatellisera denna rättvisesynpunkt och anför, att om full rättvisa skall nås, så måste riksvalkretsen införas. Dit tror jag dock, att det vore olämpligt att sträcka sig. Nu gällande valkretsindelning möjliggör dock en viss grad av rättvisa, som icke blir tillfinnandes vid majoritetsval.

Jag kan anföra exempel från England, där vid senaste valet, år 1924, de konservativa fingo på $7\frac{1}{2}$ miljon röster 420 mandat, men vänsterpartierna på $8\frac{1}{2}$ miljon röster endast 190 mandat. De konservativa hade en miljon röster mindre än vänsterpartierna men fingo dock 230 mandat mer än dessa. Det här anförda exemplet pekar tydligt på, vilka orättvisor majoritetsvalen kunna medföra.

Det talas vidare i motiveringen till motionen om, att den valde skall ha absolut majoritet. Detta förutsätter, att omval i vissa fall skall företagas kanske både en och två gånger. Det kan verkligen ifrågasättas, huruvida icke detta förfaringsätt kommer att verka i den riktningen, att den valleda, som man så ofta talar om och som i viss utsträckning även är tillfinnandes, skulle komma att utökas, om de röstberättigade skulle tvingas att under en kort tidsperiod gå till val flera gånger. Jag ber att i detta sammanhang få påpeka, att det ju har varit en allmän strävan under de senare åren att begränsa valtillfällena till så få som möjligt. Föregående år beslöts ju t. ex., att val av fullmäktige och landstingsmän skulle få äga rum på samma gång, detta för att begränsa valtillfällena.

Det talas även i motiveringen om, att majoritetsvalen kunna framskapa de stora personligheter, som det påstås, att det är så ont om här i riksdagen. Motionärerna säga om detta, »att till riksdagsman väljes icke någon person utan en rad partisammansvarna» — i förbigående sagt ett mycket dåligt be-tyg åt riksdagens ledamöter. Jag tror för min del, att en förändring av val-

Om ändrade bestämmelser ang. val av riksdagsmän.

(Forts.)

Om ändrade
bestämmelser
ang. val av
riksdagsmän.

(Forts.)

sättet icke kommer att tillföra riksdagen större personligheter än vad nu är fallet. Vi kunna ju tänka oss, att i en valkrets omval skall företagas och att det gäller för valledningen att skaffa så många röster som möjligt för den framförda kandidaten. Är det då någon, som tror, att denna kandidat, som väl får bli en s. k. samlingskandidat, tages ur de starka personligheternas led? Nej, så blir nog ej fallet, ty den starka personligheten har helt naturligt vid ett eller annat tillfälle på sådant sätt gjort sig gällande, att han stött en del gott folk för pannan och på grund härav icke befinnes lämplig som samlingskandidat. Det blir nog snarare så, att som samlingskandidat framföres den, som står väl till boks hos alla, som är alla till lags, men jag tillåter mig betvivla, huruvida denne skall anses vara den stora personligheten. Även vid det första, egentliga valet komma nog samma synpunkter att göra sig gällande, d. v. s. man söker få fram en kandidat, som man tror, att den stora massan av väljare icke har något emot utan kommer att ge sin anslutning till. Jag vill härvidlag även erinra om, att riksdagen så sent som år 1924 införde bestämmelser i vallagen, som skulle möjliggöra personlighetens framträdande mera än förr. Huruvida så blev fallet vid det under samma år förrättade valet kan jag icke yttra mig om. Vill man se saken sådan den verkligen är, så finner man, att talet om att det nuvarande valsättet förkväver personligheten, är överdrivet i ganska stor grad. Personligheten har, anser jag, såväl nu som förr, tillfälle att göra sig gällande.

Det talas även om partiledningarnas stora inflytande, då det gäller uppsättandet av kandidater till riksdagen o. s. v. Jag må undra, om detta inflytande blir mindre vid majoritetsval. Jag tror, att det kommer att göra sig lika starkt gällande. Det blir nog fortfarande partiledningarna, som komma att vara de medbestämmande vid kandidatnomineringen, och skillnaden blir nog bara den, att partibeteckningen å röstsedeln kommer att saknas. I övrigt blir nog som förut.

För dem, som vilja införa majoritetsval, hägrar även den synen, att dessa skola skapa det starka regeringsunderlag, som vi för närvarande sakna. Jag betvivlar för min del, att så blir förhållandet, att majoritetsvalen komma att framskapa något starkare regeringsunderlag. Det blir nog så, att med hänsyn till de olika partigrupperingar som vi nu ha, kommer nog icke med säkerhet någon av dem att få absolut majoritet i riksdagen. Jag vågar icke påstå, att ställningen blir densamma som nu, men enligt vad jag inhämtat av intresserade, som sysslat med kalkyler över, hur det skulle ha ställt sig år 1924, om vi då haft majoritetsval, skulle partiställningen i stort sett ha blivit densamma som den i verkligheten blev, och jag tror icke, att majoritetsvalen ha någon större möjlighet än det nuvarande valsättet att framskapa majoritet åt ett särskilt parti.

Det är även en annan sak, som jag anser vara skäl uti att tänka på, då det gäller att taga ställning till denna fråga, nämligen konsekvenserna av majoritetsvalens återinförande. Jag ber att få erinra om, att då det proportionella valsättet infördes vid val till andra kammaren, så följde som konsekvens härav även införandet av detta valsätt vid andra val, t. ex. då det gällde val till lands- ting, kommunal- och stadsfullmäktige o. s. v. Jag har den uppfattningen, att om vi nu införa majoritetsvalen vid val till andra kammaren, så kommer det inte att stanna vid detta, utan man kommer att yrka på, att detta valsätt införas även vid kommunala val. Man får således gå tillbaka igen över hela linjen. För min del tror jag det icke vore lyckligt att införa majoritetsval, då det gäller val till de kommunala representantförsamlingarna. Man kan väl knappast ha enmansvalkretsar där och följden skulle bli, att ett parti skulle kunna besätta samtliga platser och att de partier, som voro något mindre till numerären, skulle icke ha möjlighet att göra sig gällande. Detta tror jag icke

skulle vara till fördel för det kommunala arbetet. Att jag icke har orätt i denna förmodan visar motionens kläm, ty den talar om annat valsätt till riksdagens båda kamrar, och skall då ledamöterna i första kammaren väljas enligt majoritetsvalprincipen följer därav såsom konsekvens, att väljarna, d. v. s. landstingsmän och elektor, utses efter samma valsätt. Vidare ber jag få anföra att då det är fråga om en reform, som är så pass vittgående som den här föreliggande, bör det kunna påvisas, att det finnes en opinion ute i landet till förmån för densamma. Den opinion, som finnes till förmån för majoritetsvalens återinförande, har jag endast kunnat spåra här i riksdagen hos några enskilda motionärer och i vissa uttalanden i den liberala tidningspressen men ej för övrigt ute bland den stora massan av väljare i landet, åtminstone icke i någon nämnvärd grad.

Det har till detta utskottsbetänkande fogats två reservationer, den ena av herr Engberg, som yrkat på, att majoritetsvalen skola återinföras, då det gäller val av representanter till riksdagens andra kammare. Jag har icke någon anledning att yttra mig om denna reservation, då den hittills icke berörts i diskussionen här. Jag ville endast säga att då man läser denna, finner man den vara ganska full av överdrifter. Då herr Engberg målat en bild av det läge, som de proportionella valen framskapat, har han endast använt de svarta färgerna.

Vad sedan beträffar herrar Fehrs och Åkerbergs reservation, går den på delvis andra linjer än motionen och herr Engbergs reservation. Dessa reservanter tala om förbättringar i det nuvarande valsättet, men de tala även om införandet av majoritetsval. För min del skulle jag icke vara så mycket emot det första alternativet, nämligen en utredning om förbättring av det nuvarande valsättet, om det verkligen kan ges bestämda riktlinjer för en sådan, men några vidare sådana ha icke, enligt min mening, givits i reservationen. Det är visserligen en linje, som reservanterna hänvisa till, nämligen personröstning med subsidiär liströstning, men jag anser, att det behövs något mera än detta för ett ställningstagande till utredning i denna fråga, och då läget är sådant som det är, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerberg: Herr talman! Det torde icke vara stora utsikter, att man med något inlägg i denna debatt skall kunna omvända den opinion, som visat sig vara förefintlig i denna kammare vid så många tillfällen under de senaste åren.

Proportionalismen har ju vuxit sig så fast på olika områden i vårt offentliga liv, den har vuxit sig så in i medvetandet hos människorna, att den har blivit något som man räknar med såsom orubbligt. Därför stöter man alltid på denna orubbliga mur, när man försöker gå till anfall emot proportionalismen.

Det märktes ju också på herr Hanssons anförande nu senast, att han helst ville föra debatten över på detta område, nämligen att diskutera frågan om majoritetsval eller proportionalism med bortseende ifrån, att den reservation, som herr Fehr och jag fogat till utskottets utlåtande, ju tager problemet på en mycket vidare basis och påyrkar, att utredningen skulle försöka få fram, huruvida det finns möjlighet att även inom det nuvarande valsättets ram vinna vissa förbättringar, framför allt vinna ett bättre utrymme åt personligheten.

Nu vill jag för min del villigt erkänna, att jag har den lilla förhoppningen, att en utredning, om en sådan igångsättes, skall visa, att majoritetsvalen ha företräde framför vilken form av proportionella val som helst, och jag har inte kunnat låta mig övertygas av de argument, som herr Hansson framförde, att proportionalismen skulle vara bättre.

*Om ändrade
bestämmelser
ang. val av
riksdagsmän.
(Forts.)*

Herr Hansson framhöll, att genom majoritetsval skulle en del uppfattningar ute i landet undertryckas, vilka nu komma fram tack vare proportionalismen, men han gendrev själv detta argument, då han i ett annat sammanhang framhöll, att det hade räknats ut, att, om vid det senaste valet majoritetsvalprincipen hade tillämpats, ställningen i stort sett hade blivit densamma. Han erkände alltså där i samma sitt anförande, att inga egentliga uppfattningar i landet skulle ha blivit undertryckta, även om majoritetsvals-systemet hade tillämpats. Nu tror jag ju icke, att man så där utan vidare kan gå från den ena valkretsen till den andra och räkna ut, hur resultatet skulle ha blivit, om det hade varit majoritetsval i stället för proportionella val, ty det är klart, att kandidatuppsättningen hade gestaltat sig på ett helt annat sätt om det varit majoritetsval i enmansvalkretsar än vid proportionella val i länsvalkretsar. Det är alldeles tydligt, att majoritetsvalen måste ge ett betydligt klarare utslag, och det visar sig ju också, att så sker i de få länder, där de ännu tillämpas. Herr Hansson lämnade själv vissa siffror ifrån England för att styrka, hur orättvist majoritetsvals-systemet verkade. Det är alldeles riktigt, att detta i England verkar onödigt hårt. Majoritetspartiet har där fått en betydligt större mandatmajoritet än det vore befogat att erhålla i förhållande till sin röststyrka, men då får man också säga, att detta utslag utgör en plattform för en betydligt klarare och mera bestämd regeringspolitik än vad fallet är i de länder, där proportionalismen tillämpas, framför allt i vårt land. Alla de fel, som man ansett vidlåda de senaste årens regeringspolitik här i landet, framför allt det förhållandet, att regeringen aldrig kunnat räkna på en säker majoritet för sina förslag, får man väl ändå föra tillbaka till det proportionalistiska systemet, som gör, att man val efter val står och stampar på samma fläck och aldrig kan få ett klart och bestämt avgörande. Anledningen till att det blir sådana våldsamma förskjutningar, som t. ex. vid valen i England, är ju, såsom herr Hansson själv påpekade, att omval där icke förekommer, att där icke kräves absolut majoritet, men det är alldeles uppenbart, att ett sådant system måste tillämpas här i landet, om vi skola gå tillbaka till majoritetsvalen.

Nu säger herr Hansson, att det skulle föra med sig valleda, om det skulle bli för mycket val. Erfarenheterna ifrån England, där man visserligen icke har omval, men där fyllnadsval förekomma titt och tätt, visa, att sådana val äro föremål för det allra största intresse från valmännens sida, och omvalen skulle ju i detta fall äga rum omedelbart efter de andra valen. Det behövs icke någon ny valrörelse utan enbart att vederbörande myndigheter omedelbart utlysa ett nytt val, och det kan ske på samma färd som valmännen företagit till det första valet. Man behöver icke alls befara att de skola tröttna.

Herr Hansson gjorde sig kanske skyldig till en förgrovnig av uttryckssättet, då han sade, att man ifrån vårt håll framfört den uppfattningen, att majoritetsvalen skulle tillföra det politiska livet en viss personlighet, vilket icke vore fallet med proportionalismen. Jag tror aldrig, att man från motionärernas sida uttryckt sig på det sättet. Det är ju icke alls fråga om att majoritetsvalen skola på det viset skilja sig ifrån de proportionella valen. För mig ligger saken på det sättet, att det är själva sättet för framförande av kandidaterna, som är det väsentliga. Det är nog så, att parlamentarismen har färgat det offentliga livet i vårt land på ett sätt, som icke är tilltalande. Man kan ju göra en jämförelse mellan kandidatuppsättningen under nuvarande system och kandidatuppsättningen under majoritetsvalens tid, ty på den tiden var själva kandidatuppsättningen en offentlig handling, som ofta ägde rum vid sammanträde mellan de olika partierna. Det kunde ju bli dåliga kandidater även på den tiden, men då var kandidatuppsättningen själva resultatet av en strid och av ett naturligt urval; men hur går det till i vår tid med det nu tillämpade systemet? Jo, nu sker kandidatuppsättningen på slutna partimöten

och den sker för hela länet på en gång, och det system, som man använder för att utvälja kandidaterna, är icke alls det system, som tager hänsyn till större begåvning och förutsättning att kunna göra en insats i det politiska livet. Om man t. ex. tänker på två kandidater, som äro bosatta på samma plats, båda betydligt övervägande i kvalitet alla övriga kandidater, kan man ändå icke taga dem båda två, därför att de bo på samma plats. Det kan visserligen bli en liknande strid om kandidaterna, även med det nuvarande systemet, men erfarenheten har visat, att denna strid oftast står om den dugligaste, den som höjer sig över den stora mängden och att de anfall, som riktas mot kandidaterna, oftast komma dessa mera kvalificerade kandidater till del.

Jag har alltså den uppfattningen — om man skall välja mellan det ena eller det andra vals-systemet — att majoritetsvalen ha ett företräde framför alla andra system, men å andra sidan måste jag erkänna, att inom proportionalismens ram anordningar kunna tänkas vidtagna, som i viss mån tillvarataga vad jag vill ha fram genom majoritetsvalen. Reservationen går ju ut på att en utredning skall igångsättas om dessa saker.

Herr Hansson framhöll gentemot detta, att han skulle kunna gå med på en sådan utredning under förutsättning att det kunde uppställas några riktlinjer för densamma. Herr Fehr har redan i sitt anförande påpekat, att det till och med finns ett betänkande tillgängligt om dessa saker, i vilket det gives anvisning på ett proportionellt system med tillvaratagande på bättre sätt än nu av personligheten och personlighetens värde. Under sådana förhållanden tycker jag, att man inte behöver yrka avslag på denna hemställan om en utredning med den motiveringen, att det icke finns några direktiv för densamma. Det finns tvärtom överflöd på direktiv, som en sådan kungl. kommitté skulle ha tillgång till.

Jag anser mig alltså, herr talman, kunna med gott samvete yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Fehr och undertecknad.

Herr Dahl, Adolf: Det är nu fjärde gången under loppet av fyra år, som yrkande om utredning i det syfte, som denna motion anger, här framställts. Man får därav en ganska livlig uppfattning om, hurusom motionärerna äro besjälade av allvaret i sitt syfte. Utskottet har icke heller annorledes än med mycket allvar behandlat motionärernas yrkande, men jag nödgas konstatera, att motionärerna själva knappast med samma allvar, vill det synas, ha vidblivit sin ståndpunkt. Det förhåller sig, som redan den ena av motionärerna här omnämmt, så, att uti den reservation, som avgivits av den ene motionären jämte den senaste talaren, har man påyrkat en utredning angående ävägbringandet av större utrymme inom vårt politiska liv åt personligheten än vad nu är fallet, även »inom den proportionella metodens ram» — eventuellt också utanför — men i motionen har man helt och hållet kastat åt sidan den proportionella valmetoden och uteslutande påyrkat en utredning angående majoritetsval.

Jag skall därför också be att få först framställa några anmärkningar emot den ståndpunkt, som motionärerna intaga i motionen. De avfärda tämligen summariskt proportionalismen såsom bärare av en rättvis fördelning av mandaten och för övrigt tyckas de över huvud icke så synnerligen livligt sentera möjligheten att ernå en rättvisa med någon som helst valmetod. Motionärerna betona för det första, att den väsentligaste betydelsen av det politiska valet ligger däri, att man skall skaffa en arbetsduglig företrädare för folkets mening, som i sin tur bildar underlaget för regeringen i överensstämmelse med folkets vilja. För det andra skall man genom valen lämna utrymme åt personligheten och motionärerna söka adagalägga, att dessa önskemål skulle stå att vinna genom majoritetsval i enmansvalkretsar, under det att däremot fler-

Om ändrade bestämmelser ang. val av riksdagsmän.
(Forts.)

Om ändrade
bestämmelser
ang. val av
riksdagsmän.
(Forts.)

mansvalkretsar och proportionella val skulle så gott som utesluta dessa möjligheter. Motionärerna uppställa tvenne trilogier, å ena sidan proportionalism — partiväsande — parlamentarismens död, å andra sidan majoritetsval — personlighetens framhävande — demokratisk parlamentarism. Jag undrar, om det icke är att något för mycket schematiskt förenkla frågan genom att uppställa en sådan motsatsställning.

Det har redan av den förste ärade talaren framhållits, att partiväsandet väl ingalunda är bundet vid valmetoden såsom sådan. Partiväsandet skulle väl i lika hög grad som vid nuvarande valmetod nödgas bibehållas om man överginge till majoritetsval. Partiväsandet, såsom det utvecklats nu, betingas av den oerhörda utsträckning som rösträtten tack vare »demokratiseringen» fått men ingalunda av valmetoden.

Vad beträffar personlighetens framhävande, har jag mycket svårt att förstå den pessimistiska syn på saken, som såväl herr Fehr som herr Åkerberg har på denna fråga. Herr Fehr yttrade, att ingen i denna kammare »är vald såsom den han är utan därför, att han satt på sig ett partimärke». Jag skulle vilja vända på den satsen och säga, att oavsett det, att vi fått taga på oss partimärken litet var, vilja vi hoppas och tro, att vi äro valda såsom de vi äro. Jag kan i alla fall icke tro, att vi skulle så till den grad underkänna vår egen kompetens, att vi icke hoppades på att valmännen dock tagit någon hänsyn till våra personliga kvalifikationer, när vi valdes, oavsett att vi på grund av valordningen låtit våra namn föras upp på en lista med partibeteckning. Det är fullständigt oriktigt att säga, att icke den proportionella listmetoden kan lämna uttryck åt personligheten. I det fallet kan man påvisa ett näraliggande exempel. Vi behöva icke gå längre än till de sista valen i Danmark, då greve Holstein Ledreborg jämte en outsider, liksom han själv, lyckades spränga partibanden och samla ett tillräckligt röstantal för att bli valda. Det finns precis lika stor möjlighet för herr Fehr — om det nu skulle så illa gå ur kammarens synpunkt, att han icke finge plats på den liberala listan i sin valkrets — att kunna samla anhängare ur skilda grupper för att föra fram honom, men med den bestämmelse, som nu finns i vallagen, är det nödvändigt att ovanför herr Fehrs namn på listan sätta någon krumelur, som betecknar ett hänförande till visst parti. Men inte behöver herr Fehr ändra åsikter för den skull. För att personligheten som sådan skall komma till sin rätt behöver man icke ömma för någon ändrad valordning, utan det behövs endast, att personerna träda fram, så att de kunna få tillslutning vid valet från valmännens sida.

Tror nu verkligen den ärade motionären, att man genom en övergång till majoritetsval i enmansvalkretsar skulle få ett bättre uttryck för folkets vilja såsom underlag för en sant demokratisk regering? Jag tycker, att det vittnar om en tämligen verklighetsfrämmande syn att vilja driva den meningen. Vi behöva ej gå längre än till det exempel, som i fjol i debatten påpekades — det låg då närmare för minnet än nu, men det bör icke alldeles ha tappats bort — nämligen utgången av valen i England på hösten 1924. Då fingo de konservativa 7,500,000 röster, socialisterna 5,500,000, de liberala 3,000,000, allt i runda tal, men mandatet fördelades sålunda: de konservativa 420, socialdemokraterna 150, de liberala 40. Alltså de två valmansgrupper, som tillsammans hade 8,500,000 röster — socialister och liberaler — fingo tillhoppa 190 mandat, under det att den mindre gruppen — de konservativa med 7,500,000 väljare — fingo 420 mandat. Man fick en regeringsduglig majoritet, men icke var den grundad på »folkets vilja», och icke är det något att åberopa som stöd för tillgodogörandet av demokratin. Det blir en fullkomlig förvanskning av demokratin, som, såvitt jag förstår, skall vara uttryck för folkflertalets vilja. Jag tycker, att hela detta resonemang är, som jag nyss sade, föga överensstämmande med de verkliga förutsättningarna.

Herr Åkerberg förklarade, att majoritetsval i enmansvalkretsar med omval alltmer tilldrog sig statsmännens intresse och uppmärksamhet. Vad beträffar enmansvalkretsar, kan jag med herr talmannens tillstånd återge ett citat, som jag funnit i »Le Temps» för den 12 i denna månad, vari det bringas i minnet, hur en rad framstående statsmän i Frankrike ställt sig till enmansvalkretsarna. Det påminnes om ett yttrande på sin tid av Gambetta, som i enmansvalet ej såg något annat än »en krossad spegel, där Frankrike förgäves sökte finna sin bild». Och Briand har för icke länge sedan karakteriserat enmansvalet som »stillastående polar, där futtiga lokala intressen avspeglar sig i halvskuggan av snåren». Det antyder just ej någon högre uppskattning av enmansvalkretsarnas värde.

Om ändrade bestämmelser ang. val av riksdagsmän.
(Forts.)

Nu är det verkligen intressant, att man i dessa dagar i Frankrike försöker trumfa igenom en återgång till enmansvalkretsarna, men varför gör man det? Jo, det får man en mycket öppenhjärtig bekännelse om i en bekant radikal tidning, »Le Quotidien». Där framhålles det hurusom bildandet av regeringsdugliga underlag i Frankrike åstadkommes genom koalitioner. Som bekant bildades 1920 det stora nationella blocket. Alla möjliga heterogena grupper köpslogo, och det lyckades av dessa mindre grupper och med tillhjälp av den orimliga franska valmetoden skapa majoritet. Det är icke en proportionell metod utan en blandning av majoritetsval och proportionella val, som i första räkningen verkar ungefär som det valsätt, som fanns i de större stadsvalkretsarna i Sverige före 1911, således listval, där valutgången bestämes först av den absoluta majoriteten. Först om det konstaterats, att icke tillräckligt antal kandidater fått absolut majoritet, blir det fördelning efter på visst sätt uträknad valkvot. Kan man ej fördela återstoden på det sättet, gå de resterande mandat till majoriteten. Det är således en valmetod, som på ett hänsynslöst sätt gynnar majoriteten och uppfordrar till bildandet av konstlade majoriteter genom koalitioner. Man har tröttnat på detta i Frankrike, väsentligen av praktiska skäl, särskilt radikaler och socialister. Det har nämligen icke visat sig möjligt att längre åstadkomma dessa koalitioner, som göra det möjligt att vid nytt val upprepa vad som kunde ske i maj 1924. Då lyckades socialisterna och de radikala att med tillämpning av samma metod, som det nationella blocket använde 1920, flytta över majoritetsställningen på sig. Men nu lär det icke gå. Socialdemokraterna säga nej, vi vilja icke ge ifrån oss den chans, vi ha att själva kunna skaffa oss majoritet. De värra att på förhand bilda block, och därför säger denna tidning »Le Quotidien» mycket uppriktigt, att det är just det, att vi icke kunna bilda koalitioner, som gör, att ett vidmakthållande av den nuvarande ordningen skulle bli ett ödeläggande av republiken — d. v. s. det radikala partiet, antager jag, att man skall läsa det ordet. Det gör, att man inom det radikala och socialdemokratiska partiet är benägen att godkänna den proposition, som regeringen under trycket från dessa partier och med opposition från de moderata elementen nödgats framlägga. Men den har icke gjort det till kabinetsfråga, så att spörsmålet står ännu öppet. Men att denna vändning i Frankrike skulle vara något att ta till intäkt för ett utdömmande av de proportionella valen och ett förordande av majoritetsval, det är icke riktigt, ty den proportionella valmetod, som finnes i Frankrike, är förtjänt att utdömas. Det är en dålig halvmetod, såsom nämnts, väsentligen byggd på majoritetsval och listval, och således något, som vi här i Sverige för länge sedan utdömt. Den kan således icke på något sätt vara ägnad till jämförelse, då man skall döma om de nuvarande svenska förhållandena.

Herr Åkerberg var särskilt inne på betydelsen av omvalen, vilka motionärerna också i sin motion framhålla såsom alldeles självfallet börande förbindas med majoritetsval i enmansvalkretsar. Mot detta ställer man sig på många håll

Om ändrade
bestämmelser
ang. val av
riksdagsmän.

(Forts.)

avvisande i Frankrike och även i England, ty man inser, att det finnes ingenting, som till den grad korrumpierar det politiska livet som dessa omval. För att kunna få ett utslag i den andra omgången, som någorlunda närmar sig ens önskemål, måste man gå i koalition med andra grupper, och det blir ofta nollor, som föras fram, för att man skall kunna enas, och de dugligaste kandidaterna bli utslagna. Omval måste nu tillgripas vid majoritetsval i enmanskretsar, när man icke vill riskera trekantsval, men att det är ett lyckligt grepp ur synpunkten av den politiska renheten, om jag så får säga, det tror jag man med skäl kan dra i tvivelsmål.

Herr Fehr yttrade, att han förvånade sig över, att icke utskottet eller över huvud vi som finna, att den nuvarande proportionella valmetoden ej är i allo den allra bästa, vilja gå med på reservanternas linje. Ja, jag får uppriktigt säga, att om jag ej haft att läsa reservanternas kläm mot bakgrunden av motionens motivering, skulle jag kanske kunnat reflektera på reservationen med hänsyn till den mening, jag länge hyst i frågan och som sammanfaller med reservanternas däri, att också jag önskar större utrymme åt personligheten, men inom proportionalismens ram, väl att märka. Men när nu reservanterna dessutom avfattat sin kläm på det sättet, att de lagt den alternativt sålunda, att de icke bygga utredningen på ett fasthållande av den proportionella valmetoden utan tvärtom — det kan gott sägas — skjutit i förgrunden majoritetsval, då kunna icke reservanterna finna det underligt, att de, som vilja bibehålla de proportionella valen, ej gärna kunna ansluta sig till reservanterna. Men i reservanternas tankegång, så långt den avser att möjliggöra ett bättre tillgodoseende av själva personvalet, är jag dem följaktig och det har jag tillåtit mig utveckla i en kortfattad reservation, redan till ett konstitutionsutskottets betänkande 1924, och från den meningen har jag ej avvikit. En reform kan jag vara med om antingen på den väg, som herr Fehr pekade på, nämligen i förening med en subsidiär listvalmetod, eller medelst en personlig proportionell metod, men i varje fall har jag den uppfattningen, att vi ej för närvarande ha någon anledning att frångå den proportionella metoden. Jag har på känn, och det har ytterligare understrukits av herr Åkerberg, att det är egentligen denna motionärerna sikta på med utredningen.

Jag har därför icke kunnat ansluta mig till reservationen utan gått med utskottsmajoriteten, och jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen angående förevarande utlåtande blev nu för en stund avbruten, för att begärt tillfälle skulle beredas herrar statsråden *Rosén* och *Almkvist* att avlämna kongl. propositioner.

Herr statsrådet *Rosén* avlämnade Kongl. Maj:ts proposition nr 201, angående försäljning av viss del av Västgöta och Skaraborgs regementens förutvarande mötesplats Axvalls hed.

Herr statsrådet *Almkvist* avlämnade Kongl. Maj:ts propositioner:

nr 202, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet m. m.; samt

nr 203, med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 15 och 35 i förordningen den 21 mars 1862 (nr 15) om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd m. m.

Fortsattes överläggningen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 9.

*Om ändrade
bestämmelser
ang. val av
riksdagsmän.
(Forts.)*

Herr Möller: Herr talman! Jag skall icke länge uppehålla kammaren. Jag vill endas tillkännagiva en mening, som i det läge dessa ting befinna sig bara kan bli en personlig opinionsyttring i saken.

Jag har nu för min del aldrig kunnat finna de proportionella valen tillfredsställande i något avseende. Jag medger, att för dem, för vilka den rent matematiska rättvisan är ett uttryck för vad man rimligen bör ha i statslivet, kunna de proportionella valen vara tilltalande. För mig är det klart, att om det sker en åsiktsbildning inom ett land, som har förutsättningar för att kunna samla ett större medborgarantal kring sig, så kommer denna åsiktsbildning, vilket valsysteem man än må ha, att finna sina representanter. Och det är ej någon nackdel för en ny åsikts- eller partibildning, om den får under de år, då den endast har ringa anslutning, kämpa sig fram till att få denna större anslutning, med vilken den så småningom kan vinna representanter inom riksdagen. Och jag kan ej medge, att det i och för sig utgör något åsidosättande av rättvisan, att ett sådant nytt parti får lov att småningom kämpa sig fram. Det har ju för det parti jag tillhör faktiskt varit på det sättet, att det från en ringa början småningom samlat allt fler och fler kring sig. Men även under den gamla rösträtts dagar kunde på vissa ställen i landet detta parti under majoritetsvalens tid finna utvägar att sätta in representanter i riksdagens andra kammare.

Jag skall ej uppehålla mig vid frågan om proportionalismens naturliga tendens att så småningom faktiskt förvittra grundvalarna för en regeringsbildning. Det är visserligen sant, att vi klaga över det nuvarande tillståndet i det avseendet. Det är nog ändå icke så förfärligt farligt. Man är samlad i stort sett på tre eller fyra partier, men under tidernas lopp förefaller det mig icke alldeles otroligt, att vissa grupper, som ej finna sig tillfredsställda med något av de partier, som finnas i riksdagen eller som kunna komma att bildas, söka skapa mindre sammanslutningar, därför att den politiska valmetoden garanterar alltid dem, som eventuellt ha sina särintressen, under sådana omständigheter att kunna få in några talesmän. Denna tendens har ju uppmuntrats av riksdagen själv genom att införa alla slags underpartibeteckningar. Vi ha nu den tregradiga valsedel, som just kan ge utrymme åt vilken liten grupp som helst, visserligen inom ramen av större koalitioner.

Jag hade tyvärr ej tillfälle att höra herr Fehrs anförande här. Det förefaller mig av den polemik, som förts mot anförandet, som om både detta och polemiken mot detsamma ginge till mycket stora överdrifter, om därur kunde uppstå den föreställningen, att man genom majoritetsvalen skulle så kunna omskapa väljarkåren, att vi finge rum i riksdagen för några hittills okända genier. Sådana tror jag, uppriktigt sagt, icke finnas på något håll. Men vad jag föreställer mig kunna bli till icke så ringa vinst av majoritetsvalens införande är det, att när jag i en jämförelsevis liten valkrets skall söka upp kandidater för en åskådning eller för ett parti, måste jag söka arbeta för den person, jag tror är bäst i stånd att inom riksdagen försvara den åskådning, som jag önskar få representerad i riksdagen. I en viss grad bortfaller intresset därför, då man har dessa långa listor och väldiga valkretsar. Jag kan ej hjälpa, att jag tror det ligger ett incitament, om man så vill, till vidmakthållandet av en god nivå i den svenska riksdagen däruti, att man icke bara skapar en tävlan mellan partier utan samtidigt mycket starkare understryker, att det även skall vara en tävlan mellan personer. Att det skulle leda till avskaffandet av partisystemet, tror jag icke ett dugg på. Inte heller tror jag, att annat än i mycket enstaka undantagsfall en s. k. stor personlighet lyckas slå igenom mot ett stort parti inom en bestämd valkrets, såvida nämligen icke detta stora parti har en så fullkomligt undermålig kandidat, att han

Om ändrade
bestämmelser
ang. val av
riksdagsmän.
(Forts.)

överhuvud ej borde ifrågakomma. Men det är undantagsfall. Det normala måste dock bli, att man söker upp verkligt goda representanter för sitt parti, i den mån det kan råda tillgång på sådana inom de olika valkretsarna.

Man överdriver efter min mening från de liberala motionärernas sida det partitryck, som nu skulle råda. Jag är ju själv partisekreterare i landets största parti för närvarande, och det är ingenting att göra någon hemlighet av, att det socialdemokratiska partiet överhuvud icke lägger sig i de lokala kandidatnomineringarna. Det förekommer ej; det är ett fullkomligt misstag att tro, att något sådant förekommer. Under hela den tid, jag varit partisekreterare — d. v. s. sedan 1916 — har det icke hänt, att vi lagt oss i de lokala kandidatnomineringarna till andra kammaren, och det är ju dock närmast om dem man talar. Jag menar alltså, att man i sin argumentation kanske på ömse sidor går till överdrifter. Men även om man reducerar dessa, finns det dock ett visst plus till förmån för majoritetsval i enmanskretsar. Å andra sidan tror jag, att det är nödvändigt att införa omvalsproceduren, när icke någon kandidat vid första valomgången fått absolut majoritet. Hade man i England haft omvalsproceduren, skulle det ej kunnat inträffa, att ett minoritetsparti fått sin enorma representation på annat sätt än genom att dock i sista valomgången en mängd av de väljare, som röstat på — lät mig säga — det liberala partiet, vid den valomgången gått över på det konservativa partiet och i striden mellan socialister och konservativa förklarar sig hellre stödja de konservativa. Det hade visserligen blivit en majoritet, som icke i själ och hjärta omfattade den konservativa åskådningen, men i alla fall hade det blivit en faktisk majoritetsfullmakt för detta parti till att bilda regering på. Jag kan icke hjälpa, att jag tycker, att ordet korrupcion är överdrivet i fråga om en sådan procedur.

Det kan icke heller hjälpas — jag säger det ur demokratisk synpunkt nu — att det blir i längden ett *livsintresse för demokratin* själv att skapa en fast grundval för regeringsmakten. Det är min bestämda övertygelse, att demokratin måste söka sådana metoder, varigenom en regeringsmakt får en fast parlamentarisk grundval. Jag skall icke närmare utveckla, varför jag har den uppfattningen, men den är grundmurad sedan många år tillbaka, och jag tror, att det så småningom skall visa sig, att erfarenheten från det nuvarande systemet med skiftande partiregeringar, som vi haft, i längden skall verka upplösande på demokratin själv.

Ja, detta är vad jag här skulle velat ge uttryck åt, men dessa reflexioner göra, att jag icke kan ansluta mig till herrar Fehrs och Åkerbergs kanske i viss grad mer koncilianta reservation. Jag tycker, att skall man gå in för denna kritik av de proportionella valen, som ändå ligger till grund för yrkandena, bör man icke söka sig sådana omvägar. Menar man, att majoritetsval i enmansvalkretsar är ett rimligt valsätt, bör man även säga ut denna mening. Det har skett i herr Engbergs reservation, som jag för min del därför skulle föredraga framför herrar Fehrs och Åkerbergs reservation. Så mycket kan man lugnt säga, att om man i fråga om det krav, som här framförts, om icke med lidelse, så dock med ett bestämt intresse att få en ändring i vårt valsätt, icke kan ena sig i sina positiva yrkanden, bliva utsikterna att överhuvud vinna resultat ytterst små. Därför blev jag litet konsternerad, när jag såg, att det lilla fåtal reserveranter, som finnas i konstitutionsutskottet, uppdelat sig på två linjer. Jag för min del skulle som sagt vilja ansluta mig till herr Engbergs reservation. Till herr Hansson i Gårda vill jag endast säga, att om man går på den linjen, att även första kammaren skulle utses på grundvalen av majoritetsval i enmansvalkretsar, föreställer jag mig, ifall man vill hålla den kommunala förvaltningen utanför — och det kan nog finnas skäl för, att icke konsekvenserna dras ut över kommunerna — att man kan skapa särskilda valförsamlingar, där icke konsekvenserna för kommunerna

överhuvud inträda. Jag tycker därför ej, att hans farhåga är särdeles betydelsefull.

Jag yrkar alltså för min del bifall till herr Engbergs reservation.

Häri instämde herr *Sandler*.

Om ändrade bestämmelser ang. val av riksdagemän.
(Forts.)

Herr Wohlin: Jag har alltid tillhört de politiska kättare, som icke i det proportionella valsystemet sett någon väg till förbättrad ordning i vårt politiska liv, och jag vill denna gång med några ord motivera min ståndpunkt.

Det har sagts många gånger och det lär knappast kunna bestridas, att vår tid kännetecknas av en viss mekanisering och schematisering av människornas andliga liv. Vi leva i de stora massrörelsernas tid, där ofta masshypnos och suggestion betyda mera för ståndpunktstagandet än ett klart och kallt personligt övervägande. I forna tider och icke så långt tillbaka spelade dock de markerade personligheterna en dominerande roll i många länders politik. Våra dagar se icke längre i Tyskland någon motsvarighet till Bismarck, och andra länder söka likaledes i våra dagar förgäves någon motsvarighet till sina stora politici under äldre tidsperioder. Visserligen tillägger jag icke olika valmetoder någon avgörande vikt för det politiska livets gestaltning, men alldeles utan betydelse äro de väl ändock icke. Det politiska livet här i landet har fått karaktären av ett skyttegravskrig mellan olika politiska partier, där på grund av det proportionella valsystemets natur förflyttningarna mellan de olika skyttegravarna endast äro små, och där man är efter år och årtionde efter årtionde får vänta på det rörliga politiska fältkrig, som likväl är det enda, som sätter humör på det politiska livet och kan föra fram friskare vindar inom detsamma. Det är dock något ganska hopplöst, att vare sig man kämpar för den ena eller andra politiska idéen — striden rör sig ju alltid djupast om idéer — man aldrig kan vänta några stora framgångar för en idé, som man representerar, utan i stort sett alltid vet, att vad man kan vinna är obetydligt, och trösten att vad man kan förlora också är endast obetydligt, den trösten uppväger icke den nedslagenhet, som den förra känslan måste alstra. Det har sagts, att det proportionella valsystemet är uttryck för rättvisan. Jag tror, att den politiska matematik, som ursprungligen ligger till grund för detta valsystem, står något vid sidan om det friska levande livet. Jag tror icke på den politiska matematikens välgörande inverknings utan menar att den i sin mån bidragit till den politiska stagnation, som för närvarande råder i vårt land. Det har även sagts, att det proportionella valsystemet skulle vara en konservativ garanti, och det infördes ju också på sin tid som en sådan garanti gentemot den framstormande radikalismen, som de äldre konservativa i detta land fruktade skulle leda till för samhället mindre lyckliga beslut. Jag riktar ingen anmärkning mot dem, som för tjugu år sedan eller mer i detta system funno en utväg att få sina konservativa idéer i viss mån representerade under det nya tidsskede, som ingick. Jag förstår deras synpunkter, och jag respekterar dem. Men jag undrar, om icke detta tänkesätt i våra dagar innebär ett underskattande av de sunda konservativa idéernas egen inre livskraft. Jag tror, att en progressiv konservatism i vår tid har ett stort framtidsfält i världen, och jag tror, att de idéer, som den har att kämpa mot och som för närvarande ha makten i många länder, nämligen de socialdemokratiska och marxistiska idéerna, snart nog komma att stå inför sitt politiska ragnarök. Vid sådant förhållande tror jag, att konservatismen i god bemärkelse, alltså icke den rena negativismen, utan den konservatism, som genom måttfulla och med aktgivande på de historiska lärdomarna grundade beslut strävar efter en konsolidering av samhället och ett stärkande av dess nationella ställning, jag tror, att denna art av konservatism i det nuvarande valsystemet har ett av

Om ändrade
bestämmelser
ang. val av
riksdagemän.
(Forts.)

sina största hinder. Måhända skall den dag komma, då man icke minst på konservativt håll skall erkänna detta.

Jag vill, som redan sagt, icke överdriva betydelsen av denna fråga, ty lika väl som den föregående ärade talaren tror jag icke, att man genom övergång till majoritetsval i enmansvalkretsar kommer ifrån partiväsendet såsom sådant eller kommer ifrån alla de vid partiväsendet häftande bristerna. Men man kommer dock fram till något annat, man kommer fram till att valmannen icke har framför sig en lista, där han kanske icke känner något enda av namnen, utan i stället en personlighet, som han haft tillfälle att lära känna, och det måste väl i alla fall skärpa striden om idéerna och stärka den entusiasmen, som dess värre i så hög grad saknas under det nuvarande valsyste- met. Det kommer att bli, som man populärt säger, litet mera luft i luckan, och det är det, som vårt politiska liv behöver. Jag förstod av herr Dahls anförande, att även han hade en känsla av att vi för närvarande äro för starkt insnörda i proportionalismens bojar. Han ville »inom proportionalismens ram» skapa ett större inflytande för personligheten. Jag tror, att det är ganska svårt att inom väggarna för en fängelsecell skapa en frigjord personlighet, och proportionalismens räknemetoder verka på mig många gånger på samma sätt som en cells väggar verka på den fångne. Då är denna motion, som framförts, en liten glugg, genom vilken solen skiner in och som är en glugg »att längta ut ur» för alla fångar i det proportionalistiska fängelset.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den reservation, som vid betänkandet är fogad av herrar Fehr och Åkerberg.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, dels på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt, dels på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Fehr och Åkerberg vid utlåtandet avgivna reservationen, dels ock på godkännande av det förslag, som innefattades i herr Engbergs vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Fehr* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontrapropo- sition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den av honom och herr Åkerberg vid utlåtandet avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Fehr och Åkerberg vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att fler- talet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om tillägg till § 4 regeringsformen m. m.

*Ang.
en omlägg-
ning av re-
geringssättet
m. m.*

I en inom första kammaren väckt motion, nr 199, hade herr Lindhagen hemställt, att riksdagen med anledning av krisen i det parlamentariska systemet ville:

1) uttala sig för och hos Konungen begära en omläggning av regeringssättet i syfte att sanera det politiska livet och skapa utsikter till bildande av starka regeringar med stöd av en medveten folkmening;

2) erinra, huruledes detta syfte icke minst krävde,

att regeringens motiveringar och så vitt möjligt även beslut avspeglade vad regeringen efter sin övertygelse utan dagtingan ansåge själva saken samt folkets och landets bästa kräva;

att sålunda icke i medborgares och landets livsfrågor toges till främsta rättsnöre, vad som förmodades »kunna gå igenom i riksdagen» genom utplånande av sakens natur, omöjliggörande för riksdagsmännen att handla efter grundsatser, äventyrande av valmännens förande bakom ljuset och åsidosättande av riksdagsordningens föreskrift om sammanjämkning först mellan kamrarna och ej redan i regeringen och regeringskommittéerna; och

att följaktligen en ledamots i statsrådet övertygelse i viktiga grundsatser, trots olika meningar, fasthölles, antecknades till protokollet och offentliggjordes;

3) framhålla, hurusom ett sådant regeringssätt måste i längden verka lyckligare än bemödanden att genom kompromisser, fanflykt och utsuddande av konturerna söka hålla ett parti i det längsta kvar vid regeringsmakten, vilket stode i strid mot parlamentarismens idé;

4) giva ett förberedande uttryck för dessa uppfattningar genom att besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag om tillägg till 4 § regeringsformen av huvudsakligen följande innehåll:

»Medlem av statsrådet skall avgiva sitt råd efter övertygelse om vad sakens natur samt folkets och landets bästa kräva och ej av hänsyn till andra medlemmars mening eller riksdagens förväntade uppfattning.»

I det nu förevarande utlåtandet hade utskottet till en början anfört följande:

»Motionens egentliga yrkande finnes under punkt 4 i motionärens hemställan. De övriga punkterna synas närmast böra betraktas såsom sammanfattning av motiveringen. Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionen.»

Utskottet hade sedermera yttrat:

»Kravet, att statsrådets medlemmar skola avgiva sina råd 'efter övertygelse om vad sakens natur samt folkets och landets bästa kräva' har redan kommit till så tydliga uttryck i vår offentliga rätt, att ytterligare bestämmelser härom icke äro påkallade.

Utskottet får alltså hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr Lindhagen: Jag deltog inte i den föregående voteringen, därför att jag för min del tror, att ett majoritetsvals system och ett proportionellt system komma, så som utvecklingen nu gått, att lämna ungefär samma resultat. Skillnaden mellan mig å ena sidan samt herrar Fehr och Pers å den andra är, att de tro, att man genom att rösta på personer, vilka, såsom herr Wohlin uttryckte sig, komme att åstadkomma luft i luckan, skulle nå bättre resultat. Jag vill

Ang.
en omlägg-
ning av re-
geringssättet
m. m.
(Forts.)

verkligen inte rösta på en person, han må vara hur ansedd som helst, utan jag vill rösta på hans åsikt, jag vill rösta på en sak, och om det är fråga om en framstående person, som representerar en enligt min mening oriktig sak, så röstar jag hellre på en obetydlig person, som representerar en enligt min mening riktig sak. Den reform, som borde komma till stånd, vore alltså, att valmännen någon gång skulle få tillfälle att rösta på saker, som de förstå, något som man nu inte kan med den dimma, i vilken partiväsendet insveper valrörelsen och som inte kan verka på annat sätt än att skymma utsikten. Därför stannar man antingen hemma eller också röstar man på kommando. Däri ligger felet och det avhjälpes inte genom denna fingerade personlighetsprincip utan genom sakpolitik i stället för all möjlig slags personpolitik.

Det är detta som jag, bara som en opinionsyttring, velat säga ifrån i denna motion såsom ett diskussionsinlägg vid sidan av dem, som vi hört i den föregående debatten.

Det är på det sättet, att man överallt på tu man hand och inom alla folkklaser talar om betydelsen av att sanera det politiska livet och skapa utsikter till bildandet av starka regeringar med stöd av en medveten folkmening. Det kan aldrig bli någon stark regering, utan att den är stödd på en medveten folkmening och icke på en kommenderad folkmening, ty då går det snart sönder. Och hur kan man få en medveten folkmening? Jo, endast genom en sådan revolution i regeringssättet, att regeringen lägger fram sakförslag, alltså vad sakens natur mänskligt sett kräver, och inte parti- och kompromissförslag. Gör den icke det, så komma vi ej ur fläcken. Vi komma ej fram till det av alla efterlängtdade målet, utan det politiska systemet sjunker allt djupare, och då börja allt mer de så kallade diktaturerna att sticka upp huvudet. Men dessa diktaturer betyda vanligen ett språng ur askan i elden. En enda person kan möjligen, om han tillvällar sig makt och är en förståndig karl, uträtta åtskilligt, men så snart han gått bort till de dödas värld, uppstår samma kaos som förut. Samhället måste grundmuras på menige mans åskådning och sunda uppfattning, och en byggnad, som är uppförd på någonting annat, håller aldrig för framtiden.

Vad här nu begäres är en skrivelse till Konungen om en omläggning av regeringssättet. Jag förstår, att ett sådant yrkande inte kommer att bifallas, men det är i alla fall ett uttryck för den enda utväg, som kan leda till något. Och i punkt 2 har jag erinrat om en hel del saker i samband härmed.

Detta är ingen uppfinning av motionären, utan det är som sagt vad vi tala om överallt på tu man hand, när vi träffas på partilösa ställen. Då skulle man kunna tycka, att riksdagen, som saken gäller och som vill försvara parlamentarismen och sålunda måste ta itu med de faror, som hota den i tiden, skulle vara ett forum framför alla andra, i själva verket det enda forum, där det kunde uträttas något. Men det är, som om man aldrig någonsin i det mänskliga livet vore benägen att börja med sig själv. Konstitutionsutskottet är ett förnämligt utskott enligt grundlagstiftarnas mening, vilket skall gå till botten med tingen i allt, som rör vår konstitution. Men för närvarande är systemet så karakteristiskt avsmnat i konstitutionsutskottets gestalt, att, om man väcker sådana frågor, som måste grundligt diskuteras, och försöker lägga fram vad alla tänka, så är utskottet fullkomligt petrifierat: Man kan inte plocka fram en tanke ur utskottet, utan det vägrar helt enkelt att yttra sig i saken och smiter från saken genom alla möjliga förevändningar. Så har också skett här.

För det första säger utskottet, att motionens egentliga yrkande finns under punkt 4. Vad är det för ett sätt? När en motionär kommer med olika punkter och gör olika yrkanden, skall då utskottet ta sig till att se efter vad som är det egentliga yrkandet och bara yttra sig över detta? Det är ju ett brott mot grundlagarna och mot konstitutionsutskottets uppgift enligt grundlagstiftarnas mening. Det egentliga yrkandet, det borde utskottet för övrigt ha förstått av

motiveringen, ligger under punkt 1, men denna punkt jämte punkterna 2 och 3 består endast med fyra rader i motiveringen i sammanhang med det andra. Utskottet narras sålunda för kammaren helt enkelt. Det är inte motionens egentliga mening, som kommit till uttryck i punkt 4, men utskottet vill hava det så för att utskottet skall få undkomma punkt 1, som uttrycker menige mans tanke i detta fall.

Sedan yttrar sig utskottet också bara om punkt 4, och där tar utskottet också till flykten. Jag har blott tillåtit mig att såsom en opinionsyttring säga, att här är något, som vi förberedelsevis redan vid denna riksdag kunna besluta. Punkt 1 syftar mera på framtiden, men i punkt 4 föreslås ett tillägg till regeringsformen av innehåll, att »medlem av statsrådet skall avgiva sitt råd efter övertygelse om vad sakens natur samt folkets och landets bästa kräva och ej av hänsyn till andra medlemmars mening eller riksdagens förväntade uppfattning». Då svarar utskottet på den punkten endast: »Kravet, att statsrådets medlemmar skola avgiva sina råd 'efter övertygelse om vad sakens natur samt folkets och landets bästa kräva' har redan kommit till så tydliga uttryck i vår offentliga rätt, att ytterligare bestämmelser härom icke äro påkallade.» Utskottet utesluter från citatet huvudsaken, nämligen orden »och ej av hänsyn till andra medlemmars mening eller riksdagens förväntade uppfattning». Detta stryker utskottet. Är det verkligen utskottets mening, att ett statsråd inte tar hänsyn till uppfattningen hos andra medlemmar i statsrådet och att han aldrig tar hänsyn till riksdagens förväntade uppfattning? Utskottet narras helt enkelt, det går inte till på det sättet med det nuvarande systemet.

Man kan kalla denna tid för taburettismens tidevarv. Det är ett ord som passar och säger allt. Här gå vi numera och darra som asplöv för att kunna få majoritet i riksdagen och måste ha det för att kunna regera. Då kommer utskottet och talar om att vår offentliga rätt giver så tydliga uttryck för att så går det inte till. Utskottet narras för att komma ifrån saken. Det är den allra största fara för all slags framfärd, denna taburettism, sådan den är utbildad av förhållandena och visserligen icke av några personers egen vilja.

Nu, herr talman, har jag att börja med, då utskottet uppsåtligt underlåtit att yttra sig över punkt 1 och det yrkande, som där finns, och vilket den huvudsakliga motiveringen är ägnad, ingenting annat att göra än att yrka återremiss till utskottet för att det, jämlikt riksdagsordningens föreskrift, måtte yttra sig jämväl över punkterna 1, 2 och 3. Jag yrkar sålunda, herr talman, återremiss på det hela, för att utskottet skall få tillfälle att yttra sig om dessa punkter. Där står ju »hos Konungen begära», herr von Geijer, och herr von Geijer, som är ordförande i utskottet, borde veta, att oavsett vilka åsikter man har själv, så skall en minoritet ha åtminstone värdet av grundlagen, så att dess former iakttagas och man inte helt enkelt säger, att »det där menar motionären ingenting med». Jag vet naturligtvis, att kammaren tycker, att det är lönlöst att återremittera saken till ett avlidet utskott, men i alla fall måste jag för forrens skull yrka återremiss.

Det är ganska underligt för övrigt. Här har talmannen enligt grundlagen tillfälle att tufsa till en motionär och en talare i alla möjliga situationer. Ett utskott däremot får vara hur grundlagsvidrigt som helst, utan att talmannen har någon befogenhet att tillrättalägga det och säga: »Jag kan inte göra proposition på detta utskottets grundlagsstridiga förslag, utan det återremitteras till utskottet.» Jag frågade herr talmannen i dag om denna sak, och han svarade: »Nej, jag kan inte göra någonting mot ett utskott, jag är maktlös.» Men en motionär och talare får ju mer än en gång höra klubban falla.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Das war eine grausame Salbe! Jag tror knappt, att någon av utskottets ledamöter, sedan han satt på

Ang.
en omlägg-
ning av re-
geringssät-
te!
m. m.
(Forts.)

Ang.
en omlägg-
ning av re-
geringsrådet
m. m.
(Forts.)

skolbanken, fått så pass mycket påskrivet som han i detta fall fått av herr Lindhagen.

Det är ett par yttranden, som jag skall återkomma till och som äro betänkliga nog. Det andra, som herr Lindhagen sade, var personliga saker.

Herr Lindhagen var mycket ond på oss. Jag kan inte hjälpa, att jag kommer att tänka på en liten berättelse av Palmær, den bekante skämtaren. Han drömde en gång, att han såg tiden, som var djupt bedrövad, och på tillfrågan, varför den var så bedrövad, svarade den, att biskopen i Växjö var så ond på den. Vi i utskottet torde också ha liknande anledning att vara djupt bedrövade: herr Lindhagen är mycket ond på oss. Men jag undrar, om vi inte i detta fall kunna vädja till kammaren och fråga, om vi inte nödtvunget måste fatta oss kort angående så många och så otydligt framställda yrkanden och att vi genom kammarens godkännande härav åter kunna fatta mod.

Vad beträffar herr Lindhagens yttrande, att utskottet narras, skall jag komma till det strax. Nu är det blott fråga om återremiss. Jag kan då säga, att det rådde stor tvekan inom utskottet, huruvida motionen som sådan skulle tas emot, just på grund av punkterna 1, 2 och 3, vilka enligt min och, som jag förmodar, även kammarens mening innehålla politik och ingenting annat. Det fjärde momentet innehåller emellertid ett direkt förslag. Jag vill erinra herr Lindhagen om vad som enligt grundlagen tillkommer utskottet. »Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar och vallagen ävensom stadgan om val till riksdagens utskott samt att hos riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga.» Den fjärde punkten innehåller verkligen ett förslag om tillägg till grundlagen, men punkterna 1, 2 och 3 innehålla enligt min mening absolut inte något förslag rörande grundlagen. De äro otydligt skrivna utan egentligen något angivet syfte och innehålla endast allmänna satser om »sanering» och dylikt. Ha herrarna verkligen läst igenom dessa punkter? Där ifrågasättes »en omläggning av regeringssättet i syfte att sanera det politiska livet och skapa utsikter till bildande av starka regeringar med stöd av en medveten folkmening». Skall detta verkligen vara ett förslag till grundlag, som konstitutionsutskottet lämpligen skall kunna behandla? Jag anser för min del, att något som helst fog för herr Lindhagens anmärkning mot utskottet i detta fall inte förefinnes.

Jag skall väl kanske, herr greve och talman, i detta sammanhang jämväl gå in på själva saken. Herr Lindhagen yrkar, att i grundlagen, § 4 regeringsformen, skulle inskrivas följande ord: »Medlem av statsrådet skall avgiva sitt råd efter övertygelse om vad sakens natur samt folkets och landets bästa kräva och ej av hänsyn till andra medlemmars mening eller riksdagens förväntade uppfattning.» Beträffande detta säger utskottet, att vår offentliga rätt innehåller bestämmelser till förekommande av något olämpligt på detta område, vilka äro alldeles tillräckliga. Redan i den avfattning § 4 har torde den vara tillfyllestgörande: »Konungen äger att allena styra riket på det sätt, denna regeringsform föreskriver; inhänte dock, i de fall, här nedanför stadgas, underrättelse och råd av ett statsråd, vartill Konungen kallar och utnämner *kunnige, erfarne, redlige* och *allmänt aktade*, infödda svenske medborgare.» Vill man med grundlagen gardera sig för att man i regeringen får folk av den art, som herr Lindhagen begär, så torde detta i och för sig vara alldeles tillräckligt. Men herr Lindhagen har kanske förbisett, att även ansvarighetslagen innehåller bestämmelser i denna riktning. »Statsministrarna, statsråden, föredragande samt den ämbetsman. Konungen allmän befattning med kommandomål uppdragit, skola, på sätt regeringsformen av den 6 juni 1809 föreskriver, uti förekommande regeringsärender, av vad beskaffenhet de vara må, efter bästa förstånd och övertygelse, råda Konungen till det, som rikets grundlagar likmätigt är, samt i överensstämmelse med dem, Konungens och rikets förmån befrämja; alltid låta sig värda om

Konungens makt och rikets ständers samt inbyggares fri- och rättigheter, allt efter vad härom i rikets lagar och författningar är stadgat och förordnat.» Kan man överhuvud taget verkligen få mera gardering för att få det bästa? Det finnes ingen möjlighet därtill, och det förefaller mig vara nästan en förolämpning, att man utöver detta skulle inskriva något annat.

Detta är, herr greve och talman, enligt mitt förmenande alldeles tillräckligt skäl — herr Lindhagen må säga vad han vill — för att yrka avslag på hans motion och bifall till utskottets hemställan.

Ang.
en omlägg-
ning av re-
geringssättet
m. m.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Ja, jag nödgas vidhålla, att utskottet inte yttrat sig över första punkten, som innehåller en framställning till regeringen. Herr Geijer må vara hur förgrymmad som helst över framställningen och tufsa till den hur mycket som helst, men den har framförts, och vad som har framförts skall av utskottet behandlas enligt grundlagens föreskrift. Jag vidhåller sålunda min uppfattning i denna punkt.

Herr Geijer sade, att det var politik, och det skulle man väl inte besvära konstitutionsutskottet med. Konstitutionsutskottet, som just är tillsatt för att vara ett politiskt utskott och fått i uppdrag att syssla med vår författning, skall inte befatta sig med politik! Det är för sakens bedömande alldeles likgiltigt vad herr Geijer tycker om motionen. Han skall ge utlåtande över punkt 1, och han kunde ju ha hemställt, att motionärens yrkande under punkt 1 skulle avslås, vilket förmodligen också blivit följden. Det kostar således inte så mycket att följa grundlagen. Men bara för att få tillfälle att uttrycka sitt förakt för en motions innehåll, som dock rör en aktuell fråga, som alla tala om, sätter man sig över grundlagarna och visar sig vara en så hög myndighet, att man tufsar till och behandlar en motionär hur som helst, som inte vill blåsa efter utskottets pipa. Jag måste säga allt detta, därför att den nya tidens nödvändigheter börja tränga oss in på livet. och de diskuterades också i debatten om föregående betänkande rätt vidlyftigt. Även där hade utskottet tillåtit sig denna knappa, avvísande motivering, utan att ge sig in på livets mening i dessa frågor. Här är det på samma sätt, men här har utskottet till och med underlåtit att avge utlåtande över själva motionen.

Vad angår de där sakerna, som redan skulle stå tillräckligt tydligt i grundlagarna och ansvarighetslagen, så säger jag fortfarande, att där stå många saker, som inte alls gått i uppfyllelse i det levande livet. Det står ook, att statsråden skola tillhöra den rena evangeliska läran, men det göra de inte. Högst få, kanske knappast ett enda, statsråd ha en aning om vad den rena evangeliska läran verkligen är, men föreskriften står där i alla fall. På samma sätt här. Ett statsråd *kan* inte uppfylla grundlagens bud eller gör det i varje fall icke. därför att regeringssättet genom förhållandena och av sed är sådant, att var och en vanligen instämmer med sina kamrater på deras områden, det må i sak vara hur galet som helst, ty han måste göra detsamma som de. Vidare spelar en förödande roll vad som gissningsvis anses kunna gå igenom i riksdagen. Det kan inte gå an i längden att regera ett folk så illa, att det inte finnes en regering, som vill stå för sin sak utan som, för att kunna hålla sig kvar, måste mot sin övertygelse och mot sitt sunda förnuft eller vad som helst acceptera en oklar och dunkel kompromiss, som inte går till grunden av någon av samhällets verkliga grundvalar.

Jag yrkar fortfarande återremiss, herr talman!

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Jag begärde ordet under den siste talarens anförande, då han här gav uttryck åt den uppfattningen, att

Ang.
en omlägg-
ning av re-
geringssättet
m. m.
(Forts.)

utskottet icke fullgjort sin grundlagsenliga plikt att yttra sig över samtliga punkter i motionen.

Jag har icke haft tillfälle att deltaga i detta ärendes slutbehandling inom utskottet, men jag var närvarande och deltog i det beslut, som fattades, när utskottet mottog den till utskottet remitterade motionen. Mottagandet skedde under den givna och klara, och jag också tror till protokollet tagna, förutsättningen, att de tre första punkterna icke kunde anses utgöra något annat än en motivering till den sista punkten. Och under annan förutsättning kunde utskottet överhuvud icke mottaga denna motion. De tre första punkterna avse ämnen, som absolut icke tillhöra grundlagen i juridisk bemärkelse, och någon annan ha vi inom utskottet icke att röra oss med. Det är fråga om grundsatser *vid tillämpning* av grundlagarna, och detta faller icke inom utskottets verksamhet i annan mån än vid dechargebetänkandets förberedande. Alltså har utskottet överhuvud taget behandlat motionen fullkomligt grundlagsenligt, då utskottet i anledning av motionens remiss till utskottet stannat vid vad motionären själv sagt i sin sammanfattande fjärde punkt, där han hemställer om ett tillägg till § 4 regeringsformen. Då är det också naturligt, att motiveringen i utskottets betänkande kommer att hänföra sig till denna hans slutkläm och endast till den.

Under sådana förhållanden finner jag, herr greve och talman, en återremiss till utskottet för att utskottet skulle svara på punkter, vilka icke höra till utskottets behandling överhuvud, icke kunna ifrågakomma utan hemställer om bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr Lindhagen: Här höra vi nu, hur utskottet gått ännu längre i sin egenmäktighet än jag någonsin tänkt mig skulle kunna ske. Här beslutar utskottet, att tre punkter, som äro remitterade till utskottet, inte höra till utskottets behandling.

Då skall utskottet också återlämna dem, ty en motion, som är väckt i vissa punkter, har man enligt grundlagen rätt att få remitterad till något vederbörligt utskott. Det borde åtminstone ett konstitutionsutskott förstå. Men då sitter utskottet på enskild hand och beslutar i själva verket, att denna motion i dessa punkter inte skall få komma till något utskott. För övrigt, vilket utskott skulle vara mer behörigt än konstitutionsutskottet att behandla frågan om en omläggning av regeringssättet? Då motionen är remitterad till utskottet, är det utskottets skyldighet att behandla alla dess punkter eller också att återlämna motionen i de delar, som utskottet inte vill behandla.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Jag skall endast tillåta mig att påpeka, att då det icke konvenerat motionären att dela sin motion i två, den ena för tillfälligt utskott och den andra för konstitutionsutskottet, utan han själv koncentrerat sin framställning på konstitutionsutskottsdelen, kan konstitutionsutskottet icke förfara på annat sätt.

Herr Lindhagen: Då herr talmannen inte vägrat proposition på remiss av den saken och kammaren överlämnat motionen till utskottet, är ett sådant resonemang av utskottet otillbörligt.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om utredning rörande införande av enkammarssystem m. m.

Ang. förstakammarproblemet m. m.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 200, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla:

1) att regeringen måtte bestämma sig för vissa huvudsakliga riktlinjer för den av regeringen igångsatta utredningen av förstakammarproblemet samt giva offentlighet åt sin sålunda intagna ståndpunkt;

2) att i detta övervägande måtte ingå frågan om första kammarens avskaffande;

3) att den förenämnda utredningen om förstakammarproblemet måtte vidgas till att, så vitt på grundlagsformerna ankomme, omfatta även en förstärkning av andra kammarens ställning såsom en effektiv folkrepresentation; och

4) att berörda utredning även måtte omfatta en därmed sammanhängande omläggning av regeringssättet och därav påkallade grundlagsändringar.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet yttrat:

»Motionen synes, att döma av motiveringen, främst åsyfta första kammarens avskaffande och införande av enkammarssystem. Förslag i denna riktning ha vid olika tillfällen, senast vid 1925 års riksdag, avstyrkts av konstitutionsutskottet, och utskottet har ej funnit skäl att ändra denna sin ståndpunkt. Vidkommande övriga i motionen framförda yrkanden finner utskottet de därför anförda skäl icke föranleda tillstyrkande av någon framställning till Kungl. Maj:t.

Utskottet får alltså hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservation hade avgivits av herrar *Engberg, G. W. Hansson, Larsén, Sävström, Borg* och *Andersson* i Igelboda, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Denna motion innehåller fyra olika punkter, som jag yrkar att riksdagen ville begära utredning om hos Kungl. Maj:t.

Den första innebär, att regeringen måtte bestämma sig för vissa huvudsakliga riktlinjer för den av regeringen igångsatta utredningen av förstakammarproblemet samt giva offentlighet åt sin sålunda intagna ståndpunkt. Den punkten avser, såvitt jag kan förstå, en mycket aktuell och mycket intressant fråga, som inte behöver betraktas som svävande i det blå utan tvärtom befinner sig i högsta grad på marken.

Vidare yrkar jag, att i detta övervägande må ingå frågan om första kammarens avskaffande. Det är den andra punkten. För det tredje hemställes, att den förenämnda utredningen om förstakammarproblemet måtte vidgas till att, såvitt på grundlagsformerna ankommer, omfatta även en förstärkning av andra kammarens ställning såsom effektiv folkrepresentation.

För det fjärde hemställes, att berörda utredning även må omfatta en därmed sammanhängande omläggning av regeringssättet och därav påkallade grundlagsändringar.

Det ligger väl bra nära till hands, då en regering tillsätter en kommitté för att hitta på nya grunder för första kammarens sammansättning, att man börjar hysa farhågor för dessa okända och hotande grunder. Regeringen skall väl i en sådan viktig fråga själv ha någon åsikt, innan den skrider till ett skickelse-

Ang. första-
kammarspro-
blemet m. m.

(Forts.)

digert beslut att gå i selen för en omvälvning. Först skall väl regeringen bestämma sig för om första kammaren behöver ändras och i sådan händelse på vilka huvudsakliga grunder. Det ha också sex reservanter ansett, men de ha den underliga uppfattningen, att därför att regeringen tagit detta initiativ, bör det icke komma i fråga, att riksdagen betecknar detta annat än såsom »märkligt». Detta är för mig ännu mera ofattligt än utskottets ståndpunkt, ty om reservanterna tycka, att regeringen förfarit oriktigt, att ej några riktlinjer givits, borde de väl yrkat bifall till en skrivelse i enlighet med motionens första punkt. Ehuru reservanterna anse, att Kungl. Maj:t bort lägga sig till med några riktlinjer, mena reservanterna, att då är riksdagen för förnäm att begära dem. Det hänger väl inte alls ihop.

Här har utskottet förfarit alldeles som i fråga om den förra motionen, i det att utskottet sagt, att motionen tyckes, att döma av motiveringen, främst åsyfta första kammarens avskaffande. Med andra ord, utskottet inskränker motionen till att egentligen omfatta punkt 2. Men motiveringen betonar att regeringen bör framlägga grundlinjer för reformen. Vidare utvecklas huru- som den bör inlåta sig på en granskning av hela författningen. Frågan om första kammaren kan icke, i fall den senare skall omdanas, lämpligen lösryckas ur systemet; man måste avväga regeringens, första kammarens och andra kam- marens inbördes ställning. En utredning endast om första kammarens organi- sation är, såvitt jag förstår, inte en tillbörlig utredning i detta ämne.

På detta svarar utskottet, att motionen synes »att döma av motiveringen främst åsyfta första kammarens avskaffande». Där narras utskottet igen, vilket man finner, om man läser motiveringen.

Och för övrigt är det inte motiveringen ett utskott skall främst fästa sig vid, utan yrkandena. Vad menar motionen att döma av yrkandena, herr von Geijer? Det hoppa ni över, ty annars bli ni bet.

Men sedan tillägges rätt och slätt: »Vidkommande övriga i motionen fram- förda yrkanden finner utskottet de därför anförda skäl icke föranleda till- styrkande av någon framställning till Kungl. Maj:t.» Inga som helst sak- skäl således. Jag får verkligen vädja till kammarens ledamöter, vilken ställ- ning ni än ha, huruvida icke frågan om ändring av första kammarens sam- mansättning, som med synnerligt fog kan sägas hänga ihop med regeringens och andra kammarens konstitution, är en sådan fråga, där man bör fordra av konstitutionsutskottet, att det åtminstone i någon mån inlåter sig på själva saken. Antingen föraktar utskottet — eller rättare sagt dess ordförande, ty det är ju i vår tid utskottens ordförande, som bestyra motiveringarna, och sedan följa de andra tämligen blint med utan att resonera — antingen för- aktar utskottets ordförande motionens uppfattning, att detta är en stor och viktig fråga, eller också saknar utskottet förmåga att bedöma frågan och därför avstår utskottet från att yttra sig över den. Detta är inte fallet med de en- skilda ledamöterna, ty enskilt diskutera ledamöterna mycket gärna dessa saker och betyga, att ämnet är viktigt, och ha kloka och förståndiga synpunkter på detsamma. Men så snart de sammanslå sig till utskott, får saken genast en annan karaktär! Jag förstår verkligen inte, vad det skall vara för anledning till en sådan scenförändring.

Herr Hansson, Gustav: Såsom kammarens ledamöter torde finna, har till detta utlåtande fogats en reservation av herr Engberg m. fl. Denna reserva- tion överensstämmer till sitt yrkande med utskottets hemställan men skiljer sig från detsamma i fråga om motiveringen.

Jag ber, herr talman, att i all korthet få yrka bifall till utskottets hemstäl- lan med den motivering, som återfinnes i den av herr Engberg m. fl. avgivna reservationen.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Jag skall först med anledning av den siste ärade talarens anförande be att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna del. Det torde väl icke vara lämpligt eller ens nödvändigt att i detta sammanhang närmare gå in på den reservation, som här anförts. Det torde kanske vara tillräckligt att säga, att åtminstone enligt majoritetens inom utskottet och således även enligt min mening, är det yrkande, som här framställts, icke lämpat att framföras i motiveringen till yrkande om avslag å en motion, utan det skulle väl skäligen kunna komma fram i sammanhang med dechargen, då man fattar beslut om det, som reservationen syftar på. Det torde vara tillräckligt att säga detta.

*Ang. första-
kammarspro-
blemet m. m.
(Forts.)*

Vad herr Lindhagens anförande beträffar, så vill jag säga utan en skymt av tvekan, att den motivering, som här beståtts, så kortfattad den mån de vara, är enhälligt beslutad av konstitutionsutskottet och enligt min samt majoritetens mening fullt lämplig såsom svar på det yrkande, som i motionen här framställts.

Herr Winberg: Herr talman! Jag skall inte i detta sammanhang ingå närmare på frågan om första kammarens avskaffande eller dess fortlevnad. Men det är ett par saker i samband med utskottets behandling av detta ärende, som kunde vara förtjänta att påpekas.

Såvitt jag förstår, har hela denna fråga blivit snedvriden, och det beror därpå, att riksdagen själv, ehuru den vid upprepade tillfällen så där i förbigående behandlat detta spörsmål, aldrig kunnat ena sig om någon ståndpunkt eller några krav i densamma. Man har erkänt de brister, som vidlåda den nuvarande representationsformen särskilt visavi första kammaren men alltid kommit till negativt resultat. Nu har ju Kungl. Maj:t tagit initiativ, och det är egentligen ett ofantligt fattigdomsbevis för riksdagens vidkommande, att riksdagen inte själv kunnat komma med initiativ i fråga om något förslag till sin organisation och sammansättning utan att Kungl. Maj:t skall göra det. Kungl. Maj:t har nu gjort det utan att, såvitt jag förstår, hava någon ledning och upplysning om var riksdagen står i denna fråga. Vid sådant förhållande förefaller det mig så mycket mera märkvärdigt, att reservanterna verkligen, när de nu icke anse sig kunna gå med på utskottets utlåtande utan kommit med en särskild reservation, likväl resonera på det sättet, att de finna ingen anledning för riksdagen att nu komma med någon annan erinran än »att det måste betecknas som märkligt, att Kungl. Maj:t inte funnit nödigt att vid igångsättandet av en dylik utredning ge några som helst direktiv för dess verkställande». Såvitt jag kan förstå, hade det varit riktigast både ifrån utskottets men framför allt ifrån reservanternas sida, att man nu då man vet, att problemet i alla fall upptagits på initiativ av Kungl. Maj:t, åtminstone kommit med något slags direktiv från riksdagens sida. Det hade väl varit i synnerlig grad påkallat. Jag kan inte förstå, vad den utredning rörande bland annat förstakammarproblemet, som nu av Kungl. Maj:t igångsatts, egentligen skall kunna komma till för resultat eller följa för riktlinjer, då för det första Kungl. Maj:t icke angivit några sådana riktlinjer och för det andra riksdagen själv inte vet, vad den i detta ärende vill. Följaktligen torde väl det hela ha tillkommit, för att man på kortare eller längre tid skall kunna få hela problemet avskrivet.

Nu tror jag inte, att det tjänar så mycket till vad man än yrkar i detta sammanhang, men såsom ett uttryck för att det ändå behöves något annat från riksdagens sida än blott välvillig väntan på att Kungl. Maj:t skall lösa problemet rörande riksdagens organisation, och något annat än bara ett konstaterande, att Kungl. Maj:t gjort något »märkligt», skall jag be att få yrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Ang. första-
kammarspro-
blemet m. m.
(Forts.)

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom i fråga om motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den motivering, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med sistnämnda båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wohlin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande motiveringen i konstitutionsutskottets utlåtande nr 11 godkänner utskottets yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den motivering, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang.
tullen å jäst
m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 23, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å jäst.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 92, hade herr *Jonsson* hemställt, att riksdagen måtte besluta upphäva gällande tullsats å jäst.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville, med anledning av det förslag som i förevarande motion framlagts och med beaktande av vad motionären till stöd för sitt yrkande anfört, verkställa undersökning angående de verkningar på prisbildningen, som den inom jästfabrikationen pågående eller genomförda trustbildningen utövat, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Johan Nilsson* i Kristianstad, herr *Boman*, friherre *Beck-Friis* samt herrar *Bengtsson* i Kullen, *Nylander*, *Israel Holmgren* och *Johansson* i Krogstorp, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i

reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motion II: 92 av herr Jonsson, om upphävande av tullen å jäst, icke måtte förändra någon riksdagens åtgärd;

Ang.
tullen å jäst
m. m.
(Forts.)

2) av herrar *Wohlin* och *Nilsson* i Hörby, vilka ansett den förevarande frågan vara av natur att böra prövas i samband med en framtida allmänare revision av tulltaxan samt att tillräckliga skäl saknades att för närvarande tillstyrka någon riksdagens skrivelse i ämnet;

Herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad: Herr greve och talman! I förevarande motion hemställs, att riksdagen måtte besluta att upphäva gällande tullsats å jäst. Motionären anför i motiveringen en mängd siffror, med vilka han vill fastslå, att de kapitalinvesteringar, som gjorts i jästindustrin, betydligt ökats under de två senaste decennierna, och han tager denna sats till intäkt för påståendet, att industrien ifråga har ett betydligt större kapital att förränta än som enligt hans uppfattning skulle vara nödvändigt. Detta kapital har, enligt vad han antager, tillkommit dels genom direkta inbetalningar, dels genom utsläppande av gratisaktier.

Jag kan ingalunda konstatera, huruvida dessa uppgifter äro absolut riktiga, men detta är ju en ganska vanlig utveckling inom olika industrier, och jag menar, att om förtjänster och inbesparingar gjorts och utvidgningar behöva göras, så ligger ju ingenting oriktigt i att man på det sättet utvecklar en industri i stället för att kanske göra alltför stora utdelningar direkt till aktieägarna.

Vidare kan det också hända, att motionären i alltför hög grad bortsett från, att denna industri sysslar med en hel del andra saker än enbart jästfabrikation. Den har sysslat med tillverkning av åtskilliga produkter, som stå denna fabrikation ganska nära men som hittills också krävt nedläggande av ganska stort kapital, vilket i sin ordning kanske också inverkat på företagets vinst.

Den egentliga orsaken till att denna fråga nu tagits upp synes vara, att det stora bolag, som huvudsakligen haft hand om fabrikationen av jäst, har inköpt några mindre bolag, som uppstått under senare år och därigenom koncentrerat hela verksamheten på en hand. Man befarar då, att bolaget skulle begagna sig av denna sin nya och starka ställning till att i avsevärd mån uppskörta konsumenterna och tillgodogöra sig alltför höga priser på jäst. Emellertid har det icke kunnat påvisas, att så är förhållandet och emot själva systemet, att man koncentrerar en industri på detta sätt synes egentligen från principiell synpunkt sett icke någon anmärkning vara att göra. Tvärtom framkomma ju rätt ofta anmärkningar mot att vi hava alltför många industrier av olika slag och att dessa massor av fabriker i sin ordning bidra till att priserna på vissa slag av varor äro alltför höga, därför att man genom denna sönderdelning får alltför stora administrationskostnader och alltför höga omkostnader av annat slag, som givetvis kunna begränsas, ifall man kan centralisera verksamheten. Sålunda går man här fram med ett argument, som vid många andra tillfällen användes i alldeles motsatt riktning.

Inom utskottet har man försökt inhämta upplysningar från konsumenthåll, huruvida några verkliga anledningar finnas till anmärkning mot den prissättning, som för närvarande tillämpas av försäljarna av pressjäst. Utskottet har därvid fått upplysningar från olika konsumenter, bland annat från organisationen för de större bageriidkarna och även från ett sådant företag som kooperativa förbundet, vilket sistnämnda ju i regel brukar bevaka konsumenternas intressen. Därvidlag ha framkommit samfälliga uttalanden, att det inte för närvarande finns någon egentlig anledning att göra anmärkning mot den prispolitik, som nu här föres.

Inom utskottet har trots detta en knapp majoritet ansett, att det skulle vara säkrast att skriva till Kungl. Maj:t i ärendet. Detta har jag för min del liksom

Ang.
tullen å jäst
m. m.
(Forts.)

en del andra reservanter icke funnit anledning till, och vi ha inte kunnat gå med på detta. Efter det utskottet resonerat åtskilligt i ärendet, har utskottet kommit med sitt starkaste argument, nämligen att man är rädd för, att det under den närmaste framtiden inte skall finnas någon konkurrens, och att jästfabrikerna således skola begagna sig av sin maktställning och tillämpa för höga pris. Men det synes mig, som om man i varje fall skulle kunna vänta och se till, huruvida denna farhåga också kommer att förverkligas. Från jästfabrikernas sida har vid resonemang, som man fört med representanter för dem, framförts det argumentet, att det ingalunda är deras avsikt att göra detta, utan tvärtom har deras avsikt varit att genom den sammanslutning, som åstadkommits, få till stånd en prispolitik, som kan vara skälig och som på intet sätt kan göras till föremål för anmärkning från konsumenternas sida.

Nu är det ju dessutom så, att regeringen har i sin makt att, med stöd av den kartellagstiftning, som redan finnes, ingripa och kontrollera prisbildningen på detta område, om fog härför skulle finnas.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Björnsson: Herr talman! Den motion, som givit anledning till detta utskottsutlåtande, har till utgångspunkt det förhållandet, att en praktiskt taget fullständig förtröstning ägt rum inom den svenska jästindustrin genom koncentrationen i slutet av förra året. Då inköptes nämligen ett par enskilda fabriker eller bolag, som dittills drivit en skarp konkurrens med det stora jästbolaget.

Nu har den föregående ärade talaren erinrat om, att det kan vara till fördel, om en sådan koncentration verkligen genomföres, så att tillverkningen därigenom kan drivas mera rationellt, och detta har utskottets majoritet ingalunda i sitt utlåtande på något sätt velat bestrida. Men utskottet har funnit, att resultatet av denna sammanslutning, som naturligtvis kostat en del pengar, ganska stora summor förresten, kan komma att bli kännbart för konsumenterna, och man kan påvisa, att det på många håll inträtt en högst avsevärd prisförhöjning efter sammanslutningen. Jäst betingade åtminstone på vissa håll, där konkurrensen var skarp, ett pris av 60 öre per kilogram, innan sammanslutningen genomförts. På åtskilliga håll har priset sedan dess höjts med ända till 30 öre per kilogram eller 50 %. Så lär exempelvis vara fallet i trakten av Gävle. I Skåne, där den andra nyligen inköpta fabriken var belägen, har priset höjts med upp till 25 öre per kilogram, åtminstone då fråga varit om smärre partier.

Detta kan naturligtvis i och för sig inte vara något bevis på att det nuvarande priset är för högt. Det är ju möjligt, att jästfabrikerna tidigare sålt sin vara till underpris på grund av den skarpa konkurrensen. Men i varje fall är det ett förhållande, som ger vid handen, att goda skäl föreligga att redan på ett tidigt stadium ägna denna företeelse nödig uppmärksamhet. Man kan visserligen göra gällande, att jästpriset nu inte är högre än före kriget, men detsamma gäller en hel del andra varor. Jag undrar, om den föregående talaren låtit nöja sig med ett sådant resonemang, om det gällt till exempel en sådan artikel som bilar. Man får inte glömma, att under sista åren inträffat åtskilliga förhållanden, som gjort, att priset helt naturligt nu måste vara lägre, åtminstone relativt taget, än förr. Man använder en helt annan råvara nu än förr. Man använder en avfallsprodukt från sockertillverkningen, nämligen melass. Man har helt andra produktionsmetoder nu o. s. v. För övrigt tillkommer en omständighet, som gör, att man inte bör betrakta priset på denna vara isolerat för sig. Vid jästtillverkningen får man som biprodukt sprit. Säsom torde vara bekant från många de-

batter i denna kammare är priset på jäst beroende på vad fabrikena erhålla för spriten. I detta fall befinna sig jästfabrikena i en privilegierad ställning närmast på den grund, att det pris, den får för sin råsprit skall stå i viss relation till det pris som potatisbrännarna erhålla för av dem tillverkad sprit.

För att något åskådliggöra vad detta betyder kan jag ju erinra om, att dessa jästfabriker för närvarande få för 50-procentig råsprit ett pris av något över 30 öre pr liter under det att våra sulfittfabriker för sitt motorbränsle (motor-sprit) ej får mer än hälften så mycket. Jag tror således, att man ej gör sig skyldig till överdrift, om man säger, att dessa fabriker för sin sprit få ett pris, som är ungefär dubbelt så högt som världsmarknadens. Det finnes således åtskilliga anledningar att misstänka, att de nu tillämpade priserna på jäst äro för höga, äro högre än de böra vara för att täcka tillverkningskostnaderna och ge skäligen vinst, och då är det naturligtvis all anledning att taga under omprövning, huruvida ej det tullskydd, som nu råder för denna vara, är så högt, att ett för högt pris möjliggöres endast tack vare tullskyddet.

Jag vill erinra om den ekonomiska betydelsen av detta tullskydd. Det förbrukas här i landet omkring 7 1/2 miljoner kilogram jäst per år, och tullskyddet betyder, då det utnyttjas helt, en summa av ungefär 1 1/2 miljon kronor årligen. Inom den ramen hava således jästfabrikena möjlighet att uttaga ett merpris jämfört med världsmarknadspriset. Naturligtvis måste det reduceras med den prisförhöjning på råvaran, som betingas av tullen på mellans.

Bevillningsutskottets majoritet har således icke påstått, att de utredningar, som inom utskottet hava kunnat verkställas, ha givit till resultat, att jästtrusten utnyttjat tullen på obehörigt sätt, men det är ingalunda uteslutet, att så är fallet, och det har förekommit sådana omständigheter, som göra det sannolikt, att man för framtiden bör räkna med en sådan möjlighet. Då vill det förefalla, som om det skulle vara av vikt, att Kungl. Maj:t ägnade denna fråga sin uppmärksamhet, och jag vill gentemot den föregående talaren säga, att vad han yttrade om kooperativa förbundets konsumentvårdande uppgift har ej på något sätt kunnat övertyga utskottsmajoriteten om att den borde avstå från att begära en sådan undersökning, vartill Kungl. Maj:t har laglig befogenhet på grund av gällande lagstiftning. Detta är ej heller fallet med de upplysningar vi ha fått från vissa bageriätkare eller rättare sagt från en sammanslutning mellan vissa bageriätkare, vilka förklarar, att de ej för närvarande ha någon anledning till missnöje. Jag tror, att kammaren senare får höra, att detta ej på något sätt är uttryck för en enhällig mening bland våra bageriätkare.

Jag vill erinra om, att man från ganska talrika riksdagsrepresentanters sida helt nyligen ville, att riksdagen skulle göra en påminnelse angående en tidigare riksdagsskrivelse med begäran om undersökning av galoschindustrien, och som bekant avstod man från det endast med hänsyn till vissa handelspolitiska förhållanden. Jag är övertygad om, att i fall ej dylikt skäl hade förelegat, det hade blivit en mycket stor majoritet för ett förslag till skrivelse med begäran om undersökning av galoschindustriens prispolitik för närvarande. Då man vet detta och vidare vet, att en sådan undersökning alltid kräver sin tid, samt att den, om den visar sig ej giva anledning till några förslag till ingripanden, i varje fall ej gör någon skada, föreställer jag mig, att kammaren gör klokt i att rösta för utskottsmajoritetens förslag, vilket enligt vad jag nyss hört antagits av andra kammaren med stor majoritet.

Herr talman, jag skall därför be att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Med herr Björnsson förenade sig herr *Örne* och herr *Carlsson, Carl*.

Herr *Wohlin*: Det rör sig här om en starkt kartelliserad industri, som praktiskt taget har herraväldet över den svenska marknaden. Jästindustriens

Ang.
tullen å jäst
m. m.
(Forts.)

förtrustning har möjliggjorts genom det nuvarande icke alltför låga tullskyddet på denna artikel. Det är vid sådant förhållande ganska naturligt, att såväl en motionär som även majoriteten inom bevillningsutskottet velat låta undersöka frågan, huruvida denna förtrustade industri för en prispolitik, som kan anses vara skälig och ur konsumentintressets synpunkt rimlig. Jag delar uppfattningen, att man, när det gäller starkt kartelliserade industrier här i landet med ett visst tullskydd, bör ha sin uppmärksamhet riktad på deras prispolitik, och jag delar likaledes åsikten, att man där ofta möter tendenser till en prissättning, som ej i allo överensstämmer med samhällets nytta. Jag sympatiserar således i vissa hänseenden med den tankegång, som ligger till grund för utskottets hemställan i detta fall. Då jag likväl icke biträder skrivelseförslaget, så är det av den anledningen, att vi numera fått en särskild lagstiftning angående monopolistiska sammanslutningar, som i just sådana fall, varom här är fråga, ger Kungl. Maj:t befogenhet att ingripa. Denna speciella lagstiftning har redan vid ett tillfälle tillämpats. Den består fortfarande, och den kan av Kungl. Maj:t när som helst, då Kungl. Maj:t finner prisförhållandena inom en viss industri, som är förtrustad, vara värda uppmärksamhet, återigen tillgripas. Herr Björnsson ansåg ju icke, att just nu några missförhållanden i fråga om prissättningen på jäst kunde med bestämdhet konstateras utan att sådana möjligen först i en framtid skulle kunna förekomma. Det förefaller mig då så mycket riktigare att i detta fall låta Kungl. Maj:t följa prisbildningen på jästmarknaden och, om så befinnes nödigt, taga initiativet till en undersökning av jästtrusten. Jag finner emellertid att i den reservation, som av utskottets ordförande m. fl. avgivits vid detta betänkande, den satsen blivit intagen, att »utskottet genom förfrågningar fått den uppfattning, att något missnöje med svenska jästfabriksaktiebolagets prissättning icke nu råder». Detta anser jag vara ett något för starkt förtroendevotum för den ifrågavarande trustens prispolitik, och jag har, som framgår av betänkandet, ej kunnat biträda en motivering, som innehåller ett sådant yttrande. Det skulle kunna medföra, att man i fortsättningen finge se liknande förtroendevota för andra trusters prispolitik, vilka man dock icke inom bevillningsutskottet mera ingående undersökt. Av detta skäl har jag, som framgår av betänkandet, icke underskrivit den nu nämnda reservationen, utan i ett särskilt yttrande uttalat, att för närvarande en riksdagsskrivelse vore obehövlig. Jag fäster uppmärksamheten på att herr Nilsson i Kristianstad icke heller yrkade bifall till reservationen, utan inskränkte sig till att yrka avslag å utskottets hemställan, och i detta yrkande om avslag ber jag att få instämma.

Herr Björnsson: Herr talman! Den siste ärade talaren måtte ha missförstått mig, då han påstod, att jag sagt, att det ej finnes några skäl nu att göra anmärkning beträffande jästtrustens prispolitik. Det har jag åtminstone aldrig velat säga, och jag hoppas, att jag ej heller sagt det. Jag sade visserligen, att jag ej fått några bestämda bevis för att trusten missbrukat sin ställning, men jag har å andra sidan sorgfälligt velat akta mig för att påstå motsatsen och, såvitt jag förstår, skulle ett bifall till det yrkande, som är framställt av herr Johan Nilsson, i själva verket innebära, att kammaren förklarade, att det ej nu finnes någon anledning att ens misstänka, att missförhållanden beträffande prispolitiken äga rum. Det vill jag ej för min del vara med om, och därför har jag anslutit mig till den mening, som inom bevillningsutskottet vunnit majoritet.

Det förvånar mig ganska mycket, att den siste ärade talaren numera har ett helt annat förtroende till Kungl. Maj:ts vaksamhet, då det gäller trusters, än han och hans meningsfränder lade i dagen, då det gällde t. ex. kvarnföreningens

politik. Det är mycket sant, att Kungl. Maj:t numera på grund av den nya trustlagstiftningen har erforderliga maktmedel till sitt förfogande, men det förhåller sig väl med den lagstiftningen som med all annan lagstiftning, att det ej är nog att den finnes till, den bör också begagnas. Kungl. Maj:t kan icke tänkas i samma grad som enskilda på alla näringslivets skiftande områden följa med prisutvecklingen. Man kan därför icke begära, att Kungl. Maj:t verkligen skall följa med och ägna sin uppmärksamhet särskilt åt en sådan trust som denna, om ej särskild anledning finnes, och sådan anledning finnes, allra minst, om föreliggande förslag nu avslås. Jag tror därför, att det är synnerligen väl befogat, att riksdagen just genom den nu föreslagna skrivelsen fäster uppmärksamheten på, att här möjligen finnes åtskilligt att anmärka, även om utskottet ej direkt har kunnat bevisa, att så är fallet.

Ang.
tullen å jäst
m. m.
(Forts.)

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Jag skall bara be att få intyga, att när jästtrusten inköpt de två enskilda fabriker, var dess första åtgärd, jag tror dagen efter det köpet var avslutat, att höja priset på jästen med icke mindre än 30 öre per kilogram, och man stod där undrande och spörjande: när skall nästa höjning komma? Saken blev aktuell för Sveriges bageriidkareförening, som allvarligt upptog spörsmålet, om man skulle anse sig nödsakad att starta egen jästfabrik.

Nu är det sant, vad som säges från reservanternas sida, att jästtrusten inte för närvarande visar några tendenser till att höja priset, men man är ju inte säker på hur länge det förhållandet kommer att bestå.

För min del har jag den bestämda uppfattningen, att det vore lyckligt, om riksdagen i detta fall bifölle utskottets förslag. Därmed har man ju inte gjort jästbolaget någon skada. Är det så, att priset är skäligt, är det ingen människas, som kommer att slå ned på jästbolaget.

Jag tror sålunda, att i och med ett sådant beslut skulle den frestelse vara undanröjd, som nu kan finnas för jästbolaget att ytterligare höja sina priser. Samtidigt skulle också de större jästförbrukarna, för vilka frågan givetvis är av rätt stor ekonomisk betydelse, komma i en säkrare ställning än för närvarande.

Herr talman! Jag anser därför, att riksdagen inte begår någon orätt emot jästbolaget, om den bifaller utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt de därunder framkomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Ang.
tullen å jäst
m. m.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 6 mars 1899 om verkställighet i visst fall av utländsk domstols beslut; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet för diplomatisk tjänsteman att verkställa konsulär förrättning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om
viss ändring
i lagen om
aktiebolag.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion om befogenhet för domstol att i vissa fall förordna god man att å bolagsstämma föra talan för aktie.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 34, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Boman* föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i lagen om aktiebolag, att domstol skulle för vissa fall kunna förordna god man att å bolagsstämma föra talan för aktie.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Boman**: Herr talman! I egenskap av motionär skall jag be att få yttra några ord.

Den motion, jag väckt, åsyftar en skrivelse för att söka förebygga de ganska allvarliga olägenheter, som föreligga, därigenom att lagen i vissa fall angående beslut å bolagsstämma uppställer så stränga krav, nämligen att aktiestocken antingen i sin helhet eller i vissa fall till minst tre fjärdedelar, om man därvid är om beslutet ense, skall vara representerad.

Utskottet erkänner, att det må vara sant, att det kan visa sig omöjligt att vinna kännedom om alla aktieägarna, till följd varav åtskilliga aktier bli orepresenterade och ett åsyftat beslut ej kan åstadkommas.

Detta erkännande antecknar jag med tillfredsställelse, ty det finns dock vissa beslut, för vilka alla aktieägares deltagande fordras, beslut, som kunna vara ganska önskvärda och till gagn för bolaget men som inte nu kunna genomföras. Utskottet framhåller emellertid, att genom den lagändring, som skedde 1924, har eftergift skett i vissa fall, så att nu kräves för åtskilliga viktiga beslut blott, att tre fjärdedelar av aktiestocken äro representerade. Det är naturligtvis sant, att det därigenom har inträtt någon lindring, men dock är man ju alltjämt ganska fordrande, när det gäller t. ex. ett beslut, som avser föremålet för bolagets verksamhet. Där kan behövas en ändring till gagn för alla. I praktiken reder man sig numera ändå, ty i bolagsordningar, som äro antagna under de sista tio, tjugo åren har man i regel föreskrivit, att om bolaget är bildat för att driva t. ex. sågverksrörelse, så skrives i bolagsordningen sågverksrörelse

och annan därmed förenlig verksamhet. Med det tillägget är man ganska oberoende av lagparagrafen i fråga, ty rörelse, som är förenlig med annan verksamhet, är ett begrepp, som täcker nästan allting. I en del mycket gamla aktiebolags stadgar finnes emellertid inte något dylikt tillägg, och där är man stängd. I praktiken reder man sig där på så sätt, att antingen styrelsen vidtar åtgärden ändå, om den är klok, och helt lugnt tar ansvaret — då ingen ställer styrelsen till svars därför, går det bra —, eller också väljer man den formen, att man bildar ett dotterbolag.

Om
viss ändring
i lagen om
aktiebolag.
(Forts.)

Jag tycker emellertid, att det vore önskvärt, att lagen utformades efter levande livets förhållanden på detta område. Jag vill inte kränka de små aktieägarnas rätt, men jag anser, att man dock inte skall underlåta att anpassa lagstiftningen efter utvecklingen, och utvecklingen går emot stora aktiebolag, så att även företeende av tre fjärdedelar av aktiestocken i många fall numera blir praktiskt taget omöjligt.

Utskottet har avstyrkt min motion och gjort det uttalandet, att den ifrågasatta ytterligare lättningen inte är i någon högre grad erforderlig. Detta uttalande tar jag som ett erkännande, att den i viss grad kan vara erforderlig, och jag vågar hoppas, att en blivande revision av aktielagstiftningen kommer att på ett eller annat sätt tillgodose det syftemål, åt vilket jag i min motion gav uttryck.

Så som ärendet ligger, gör jag intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring av bestämmelserna angående tilläggsavvittring i Västerbottens läns lappmark; och

nr 16, i anledning av väckt motion om ändring i 28 och 30 §§ lagen om allmän pensionsförsäkring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner angående ändring i grunderna för bestämmande av pensionstillägg enligt lagen om allmän pensionsförsäkring.

Om ändrade
bestämmelser
ang. pen-
sionstillägg.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motionerna nr 64 i första kammaren av herr *Jeansson* och nr 27 i andra kammaren av herrar *Olsson* i Ramsta och *Schill*.

I motionen nr 64 i första kammaren hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vilken omfattning understöd från donationer, välgörenhetsfonder och dylikt, som stode under kommunal myndighets förvaltning och av sådan utdelades, icke skulle medräknas som inkomst vid bestämmandet av pensionstillägg och understöd enligt pensionsförsäkringslagen, ävensom att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I motionen nr 27 i andra kammaren hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, i vilken omfattning gratialer eller pensioner i naturaprodukter eller kontanter till arbetare från

*Om ändrade
bestämmelser
ang. pen-
sionstillägg.
(Forts.)*

arbetsgivare icke skulle medräknas som inkomst vid bestämmandet av pensions- tillägg, och att för riksdagen framlägges det förslag, vartill utredningen gäve anledning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, under förutsättning att en revision av allmän omfattning av pensionsförsäkringen komme till stånd, måtte i samband därmed låta de frågor, som berördes i förevarande motioner I: 64 och II: 27, bliva föremål för en allsidig utredning, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr **Östergren**: I anledning av detta förslag från utskottet ber jag att få säga några få ord.

Syftemålet med här ifrågavarande motioner är ju att bereda lättnad för pensionärer, som åtnjuta understöd eller pensionstillägg av resp. 210 och 225 kronor. Nu veta vi, att enligt pensionsförsäkringslagen detta tillägg utgår oavkortat endast till pensionstagare med högst 50 kronors årsinkomst; har vederbörande pensionstagare inkomst därutöver, får han vidkännas avdrag å understödet eller pensionstillägget med sex tiondelar av det belopp, varmed årsinkomsten överstiger 50 kronor.

Motionärerna ha nu velat hjälpa dessa pensionstagare genom att föreslå, att en del naturaförmåner o. d. ävensom sådana bidrag, som komma ifrån fonder, vilka stå under kommunal myndighets förvaltning, icke må medräknas såsom inkomst vid bestämmandet av pensionstillägg. Förslag i denna riktning har ju även tidigare motionsvis framkommit. Jag vill erinra om att för tre år sedan väckte jag en motion, däri jag bland annat yrkade, att den s. k. fria inkomsten skulle höjas i syfte att bereda dessa fattiga en lättnad. Den utredning, som följde på denna motion, var mycket välvillig och ganska omfattande, men på grund av de utfästelser, som pensionsstyrelsen då lämnade, att den tänkte komma med en snar utredning av hela folkpensioneringsfrågan, avstyrktes av utskottet det förslag om skrivelse, som var framställt i motionen. Utskottets hemställan blev ock av kamrarna bifallen.

Nu föreliggande förslag anser jag innebära ett stöd för den mening, jag den gången i min motion gjorde mig till tolk för, att den s. k. fria inkomsten bör höjas, men däremot kan jag inte finna, att det rätta skulle vara att endast höja den på sätt i nu förevarande motioner är föreslaget, nämligen att endast vissa naturaförmåner och vissa bidrag från fonder inte skulle behöva medräknas som inkomst. Det finnes ju en väldig mängd sådana understödstagare, som inte äro i den förmånliga ställningen, att de åtnjuta gratial från sin förre arbetsgivare eller bo i samhällen, där dylika fonder finnas tillgängliga, så att de komma i åtnjutande av sådana understöd, som det här är fråga om. Och de, som inte komma i åtnjutande av sådana understöd, kunna ju inte draga sig fram på det lilla bidrag, som fås ifrån pensionsstyrelsen. Om de då genom bärplockning, genom arbete i trädgårdar under sommaren eller på dylikt sätt kunna tjäna ett eller annat hundratal kronor, skall deras pensionstillägg minskas för varje tiotal kronor, de tjäna genom detta sitt trägna arbete. Jag anser därför, att om det skall bli något verkligt åtgjort i denna sak, bör den s. k. fria inkomsten höjas, så att även de, som inte äro i tillfälle att få något understöd ifrån fonder, må kunna bliva hjälpta. Därigenom uppmuntrar man arbetsviljan. En fattig människa, som vill arbeta och förtjäna någonting, blir då inte bestraffad därför.

Jag har endast velat framhålla dessa synpunkter i detta sammanhang och hoppas, att den utredning, som är ifrågasatt i syfte att åstadkomma en omlägg-

ning helt och hållet av pensionsförhållandena till förbättring av desamma, må komma till stånd så fort som möjligt.

Om ändrade bestämmelser ang. pensionstillägg.
(Forts.)

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § första stycket andra punkten i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.; samt

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 4 § vattenlagen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial nr 20, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande andra lagutskottets utlåtande nr 3 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser i fråga om ersättning till expropriationsnämnd.

Herr **Åkerman** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag ber att få framställa en interpellation.

Begäran att få framställa interpellation ang. ordensväsendet.

Med åberopande av den utav kammaren denna dag i ordensfrågan godkända reservationen till konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, varigenom kammaren ansett det synas böra vara regeringens sak att, om och när den finner tidpunkten inne, vidtaga de mått och steg, regeringen i förevarande fråga prövar påkallade, tillåter jag mig anhålla om kammarens tillstånd att få till statsministern framställa samma fråga, som år 1913 riktades till statsminister Staaff, nämligen:

Anser regeringen, att ordensväsendet är ägnat att hos landets ämbetsmän och övriga framskjutna medborgare främja demokratiskt sinnelag och verkliga karaktärsegenskaper, eller håller ej regeringen snarare före, att omförmälda, vid sidan av grundlagarna uppkomna institution bör väsentligen avskaffas, och kan något intresse från regeringens sida påräknas för denna angelägenhet?

Denna anhållan blev på begäran bordlagd.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 201 till jordbruksutskottet, nr 202—207 till första särskilda utskottet, nr 208 till statsutskottet och nr 209 till bankoutskottet.

Avgåvos och hänvisades till första särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 234, av herr *Fehr* m. fl., angående ideella föreningars och stiftelsers skattskyldighet;

nr 235, av herr *Johansson, Johan Peter*, angående understödsföreningars skattskyldighet; samt

nr 236, av herr *Akerberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om kommunal progressivskatt.

Avgåvos och hänvisades till andra särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 237, av herr *Larsén* m. fl.,

nr 238, av herr *Pålsson*,

nr 239, av herr *Dalberg*, samt

nr 240, av herr *Akerberg*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, angående regleringen för budgetåret 1927—1928 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för statens räkning av den Dala—Hälsinglands nya järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen mellan Orsa och Bollnäs m. m.;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av viss del av statslån till Slite—Roma järnvägsaktiebolag m. m.;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av förfallen del av statslån till Skövde—Axvalls järnvägsaktiebolag m. m.; samt

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av vissa av postmedel felaktigt utbetalda belopp;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vissa ändringar i förordningen den 26 juli 1926 (nr 382) angående utförelsebevis för råg och vete;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om viss ändring i förordningen den 13 december 1912 (nr 355) angående tullrestitution i vissa fall vid återutförelse av utländsk vara;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av § 4 r) i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor i syfte att bereda tullfrihet i vissa fall för utländska luftfartyg även vid egentlig inrikes trafik;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av § 4 b) i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor, m. m. (tullfrihet för personal vid utländsk beskickning m. m.);

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa dels ock väckt motion om tullfrihet för lithiumhydrat och lithiumoxid;

nr 33, i anledning av väckt motion om tullfrihet för ämnen till korsningspetsar samt till fjäder- och växeltungor; samt

nr 34, i anledning av väckt motion om ändring av tullen å elektriska centralstallverk och delar därtill m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i värnpliktslagen;

nr 22, i anledning av väckt motion angående viss ändring i värnpliktslagen;
samt

nr 23, i anledning av väckta motioner om viss ändring i värnpliktslagen;
ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ersättning till M. Nylén för ett av staten övertaget kaffeparti jämte i ämnet väckta motioner;

nr 20, i anledning av väckt motion angående prissättningen å tjarved inom de sex nordligaste länens kronoparker;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet i Umeå;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

nr 23, i anledning av väckt motion angående upprättande av en riksstambok för avelsdjur av ardenneras;

nr 24, i anledning av väckt motion om övertagande för statens räkning av vissa utav landsfiskalen Axel Fredricsson för hans dåvarande tjänsteboställe tecknade andelar i ortens elektriska distributionsförening; samt

nr 25, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående bearbetning av material från riksskogstaxeringen jämte i ämnet väckta motioner.

På framställning av herr förste vice talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.44 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 18 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr statsrådet *Thyrén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 220, med förslag till lag innefattande förbud att sprida efterbildning av penningssedel; samt
nr 221, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 11, 13 och 24 §§ i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk.

Herr statsrådet *Pettersson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående anslag till centrala skiljenämnden för vissa arbetstvister m. m.

Herr statsrådet *Hamrin* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 216, angående anordnande av en allmän jordbruksräkning; och
nr 219, angående ny lantmäteritaxa.

Justerades protokollen för den 12 och den 15 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring av bestämmelserna angående tilläggsavvittring i Västerbottens läns lappmark;

nr 83, i anledning av väckta motioner angående ändring i grunderna för bestämmande av pensionstillägg enligt lagen om allmän pensionsförsäkring;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § första stycket andra punkten i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.; samt

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 4 § vattenlagen.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 6 mars 1899 om verkställighet i visst fall av utländsk domstols beslut; och

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet för diplomatisk tjänsteman att verkställa konsulär förrättning.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 13, i anledning av väckt motion om förkortning av tiden för avlämnande av propositioner vid lagtima riksdag; och

nr 14, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 12 i anledning av väckt motion om ändring i regeringsformen m. m. för ordensväsendets avskaffande;

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 25, angående remitterande till annat utskott av en till bevillningsutskottet hänvisad motion;

nr 26, angående remitterande till annat utskott av en till bevillningsutskottet hänvisad motion;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 1 juli 1918 angående vissa alkoholhaltiga preparat; och

nr 36, i anledning av väckt motion angående införande av skyldighet för stämpelförsäljare att anlita postgirorörelsen m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av väckt motion angående statens kolonisationsverksamhet; och

nr 27, i anledning av väckt motion om efterskänkande av återbetalningskyldigheten beträffande viss del av ett för torrläggning av mark inom Gällareds socken av Hallands län beviljat odlingslån m. m.

Föredrogs herr *Åkermans* anhållan att få till hans excellens herr statsministern framställa spørsmål angående ordensväsendet.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 8 och 33—36, bevillningsutskottets betänkanden nr 27—34, andra lagutskottets utlåtanden nr 21—23 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 19—24.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 25, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående bearbetning av material från riksskogstaxeringen jämte i ämnet väckta motioner, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Efter föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 216 och 219 till jordbruksutskottet, nr 220 och 221 till behandling av lagutskott samt nr 225 till statsutskottet.

Herr *Lindhagen* väckte nedannämnda motioner:

- nr 241, om ett vägledande rationellt program i skolfrågan;
- nr 242, om undervisning å den föreslagna nyspråkliga linjen i spanska språket och esperanto;
- nr 243, om avskaffande av inträdes-, flyttnings- och avslutningsexamina vid vissa skolor;
- nr 244, angående rätten för flickor att vinna inträde vid allmänna högre skolor på samma villkor som gossar m. m.;
- nr 245, angående enhetlighet i de statsunderstödda privatläroverkens lärokurser, timplaner och läroböcker;
- nr 246, om rätten att utan prövning vinna inträde i privatläroverks lägsta klass m. m.;
- nr 247, angående tryggande av lärarpersonalens vid privatläroverk rättsliga ställning; samt
- nr 248, angående beredande av skäligt livsuppehälle åt sådana lärarinnor vid privatläroverkens småbarnsklasser, som genom indragande av offentligt stöd för dessa klasser råka i ekonomiska svårigheter.

Motionerna hänvisades till andra särskilda utskottet.

Avgåvos följande av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. föranledda motioner:

- nr 249, av herr *Hederstierna*;
- nr 250, av herr *Bergman*;
- nr 251, av herr *Bergman* m. fl.;
- nr 252, av fröken *Hesselgren*;
- nr 253, av fröken *Hesselgren*;
- nr 254, av herr *Möller* m. fl.;
- nr 255, av herr *Pauli*;
- nr 256, av herr *Dahl, Adolf*, och herr *Bismark*;
- nr 257, av herr *Dahl, Adolf*;
- nr 258, av herr *Sandegård*;
- nr 259, av herr *Olsson, Oscar*;
- nr 260, av herr *Schedin* m. fl.;
- nr 261, av herr *Nilsson, Nils Anton*, och herr *Jönsson*;
- nr 262, av herr *Ericsson, Oscar*; samt
- nr 263, av herr *Westman*.

Dessa motioner hänvisades till andra särskilda utskottet.

Avgåvos och hänvisades till första särskilda utskottet nedannämnda motioner:

- nr 264, av herr *Borell*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 265, av herr *Borell*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;
- nr 266, av herr *Borell*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om kommunal progressivskatt och om utjämningsskatt;
- nr 267, av herr *Boman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 268, av herr *Boman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;

- nr 269, av herr *Boman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;
- nr 270, av herr *Möller* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 271, av herr *Möller* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;
- nr 272, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 273, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skogsaccis;
- nr 274, av herr *Dahl, Georg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 275, av herr *Dahl, Georg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;
- nr 276, av herr *Sandegård* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 277, av herr *Bärg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 278, av herr *Wohlin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 279, av herr *Wohlin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;
- nr 280, av herr *Wohlin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om kommunal progressivskatt och om utjämningskatt;
- nr 281, av herr *Wohlin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skogsaccis;
- nr 282, av herr *Björnsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 283, av herr *Gustafsson, Per*, och herr *Reuterskiöld*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet m. m.;
- nr 284, av herr *Asplund* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 285, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m.;
- nr 286, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om kommunal progressivskatt och om utjämningskatt;
- nr 287, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skogsaccis; samt
- nr 288, av herr *Ström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om kommunal progressivskatt och om utjämningskatt.

Avgåvos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motio-
ner:

- nr 289, av herr *von Sydow*, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 113 och 114;
- nr 290, av herr *Sandén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående uppsikt å vissa jordbruk;
- nr 291, av herr *Sandén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom m. m.; samt

nr 292, av herr *Sandén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna ävensom angående ändrad lydelse av vissa paragrafer i samma lag.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.16 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.